

Sídliště kultury s vypíchanou keramikou na silničním obchvatu v Kolíně-Štítarech. Analýza objektů a keramiky

Daniel Stolz – Drahomíra Malyková

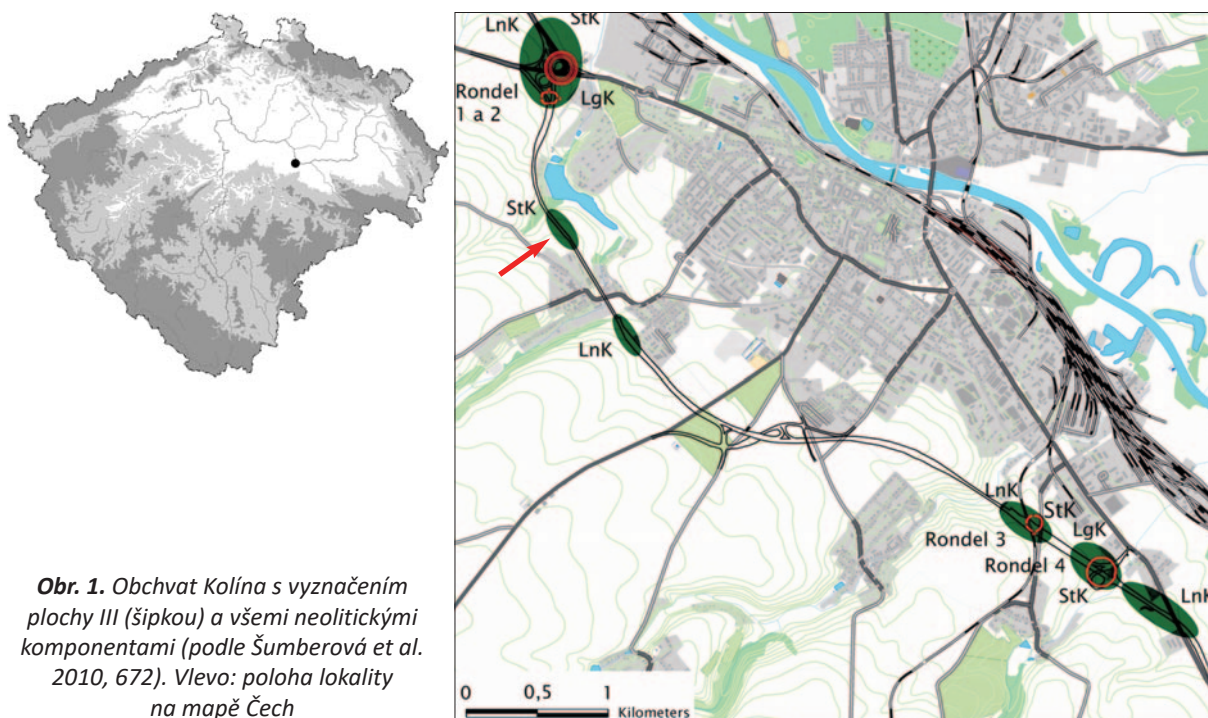
ÚVOD

Při záchranném archeologickém výzkumu Archeologického ústavu AV ČR, Praha, v. v. i., na silničním obchvatu města Kolína (Šumberová et al. 2010; Šumberová a kol. 2012) bylo mimo jiné objeveno na více místech bohaté a intenzivní osídlení z období celého neolitu (obr. 1). V tomto příspěvku se budeme zabývat nepočtenými objekty kultury s vypíchanou keramikou (dále StK) pocházejícími z plochy PIII.

Zkoumaná plocha PIII zaujímá ploché návrší mezi rybníkem Peklo a obcí Štítary a je ze tří stran ohraničena vodními toky (obr. 2). Terénní výzkum plochy PIII (obr. 3) probíhal od května do listopadu roku 2008 pod vedením spoluautorky příspěvku (Malyková 2014). Byly zde odkryty pozůstatky sídlišť z neolitu, eneolitu, doby bronzové, doby železné a raného středověku, ojedinělé hroby únětické kultury a ojedinělé nálezy z doby římské (Šumberová et al. 2010, 662). Z bohatého nálezového fondu byly zatím publikovány raně středověké situace (Malyková – Lutovský 2016).

GEOGRAFIE NALEZIŠTĚ A BLÍZKÉHO OKOLÍ

V rámci geomorfologického členění (Demek a kol. 1987) leží námi sledované území v subprovincii Středolabská tabule, na rozhraní oblasti Českobrodské tabule (celku Kolínska tabule) a Nymburské kotliny (celku Sadská rovina). Kolínská tabule je plochá pahorkatina představující jihovýchodní součást Českobrodské tabule. Rozkládá se na levém břehu Labe a tvoří ji cenomanské pískovce, ruly, migmatity a amfibolity kutnohorského krystalinika. Morfologicky zaujímá erozně denudační povrch plošin a mírných svahů se sprašovými pokryvy a návějemi a nesouměrnými údolními potoků, místy odkrývajícími podloží křídových hornin. Polabí patří v rámci České republiky k územím s velkou akumulací činností, kde

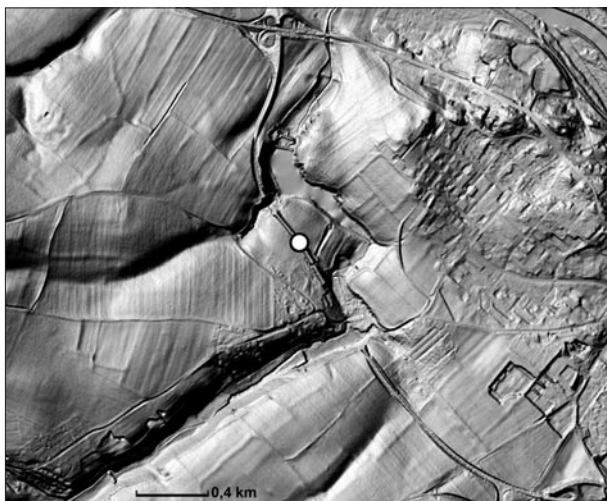

Obr. 1. Obchvat Kolína s vyznačením plochy III (šipkou) a všemi neolitickými komponentami (podle Šumberová et al. 2010, 672). Vlevo: poloha lokality na mapě Čech

v kvartéru docházelo působením eolické a fluviální činnosti k ukládání štěrkopískových říčních teras, spraše a navátých písků (Chlupáč *et al.* 2002, 367–380).

Nad drobným přítokem Labe, Pekelským potokem, se vypíná relativně výrazné návrší, ze tří stran ohraničené svahy klesajícími k vodotečím – od jihovýchodu k severu Pekelským potokem (dnes se rozkládá v části úseku vodní nádrže Peklo), ze severozápadu pak hlubokým korytem dnes již zaniklé vodoteče, která se původně vlévala do Pekelského potoka. Pouze jihozápadním směrem pokračuje mírně zvlňný terén. K severu, za údolím Pekelské nádrže pak terén postupně klesá k nivě řeky Labe vzdálené asi 1,5 km. Nadmořská výška lokality se pohybuje v rozpětí 228–234 m n. m.

Z geologického hlediska tvoří podloží na zkoumané lokalitě naváté kvartérní sedimenty – spraše a sprašově hlíny. V severozápadní části plochy místy vystupují vápnité pískovce a biotritické vápence křídového stáří. Klimaticky náleží území do oblasti teplé a sušší, s průměrem ročních srážek 500–600 mm a průměrnou roční teplotou 8–9 °C. Fytogeograficky patří okolí zkoumané lokality do českého termofytika. Mapa potenciální přirozené vegetace udává pro zkoumanou lokalitu a její zázemí jako základní vegetační jednotku v blízkosti řeky Labe na pravidelně zaplavovaných částech nivy jilmovou doubravu. Na nezaplavovaných sušších částech nivy, na plošinách a mírných svazích – což odpovídá dané lokalitě – je jilmová doubrava alternovaná společenstvy dubohabřin, a to v uvedené oblasti černýšovou dubohabřinou a lipovými doubravami (Neuhäuslová *a kol.* 1998). Stávající půdní pokryv tvoří močální černozem. Archeologické situace byly zachyceny pod minimální vrstvou ornice, která byla zemědělskou činností proorávaná až do podloží (Malyková – Lutovský 2016, 344).

Obr. 2. Kolín-Štítary. Místo výzkumu na mapě stínovaného reliéfu (podklad: ČÚZK)

METODA VÝZKUMU

První, přípravná fáze výzkumu na trase silničního ochvatu se soustředila na vyhodnocení dostupných archeologických dat ve spolupráci s Regionálním muzeem v Kolíně. Souběžně byla na přístupných částech trasy prováděna také povrchová prospekce. V prostoru plochy PIII se uskutečnily jak povrchové sběry, tak průzkum pomocí detektorů kovů i průzkum geofyzikální, vše s pozitivním výsledkem. Na začátku druhé, exkavační části výzkumu byla nejprve provedena skrývka ornice, a to ve dvou fázích. Svrchní vrstva ornice byla skryta buldozerem, spodní vrstva ornice a část podorničí stroji DHS s rovnou lžící. Dočištění bylo prováděno ručně. Archeologické situace byly poté zkoumány standardními metodami.

Obr. 3. Kolín-Štítary. Letecký pohled zkoumaného plochy III. Foto M. Gajda

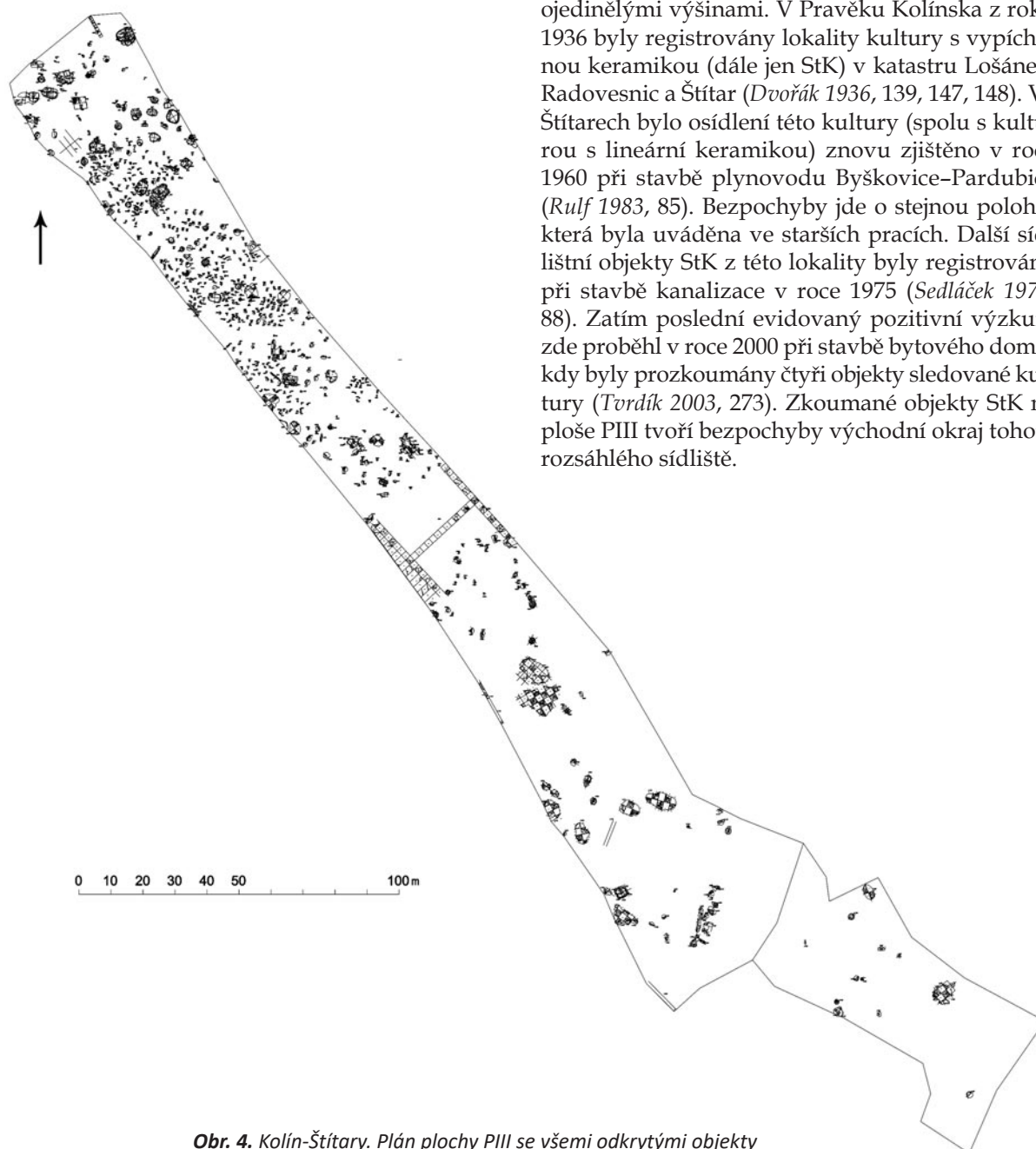
Jednotlivé objekty byly obvykle skrývány po mechanických vrstvách v jednotlivých segmentech. V některých případech byly vrstvy ve výplni objektu odebírány stratigraficky. Každý objekt byl fotograficky, kresebně i popisně dokumentován a geodeticky zaměřen (*Malyková – Lutovský 2016, 346*).

OSÍDLENÍ KULTURY S VYPÍCHANOU KERAMIKOU V MIKROREGIONU ŠTÍTARSKÉHO POTOKA

Levobřežní region Labe na jihozápadním Kolínsku patří ke staré sídelní oblasti české kotliny. Díky působení četných amatérských i profesionálních archeologů a zároveň od 50. let 20. století díky činnosti bylanského pracoviště Archeologického ústavu je jedním z nejlépe prozkoumaných území v České republice.

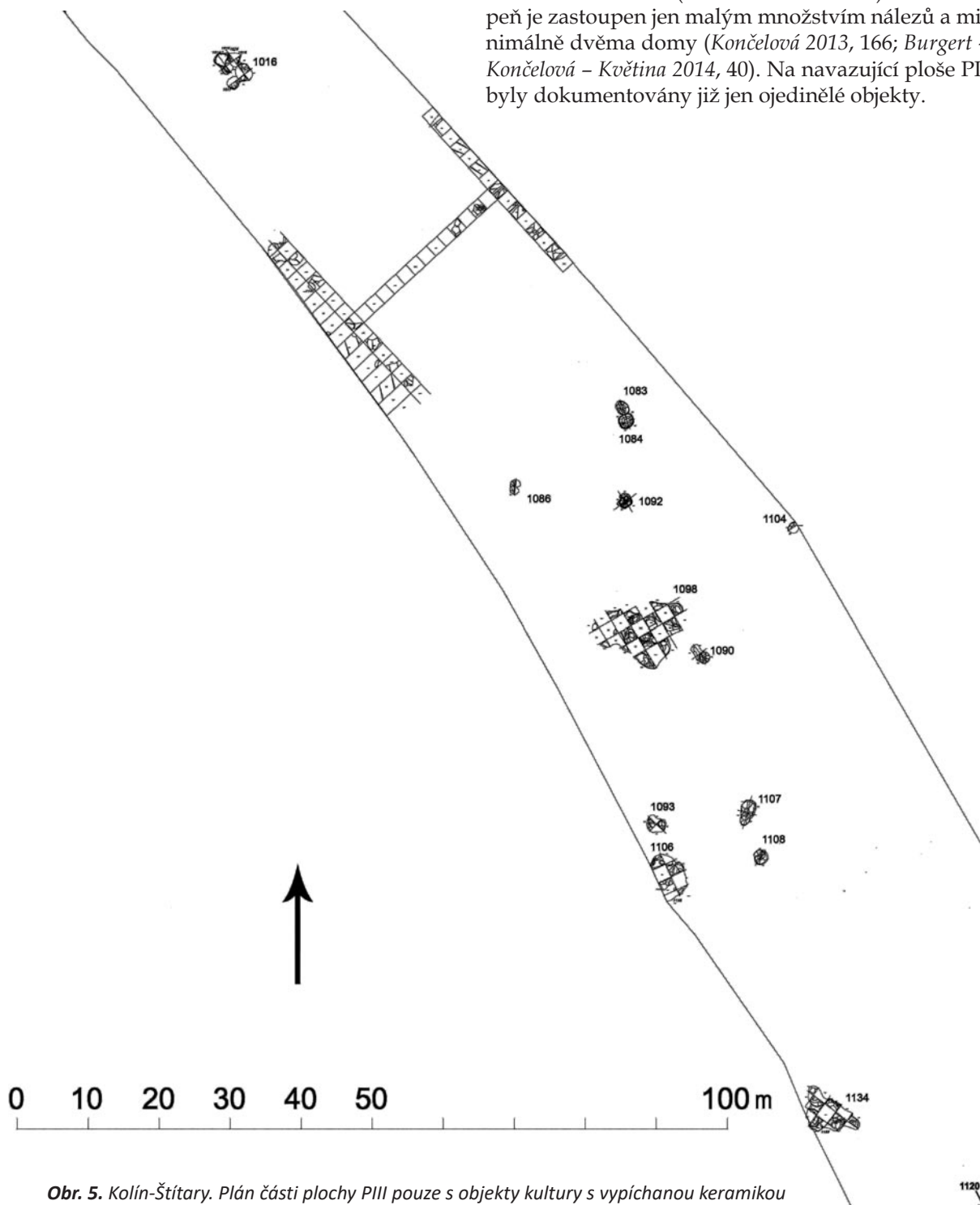
Podle rozdělení sídelních oblastí kultury s lineární a vypíchanou keramikou v práci I. Pavlů a M. Zápotocké (1979, 282–289) náleží zkoumaná plocha do 7. oblasti, která se rozpadá na dvě podoblasti: Čáslav – Kutná Hora a Kolín – Český Brod. V rámci druhé podoblasti spadá do mikroregionu Štítarského (Pekelského) potoka. Povodí tohoto potoka, který dosahuje délky cca 9 km, má nížinný charakter s jen

ojedinelými výšinami. V Pravěku Kolínska z roku 1936 byly registrovány lokality kultury s vypíchanou keramikou (dále jen StK) v katastru Lošánek, Radovesnic a Štítar (*Dvořák 1936, 139, 147, 148*). Ve Štítarech bylo osídlení této kultury (spolu s kulturou s lineární keramikou) znovu zjištěno v roce 1960 při stavbě plynovodu Byškovice–Pardubice (*Rulf 1983, 85*). Bezpochyby jde o stejnou polohu, která byla uváděna ve starších pracích. Další sídelní objekty StK z této lokality byly registrovány při stavbě kanalizace v roce 1975 (*Sedláček 1978, 88*). Zatím poslední evidovaný pozitivní výzkum zde proběhl v roce 2000 při stavbě bytového domu, kdy byly prozkoumány čtyři objekty sledované kultury (*Tvrdlík 2003, 273*). Zkoumané objekty StK na ploše PIII tvoří bezpochyby východní okraj tohoto rozsáhlého sídlíště.

Obr. 4. Kolín-Štítary. Plán plochy PIII se všemi odkrytými objekty

Při archeologickém výzkumu obchvatu Kolína byly prozkoumány nálezy StK v tomto mikroregionu hned na třech polohách – PI, PII a PIII. V mírně svažitém terénu k severu a severovýchodu nad ústím Pekelského potoka do Labe (plocha PI) byl prozkoumán rozsáhlý sídlištní areál s dvěma rondely. Konstrukce prvního rondelu je tvořena čtyřmi koncentrickými příkopy s čtyřmi branami, z nichž čtvrtý, vnější příkop nebyl dokončen. Maximální vnější průměr rondelu činí 213 m a vnitřní průměr rondelu je zhruba 147 m. Celý vnitřek a část opevněná rondelu byly zničeny recentními zásahy. Jižně od rondelu, zhruba ve vzdálenosti 50 m – za mírnou terénní depresi, byl zkoumán další rondel. Má spíše oválný tvar o rozměrech 82 × 74 m a je tvořen jedním příkopem a vnitřní palisádou. Příkop byl přerušen čtyřmi branami s neobvyklou konstrukcí. Dále byly na této ploše zjištěny četné zásobní objekty, hliníky, sídlištní objekty, půdorysy domů a několik hrobů. Podle rozboru nálezů náleží většina archeologických situací do IV. a V. fáze StK (Šumberová *et al.* 2010). Starší stupeň je zastoupen jen malým množstvím nálezů a minimálně dvěma domy (Končelová 2013, 166; Burgert – Končelová – Květina 2014, 40). Na navazující ploše PII byly dokumentovány již jen ojedinělé objekty.

Obr. 5. Kolín-Štitary. Plán části plochy PIII pouze s objekty kultury s vypíchanou keramikou

ROZLIŠENÍ NEOLITICKÉ KOMPONENTY A VYMEZENÍ ZPRACOVÁVANÉHO NEOLITICKÉHO SOUBORU

Na ploše PIII bylo vyčleněno, na základě dominantního zastoupení neolitické keramiky ve výplni jednotlivých objektů, celkem 14 neolitických objektů. V tomto výčtu se však musíme zastavit u jámy 1092. Tato zásobní jáma tvarem stěn a svou značnou hloubkou neodpovídá známým neolitickým zásobním objektům (cf. Šumberová 1996). Její tvar je typický pro zásobní objekty mladšího pravěku až raného středověku. Z této polohy se mu např. podobají některé raně středověké zásobní jámy (Malyková – Lutovský 2016). Rovněž malé množství keramiky je pro neolitické zásobní jámy značně netypické (Řídký 2011, 152, 182). Kloníme se k závěru, že tento objekt pochází z mladšího pravěku nebo raného středověku a neolitické nálezy se do něj dostaly z okolí až po skončení jeho primární funkce. V popisu objektů a rozboru nálezů tento objekt i nálezy uvádíme, ale dále s ním a s nálezy z jeho výplně již nepracujeme.

Ne zcela jisté je i chronologické zařazení objektu 1120, neboť ležel až na okraji zkoumaných neolitických situací a obsahoval netypicky velmi malé množství nálezů. Při výzkumu se navíc nepodařilo jasně identifikovat jeho hranice. Přesto ho z důvodů absence okolních neolitických objektů, z kterých by se do jeho výplně mohla dostat neolitická keramika, s jistou opatrností do tohoto časového úseku řadíme. Neolitické hlínky téměř bez nálezů rozkládající se na okraji sídelních areálů totiž známe i z jiných lokalit – např. Kotopeky a Králův Dvůr, okr. Beroun.

V objektech z mladších pravěkých období byly identifikovány četné neolitické intruze. Jejich popis a rozbor ale nebyl z časových důvodů proveden.

POPIS OBJEKTŮ

Objekt 1016 (obr. 6)

Druh obj.: jáma. *Rozsah odkryvu:* ½. *Tvar půdorysu:* nepravidelně oválný. *Stěny:* konkávní, místy konvexní a esovité. *Zlom ode dna:* pozvolný, místy nepostřehnutelný. *Dno:* ploché, rovné. *Max. hloubka:* 84 cm. *Rozměry:* 260 × 220 cm. *Vrstvy:* 1. tmavě hnědošedá prachovojílovitá hlína; 2. středně žlutá spraš s cca 40 % vrstvy 1; 3. tmavě šedohnědá prachovojílovitá hlína s 20 % středně hnědých prachovojílovitých hlín. *Pozorování:* dotýká se objektů 1017 a 1018. *Nálezy:* 47 ks keramiky StK, 10 ks mazanice a 18 ks štípané industrie. *Datace:* kultura s vypíchanou keramikou.

Objekt 1083 (obr. 6)

Druh obj.: jáma. *Rozsah odkryvu:* celý. *Tvar půdorysu:* nepravidelně oválný. *Stěny:* konkávní, místy esovité. *Zlom ode dna:* nepostřehnutelný. *Dno:* ploché, rovné. *Max. hloubka:* 54 cm. *Rozměry:* 228 × 168 cm. *Vrstvy:* 1. středně šedohnědá prachovojílovitá hlína; 2. středně šedohnědá prachovojílovitá hlína s 20 % spraše (MA, UH); 3. světle hnědošedá prachovojílovitá hlína; 4. šedočerná prachová hlína s 40 % UH. *Pozorování:* dotýká se objektu 1084. *Nálezy:* 203 ks keramiky StK, 2 ks keramiky (intruze), 202 ks mazanice, 8 ks štípané industrie, 1 ks mlýnu a 1 ks podložky. *Datace:* kultura s vypíchanou keramikou.

Objekt 1084 (obr. 6)

Druh obj.: jáma. *Rozsah odkryvu:* celý. *Tvar půdorysu:* nepravidelně oválný. *Stěny:* esovité, místy konkávní. *Zlom ode dna:* pozvolný. *Dno:* ploché, rovné. *Max. hloubka:* 96 cm. *Rozměry:* 212 × 176 cm. *Vrstvy:* 1. středně hnědošedá prachovojílovitá hlína; 2. žlutá spraš s 15 % tmavě hnědých prachovojílovitých hlín; 3. černošedá prachovojílovitá hlína (UH); 4. tmavě hnědá prachovojílovitá hlína (MA, UH, KA); 5. tmavě hnědá prachovojílovitá hlína s 10 % spraše (MA); 6. středně žlutošedá prachová hlína; 7. tmavě hnědošedá prachovojílovitá hlína. *Pozorování:* dotýká se objektu 1083. *Nálezy:* 61 ks keramiky StK, 12 ks keramiky (intruze), 69 ks mazanice, 1 ks broušené industrie, 7 ks štípané industrie a 1 ks mlýnu. *Interpretace:* zásobní jáma. *Datace:* kultura s vypíchanou keramikou.

Objekt 1086 (obr. 6)

Druh obj.: jáma. *Rozsah odkryvu:* ½. *Tvar půdorysu:* nepravidelně kruhový. *Stěny:* přímé, šikmé, místy konkávní. *Zlom ode dna:* pozvolný. *Dno:* konkávní. *Max. hloubka:* 30 cm. *Rozměry:* 126 × 126 cm. *Vrstvy:* 1. středně šedohnědá prachovojílovitá hlína s 50 % spraše. *Pozorování:* porušuje ho obj. 1085. *Nálezy:* 59 ks keramiky StK, 7 ks keramiky (intruze) a 2 ks mazanice. *Datace:* kultura s vypíchanou keramikou.

Objekt 1090 (obr. 7)

Druh obj.: jáma. *Rozsah odkryvu:* skoro celý. *Tvar půdorysu:* nepravidelně kruhový. *Stěny:* konkávní a konvexní. *Zlom ode dna:* pozvolný. *Dno:* nepravidelné. *Max. hloubka:* 57 cm. *Rozměry:* 180 × 178 cm. *Vrstvy:* 1. světle šedohnědá prachovojílovitá hlína; 2. středně hnědošedá prachovojílovitá hlína s 20 % světle hnědých prachovojílovitých hlín; 3. tmavě hnědošedá prachovojílovitá hlína; 4. tmavě šedá prachovojílovitá hlína (MA, UH). *Pozorování:* narušuje se s obj. 1089. *Nálezy:* 184 ks keramiky StK, 4 ks keramiky (intruze), 16 ks mazanice, 1 ks broušené industrie, 25 ks štípané industrie a 1 ks otloukače. *Datace:* kultura s vypíchanou keramikou.

Objekt 1092 (obr. 7)

Druh obj.: jáma. *Rozsah odkryvu:* celý. *Tvar půdorysu:* nepravidelně kruhový. *Stěny:* esovité. *Zlom ode dna:* pozvolný. *Dno:* konkávní. *Max. hloubka:* 140 cm. *Rozměry:* 220 × 204 cm. *Vrstvy:* 1. černohnědá prachovojílovitá hlína (UH); 2. černohnědá prachovojílovitá hlína s 10 % spraše; 3. středně žlutá spraš; 4. světle hnědá prachovojílovitá hlína; 5. tmavě hnědošedá prachovojílovitá hlína; 6. středně šedoohnědá prachovojílovitá hlína s 20 % spraše; 7. černohnědá prachovojílovitá hlína; 8. středně šedá prachovojílovitá hlína; 9. středně hnědá prachovojílovitá hlína; 10. hnědočerná prachovojílovitá hlína; 11. středně žlutá prachovojílovitá hlína s 40 % středně hnědé prachovojílovité hlíny. *Nálezy:* 6 ks keramiky StK, 6 ks mazanice a 2 ks mlýnů. *Interpretace:* zásobní jáma. *Datace:* objekt je pravděpodobně mladší než kultura s vypíchanou keramikou.

Objekt 1093 (obr. 7)

Druh obj.: jáma. *Rozsah odkryvu:* 1/2. *Tvar půdorysu:* nepravidelně oválný. *Stěny:* přímé, šikmé. *Zlom ode dna:* pozvolný. *Dno:* nepravidelné. *Max. hloubka:* 46 cm. *Rozměry:* 286 × 232 cm. *Vrstvy:* 1. tmavě šedá prachovojílovitá hlína; 2. žlutá spraš s příměsí vrstvy 1; 3. středně šedoohnědá prachovojílovitá hlína. *Nálezy:* 28 ks keramiky StK, 3 ks mazanice a 1 ks štípané industrie. *Datace:* kultura s vypíchanou keramikou.

Objekt 1098 (obr. 8 a 9)

Druh obj.: jáma. *Rozsah odkryvu:* část (cca 1/2). *Tvar půdorysu:* nepravidelně oválný. *Stěny:* přímé, šikmé, konvexní a esovité. *Zlom ode dna:* pozvolný až nepostřehnutelný. *Dno:* nepravidelné. *Max. hloubka:* 140 cm. *Rozměry:* 1283 × 958 cm. *Vrstvy:* 1. středně hnědá prachovojílovitá hlína; 2. hnědookrová písčitojílovitá hlína s 15 % středně hnědé prachovojílovité hlíny; 3. černohnědá prachovojílovitá hlína; 4. černohnědá prachovojílovitá hlína s 15 % hnědookrové prachovojílovité hlíny; 5. hnědočerná prachovojílovitá hlína; 6. hnědookrová písčitojílovitá hlína s 10 % černohnědé prachovojílovité hlíny; 7. středně hnědá prachovojílovitá hlína. *Pozorování:* do sektoru 8 a 14 byl zapuštěn objekt kultury nálevkovitých pohárů (č. 1144). *Nálezy:* 1383 ks keramiky StK, 59 ks keramiky (intruze a obsah obj. 1144), 12 ks přesněji neurčitelné pravěké keramiky, 140 ks mazanice, 2 ks broušené industrie a 388 ks štípané industrie. *Interpretace:* hliník. *Datace:* kultura s vypíchanou keramikou.

Objekt 1104 (obr. 7)

Druh obj.: jáma. *Rozsah odkryvu:* 1/2 odkryté části. *Tvar půdorysu:* oválný. *Stěny:* esovité. *Zlom ode dna:* pozvolný. *Dno:* konkávní. *Max. hloubka:* 54 cm. *Rozměry:* nejméně 146 × 152 cm. *Vrstvy:* 1. černohnědá prachovojílovitá hlína s 20 % spraše; 2. černohnědá prachovojílovitá hlína s 30 % spraše; 3. středně žlutá spraš s 10 % černohnědé prachovojílovité hlíny. *Pozorování:* menší část pokračuje pod nezkoumanou plochu. *Nálezy:* 55 ks keramiky StK, 13 ks mazanice a 19 ks štípané industrie. *Interpretace:* zásobní jáma. *Datace:* kultura s vypíchanou keramikou.

Objekt 1106 (obr. 10)

Druh obj.: jáma. *Rozsah odkryvu:* cca 1/2 odkryté části. *Tvar půdorysu:* nepravidelně oválný. *Stěny:* přímé, šikmé, svislé, konkávní. *Zlom ode dna:* pozvolný. *Dno:* nepravidelné. *Max. hloubka:* 144 cm. *Rozměry:* 644 × nejméně 410 cm. *Vrstvy:* 1. tmavě hnědošedá prachovojílovitá hlína (MA); 2. středně žlutá spraš s 25 % tmavě hnědošedé prachovojílovité hlíny; 3. tmavě hnědošedá prachovojílovitá hlína s 20 % hnědookrové písčitojílovité hlíny; 4. středně žlutá spraš s 25 % tmavě hnědošedé prachovojílovité hlíny; 5. hnědookrová písčitojílovitá hlína s 25 % tmavě hnědošedá prachovojílovité hlíny. *Pozorování:* pokračuje na nezkoumanou plochu. *Nálezy:* 276 ks keramiky StK, 1 ks keramiky (intruze), 14 ks mazanice, 25 ks štípané industrie a 1 ks mlýnu. *Interpretace:* hliník. *Datace:* kultura s vypíchanou keramikou.

Objekt 1107 (obr. 11)

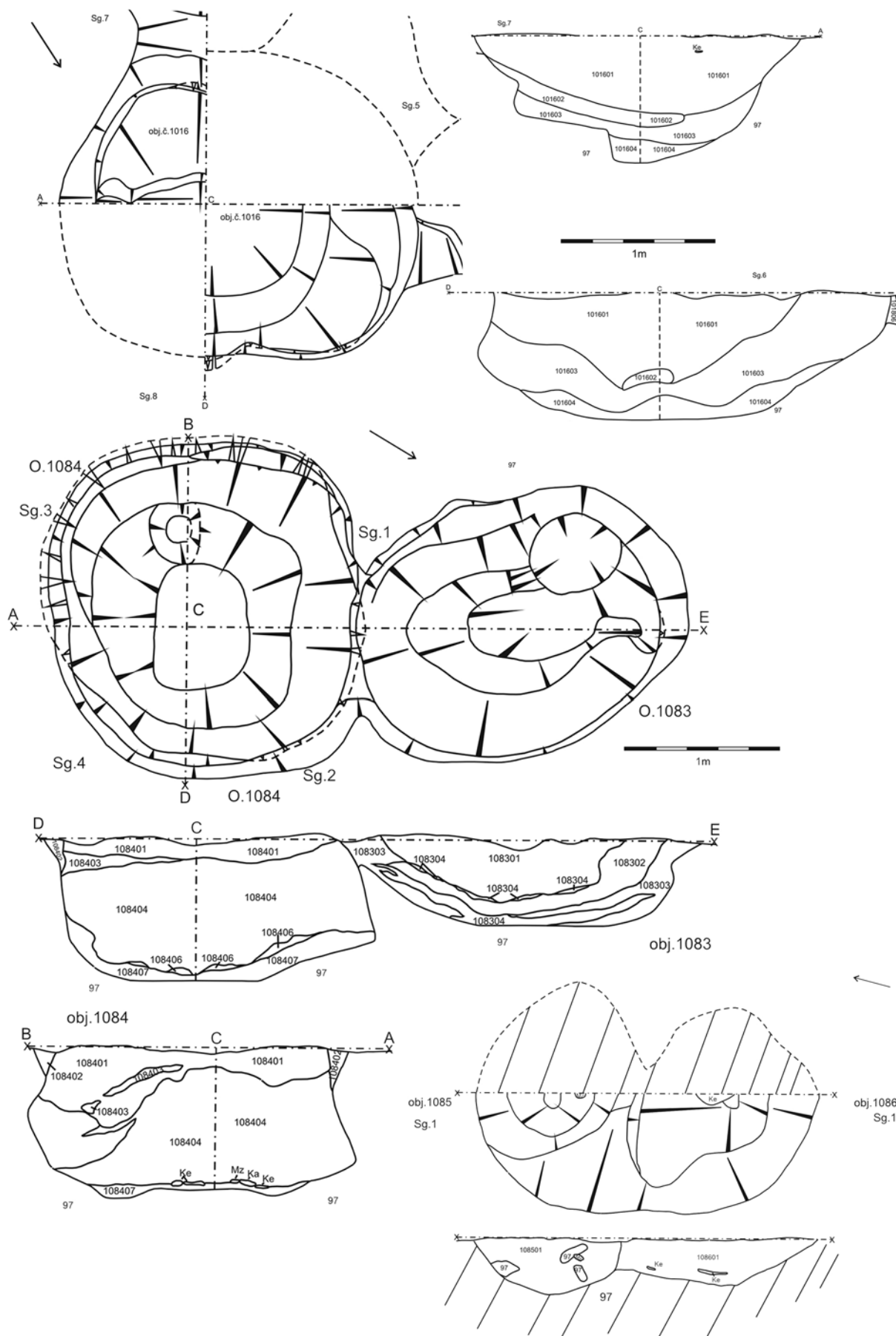
Druh obj.: jáma. *Rozsah odkryvu:* celý. *Tvar půdorysu:* nepravidelně oválný. *Stěny:* konkávní. *Zlom ode dna:* pozvolný. *Dno:* konkávní. *Max. hloubka:* 96 cm. *Rozměry:* 380 × 194 cm. *Vrstvy:* 1. středně hnědošedá prachovojílovitá hlína; 2. středně šedoookrová prachovojílovitá hlína s 10 % tmavě hnědošedé prachové hlíny; 3. tmavě šedoohnědá prachovojílovitá hlína; 4. tmavě hnědá prachovojílovitá hlína; 5. světle žlutošedá prachová hlína; 6. světle hnědošedá prachovojílovitá hlína s 15 % světle žlutošedé prachové hlíny; 7. černošedá prachová hlína (UH). *Nálezy:* 78 ks keramiky StK, 3 ks mazanice a 1 ks štípané industrie. *Datace:* kultura s vypíchanou keramikou.

Objekt 1108 (obr. 11)

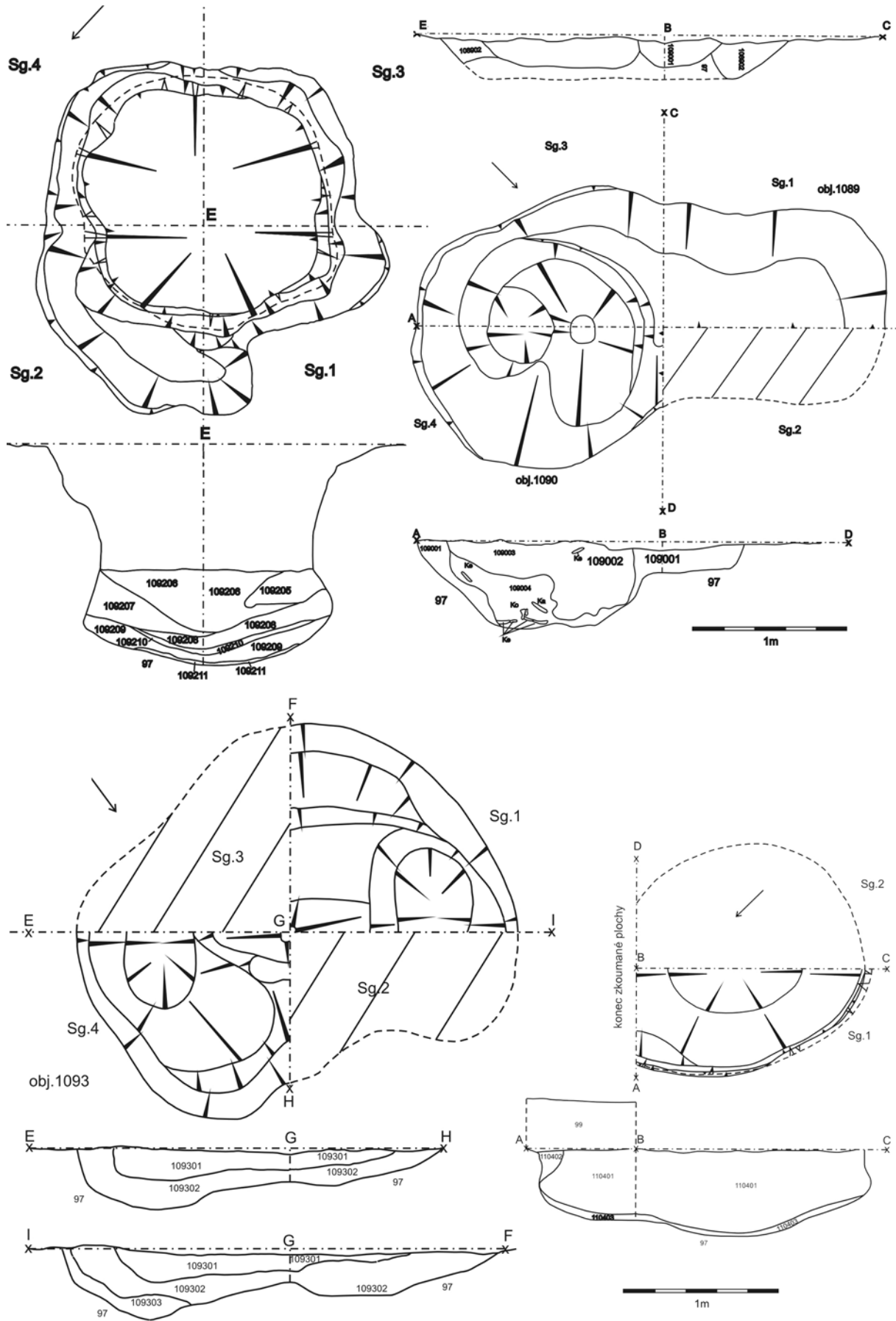
Druh obj.: jáma. *Rozsah odkryvu:* celý. *Tvar půdorysu:* nepravidelně kruhový. *Stěny:* přímé, šikmé. *Zlom ode dna:* nepostřehnutelný. *Dno:* konkávní. *Max. hloubka:* 52 cm. *Rozměry:* 220 × 198 cm. *Vrstvy:* 1. středně šedoohnědá prachovojílovitá hlína; 2. tmavě hnědá prachovojílovitá hlína; 3. tmavě šedoohnědá prachovojílovitá hlína; 4. tmavě hnědá prachovojílovitá hlína. *Nálezy:* 196 ks keramiky StK, 4 ks štípané industrie a 1 ks brousku. *Datace:* kultura s vypíchanou keramikou.

Objekt 1120 (obr. 11)

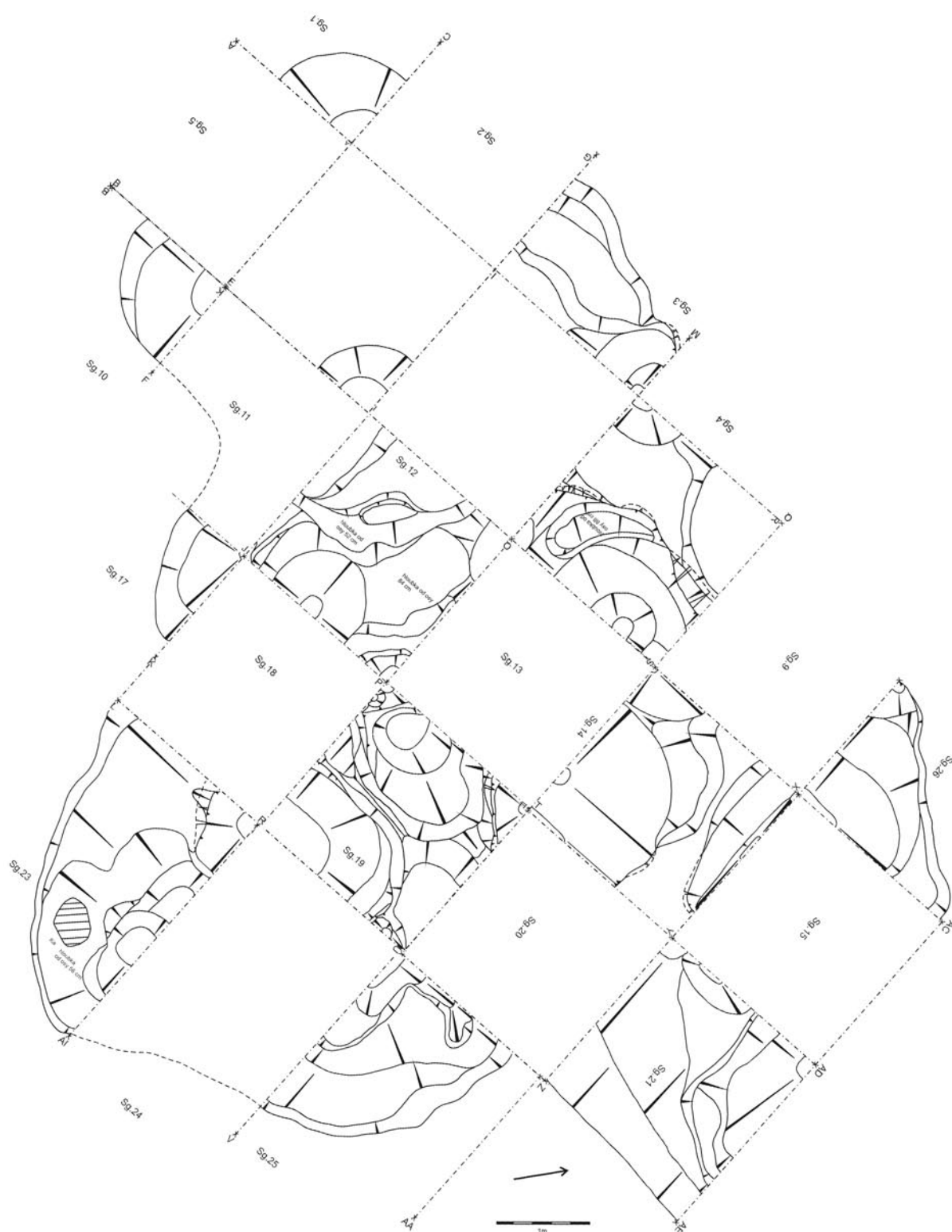
Druh obj.: jáma. *Rozsah odkryvu:* část. *Tvar půdorysu:* nezjistitelný. *Stěny:* přímé, šikmé až svislé. *Zlom ode dna:* pozvolný. *Dno:* konkávní. *Max. hloubka:* 140 cm. *Rozměry:* nejméně 194 × nejméně 160. *Vrstvy:* 1. tmavě hnědošedá prachovojílovitá hlína s 10 % spraše; 2. černá prachovojílovitá hlína; 3. černohnědá prachovojílovitá hlína. *Pozorování:* hranice objektu se nepodařilo identifikovat. *Nálezy:* 3 ks keramiky StK. *Interpretace:* hliník? *Datace:* kultura s vypíchanou keramikou.

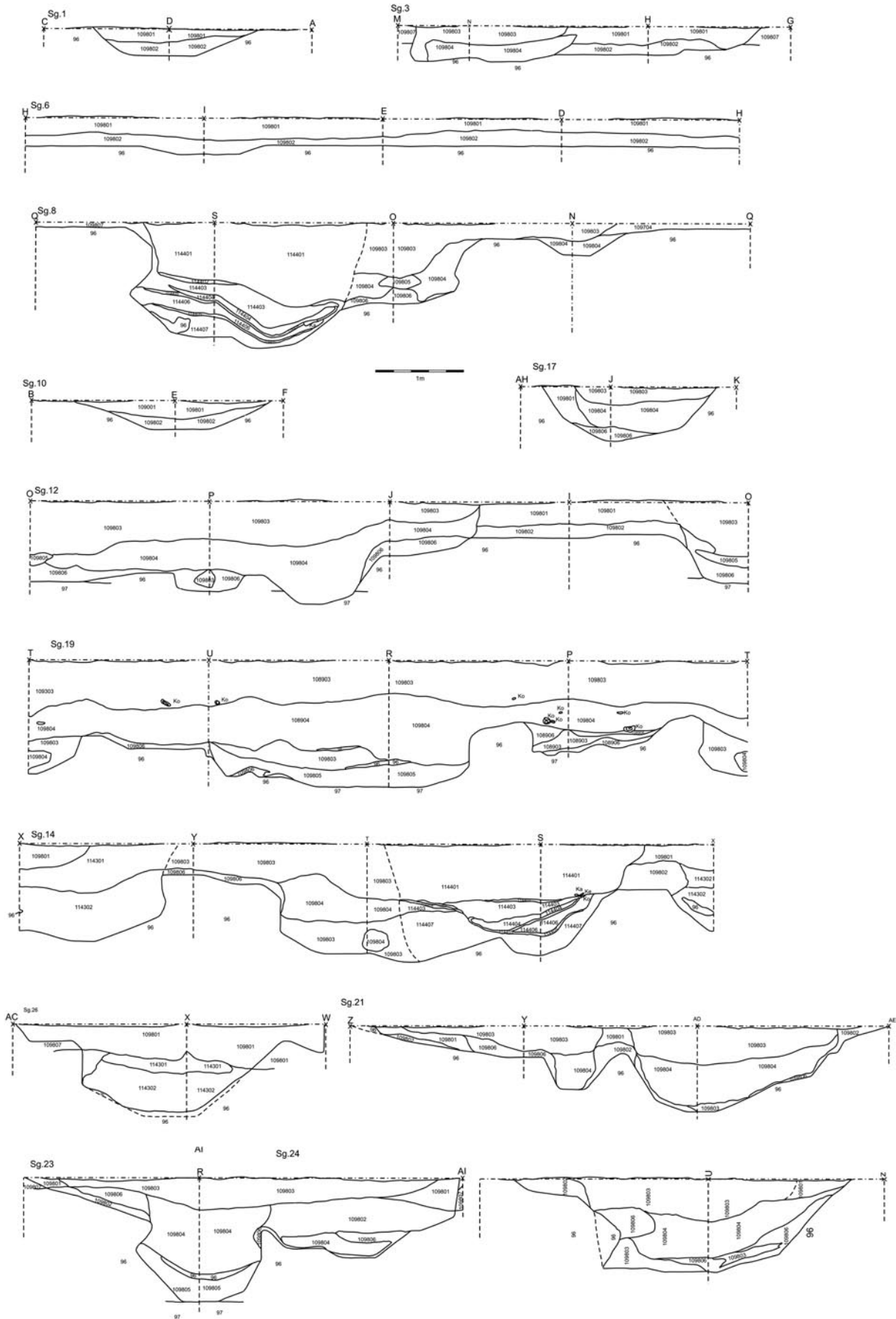
Obr. 6. Kolín-Štítary. Půdorysy a řezy objektů 1016, 1083, 1084, 1085 a 1086

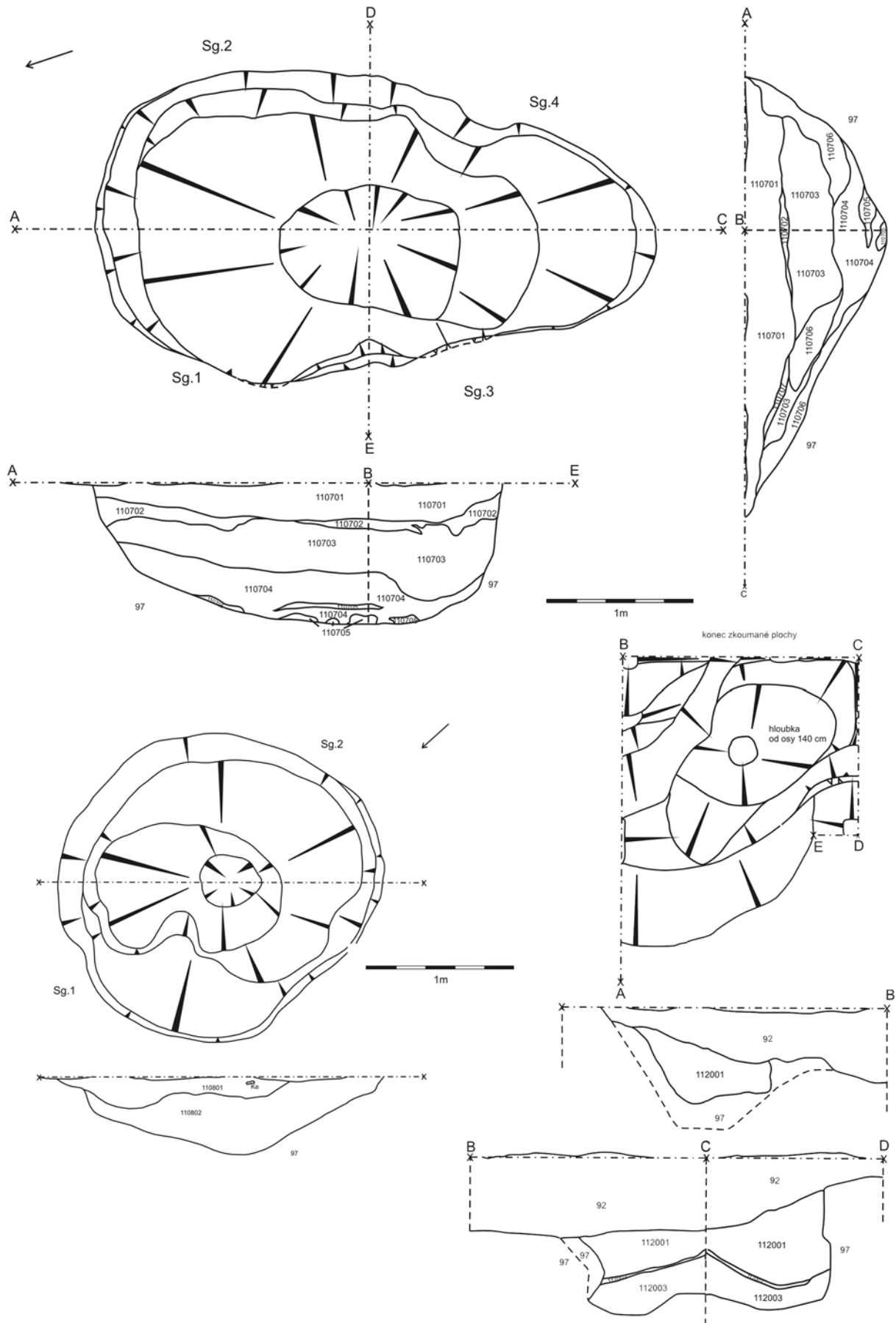
Obr. 7. Kolín-Štítary. Půdorysy a řezy objektů 1090, 1092, 1093 a 1104

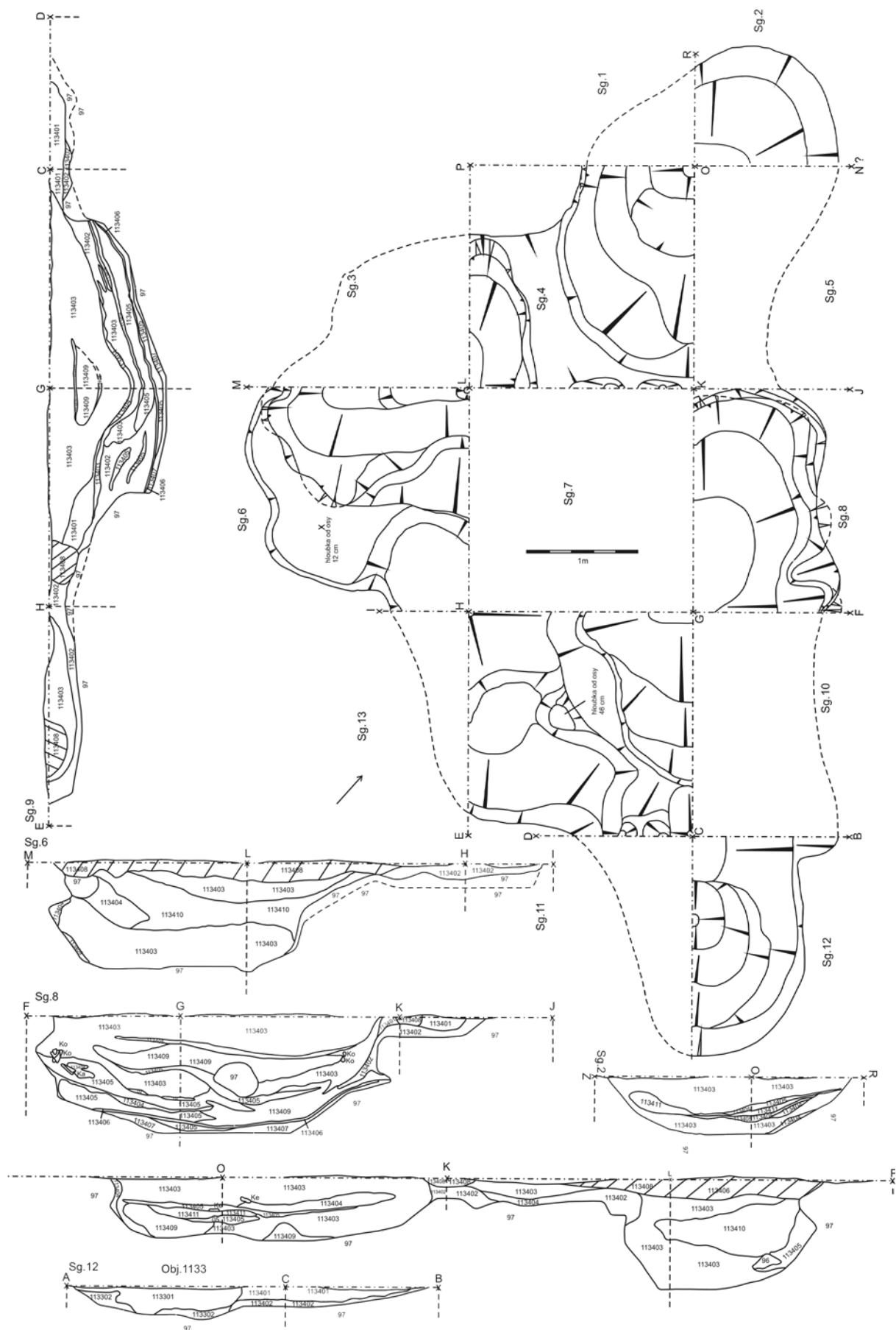
Obr. 8. Kolín-Štítary. Půdorys objektu 1098

Obr. 9. Kolín-Štítary. Řezy objektu 1098 a mladšího objektu 1144

Obr. 11. Kolín-Štítary. Půdorysy a řezy objektů 1107, 1108, 1120

Obr. 12. Kolín-Štítary. Půdorys a řezy objektu 1134

Objekt 1134 (obr. 12)

Druh obj.: jáma. *Rozsah odkryvu:* část (cca 1/2). *Tvar půdorysu:* nepravidelně oválný. *Stěny:* přímé, šikmé, esovité. *Zlom ode dna:* nepostřehnutelný. *Dno:* konkávní. *Max. hloubka:* 106 cm. *Rozměry:* 884 × 456 cm. *Vrstvy:* 1. středně hnědošedá prachovojílovitá hlína (MA); 2. středně žlutá spraš s 15 % středně hnědošedé prachovojílovité hlíny; 3. tmavě hnědošedá prachovojílovitá hlína; 4. středně žlutá spraš s 15 % tmavě hnědošedé prachovojílovité hlíny; 5. černohnědá prachovojílovitá hlína; 6. černá prachovojílovitá hlína s 15 % šedobílé prachové hlíny; 7. středně žlutá spraš; 8. hnědočerná písčitojílovitá hlína s 15 % spraše; 9. středně šedá prachovojílovitá hlína (MA); 10. tmavě hnědošedá prachovojílovitá hlína s 25 % hnědookrové písčitojílovité hlíny; 11. středně oranžová (propálená) prachovojílovitá hlína s 20 % tmavě hnědošedé prachovojílovité hlíny. *Nálezy:* 89 ks keramiky StK, 3 ks keramiky (intruze), 2 ks mazanice, 2 ks broušené industrie a 47 ks štípané industrie. *Interpretace:* hliník. *Datace:* kultura s vypíchanou keramikou.

POPIS NÁLEZŮ**Popis mazanice**

Všechny zlomky s otisky konstrukčních prvků mají svůj původ z konstrukce, ale z úsporných důvodů to u nich nepopisujeme. Pokud není u kusů bez otisků nebo s vyhlazenou jednou stěnou uvedeno, odkud pocházejí, tak to nelze určit.

Objekt 1016

- 3 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost: 2 ks 0–3 cm, 1 ks 3–6 cm; bez org. př. (ze dna pece/ohniště); př. č. 10346
- 1 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost 3–6 cm; bez org. př.; př. č. 10339
- 6 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost: 5 ks 0–3 cm, 1 ks 3–6 cm; org. př. (ze stavební konstrukce); př. č. 10339 a 10346

Objekt 1083

- 30 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost: 21 ks 0–3 cm, 9 ks 3–6 cm; bez org. př. (ze dna pece/ohniště); př. č. 14507, 14523, 14662, 14869, 15152
- 166 ks s vyhlazenou jednou stěnou, max. síla 53 mm, často síla 20–30 mm, část větších zlomků byla tenčí (okolo 10–12 mm); velikost: 81 ks 0–3 cm, 74 ks 3–6 cm, 10 ks 6–9 cm a 1 ks 9–12 cm; bez org. př. (ze dna pece/ohniště); př. č. 11387, 11495, 14507, 14523, 14662, 14869, 14870 15152
- 4 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost 0–3 cm; org. př.; př. č. 14507
- 1 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost 3–6 cm; org. př. (ze stavební konstrukce); př. č. 11384
- 1 ks s nejasným otiskem prutu či tyče; velikost 3–6 cm; org. př.; př. č. 14507

Objekt 1084

- 14 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost: 9 ks 0–3 cm, 5 ks 3–6 cm; bez org. př. (ze dna pece/ohniště); př. č. 14528, 14679, 14873, 14876, 14877
- 43 ks s vyhlazenou jednou stěnou, max. síla 31 mm; velikost: 19 ks 0–3 cm, 22 ks 3–6 cm, 2 ks 6–9 cm; bez org. př. (ze dna pece/ohniště); př. č. 11398, 11496, 11658, 11719, 14 516, 14528, 14677, 14873, 14876, 14877
- 2 ks s konkávně vyhlazenou jednou stěnou, max. síla 40 mm; velikost: 1 ks 3–6 cm, 1 ks 6–9 cm; bez org. př. (ze dna pece/ohniště); př. č. 14873, 14876
- 7 ks hrudek bez otisků a úpravy povrchu; velikost 0–3 cm; trochu org. př.; př. č. 14516
- 3 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost 3–6 cm; org. př. (asi ze stavební konstrukce); př. č. 14520 a 14677

Objekt	KE StK	KE intruze	Mazanice	BI	ŠI	Mlýny	Brousky	Otloukače	Ostatní makrolit. industrie
1016	47		10		18				
1083	203	2	202		8	1			1
1084	61	12	69	1	7	1			
1086	59	7	2						
1090	184	4	16	1	25			1	
1092	6		6			2			
1093	28		3		1				
1098	1383	59	140	2	388				
1104	55		13		19				
1106	276	1	14		25	1			
1107	78		3		1				
1108	196				4		1		
1120	3								
1134	89	3	2	2	47				

Tab. 1. Kolín-Štítary. Celkové počty všech nálezů v objektech

Objekt 1086

- 2 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost: 1 ks 0–3 cm, 1 ks 3–6 cm; org. př. (ze stavební konstrukce); př. č. 14690

Objekt 1090

- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou; velikost 3–6 cm; bez org. př. (ze dna pece/ohniště); př. č. 15852

- 4 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost 0–3 cm; málo či bez org. př.; př. č. 15744

- 9 ks hrudek bez otisků a úpravy povrchu; velikost 0–3 cm; org. př. (ze stavební konstrukce?); př. č. 11403 a 11408

- 2 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost 0–3 cm; org. př. (ze stavební konstrukce); př. č. 15859

Objekt 1092

- 6 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost: 4 ks 0–3 cm, 2 ks 3–6 cm; org. př. (ze stavební konstrukce); př. č. 14786 a 15862

Objekt 1093

- 3 ks s vyhlazenou jednou stěnou; velikost 3–6 cm; bez org. př. (ze dna pece/ohniště); př. č. 11417 a 11499

Objekt 1098

- 24 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost: 23 ks 0–3 cm, 1 ks 3–6 cm; bez org. př. (ze dna pece/ohniště); př. č. 11433, 11513, 11524, 11527, 11612, 11726, 11734, 11848 a 14264

- 92 ks s vyhlazenou jednou stěnou; velikost: 73 ks 0–3 cm, 19 ks 3–6 cm; bez org. př. (ze dna pece/ohniště); př. č. 11527, 11607, 11612, 11670, 11726, 11778, 11852, 11860, 11967, 11975, 14128, 14250, 14258 a 14264

- 9 ks hrudek bez otisků a úpravy povrchu; velikost: 8 ks 0–3 cm, 1 ks 3–6 cm; org. př. (asi ze stavební konstrukce); př. č. 11529

- 12 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost: 9 ks 0–3 cm, 3 ks 3–6 cm; org. př. (ze stavební konstrukce); př. č. 11425, 11513, 11607, 11670, 11675, 11845, 11967

- 1 ks trojúhelníkovité výplně spáry mezi dvěma dřevěnými prvky; velikost 0–3 cm; org. př.; př. č. 11675

- 1 ks s nejasným otiskem prutu?; velikost 3–6 cm; org. př.; př. č. 11734

- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou; velikost 3–6 cm; org. př.; př. č. 14257

Objekt 1104

- 13 ks s vyhlazenou jednou stěnou; velikost: 11 ks 0–3 cm, 2 ks 3–6 cm; bez org. př. (ze dna pece/ohniště); př. č. 11452 a 11456

Objekt 1106

- 5 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost 0–3 cm; bez org. př. (ze dna pece/ohniště); př. č. 11547 a 11739

- 2 ks s vyhlazenou jednou stěnou; velikost 0–3 cm; bez org. př. (ze dna pece/ohniště); př. č. 11552

- 7 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost: 5 ks 0–3 cm, 2 ks 3–6 cm; org. př. (ze stavební konstrukce); př. č. 11629, 11686, 11739 a 11742

Objekt 1107

- 3 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost 0–3 cm; org. př. (ze stavební konstrukce); př. č. 14812 a 14819

Objekt 1134

- 1 ks s vyhlazenou jednou stěnou; velikost 3–6 cm; bez org. př. (ze dna pece/ohniště); př. č. 14216

- 1 ks bez otisků a úpravy povrchu; velikost 6–9 cm; org. př. (ze stavební konstrukce); př. č. 14222

ANALÝZA A VYHODNOCENÍ NÁLEZOVÝCH SITUACÍ A NÁLEZŮ

Rozbor objektů

Používané názvosloví funkčního označení objektů vychází ze zavedeného a standardně užívaného „bylanského“ popisného systému (Pavlu – Zápotocká 1983, 27). Detailní analýza objektů dle tvaru půdorysu, profilů stěn a dna a typů výplně, která byla prováděna při zpracování větších výzkumů v mikroregionu Únětického potoka (Kuna 1991; Řídký – Stolz – Zápotocká 2009; Řídký 2008, 2011) a jinde (Stolz 2009; Končelová 2013), nebyla z důvodu malé četnosti objektů provedena. Klasifikace objektů dle těchto kritérií podle návrhu M. Končelové (2013, 37) pro neolitické objekty z plochy PI-7 v Kolíně byla realizována jen v tab. 2 kvůli budoucímu srovnání všech neolitických objektů z trasy obchvatu Kolína. Pro potřeby této studie bylo uskutečněno pouze souhrnné zhodnocení všech objektů.

Typologii objektů, jejich základní rozměry a klasifikaci půdorysu, stěn, dna a výplně ukazuje zmíněná tab. 2. Z analýzy vynecháváme objekt 1092 (viz výše). Délka, šířka a hloubka objektů se pohybuje mezi 136 a 1283 cm (průměr 388 cm a medián 228), 126 a 958 cm (průměr 279 cm a medián 194 cm) a 30 a 144 cm (průměr 85 cm a medián 84 cm). Mezi půdorysy převládají oválné tvary, mezi stěnami konkávní profily, mezi dny mísovité a nerovné, členité typy a mezi výplněmi vrstevnaté. V přepočtu zlomků keramiky na m³ výplně (počet zlomků bez nejmenších fragmentů / max. délka × max. šířka × max. hloubka) jsou nejbohatší objekty 1083, 1086, 1090, 1104 a 1108. Podle tvaru půdorysu jsou mezi

Objekt	Typ objektu	Rozsah odkryvu	Délka	Šířka	Hloubka	Půdorys	Stěny	Dno	Výplň	Zkoumaný objem	Počet ker. zlomků	Hustota ker. zlom.
1016		1/2	260	220	84	2	6	4	5	2,4	32	13,3
1083		celý	228	168	54	2	2	4	5	2,1	119	56,7
1084	zásobní jáma	celý	212	176	96	2	4	2	5	3,6	51	14,2
1086		1/2	126	126	30	1	2	4	1	0,24	56	233,3
1090		celý	180	178	57	1	2	2	3	1,8	162	90
1092	zásobní jáma	celý	220	204	140	1	5	4	5	6,2	6	1
1093		1/2	286	232	46	2	2	3	3	1,5	28	18,7
1098	hliník	1/2	1283	958	140	4	6	3	5	86	926	10,8
1104	zásobní jáma	1/2	nej. 146	152	54	2	1	4	3	0,6	42	70
1106	hliník	1/2	644	nej. 410	144	4	2	3	5	19	200	10,5
1107		celý	380	194	96	2	2	4	5	4,4	58	13,2
1108		celý	220	198	52	1	2	4	1	2,3	143	62,2
1120	hliník?	část	nej. 194	nej. 160	140	?	?	3	5	4,35	3	0,7
1134	hliník	1/2	884	456	106	4	6	3	5	21,4	72	3,4

Tab. 2. Kolín-Štítary. Základní charakteristika objektů. Půdorys: 1 – kruhový, 2 – oválný, 3 – obdélníkový, 4 – nepravidelný, 5 – úzký. Stěny: 1 – svislé, 2 – konkávní, 3 – kónické, 4 – kombinace svislých se šikmými, 5 – hruškovité, 6 – nepravidelné. Dno: 1 – rovné, 2 – nepravidelně rovné, 3 – nerovné, členité, 4 – mísovitě, 5 – hrotité. Výplň: 1 – homogenní, 2 – s výraznými kusy mazanice a uhlíků, 3 – přirozeně vrstvená, 4 – u stěn sprašové a promíšené jazyky, 5 – vrstvená (podle Končelová 2013, 37)

nimi zastoupeny tři kruhové a dva oválné objekty a podle typu výplně dvakrát homogenní, dvakrát přirozeně vrstvenaté a jednou vrstvenaté.

Podle určení primární funkce máme mezi objekty zastoupeny s menší či větší pravděpodobností dvě tzv. zásobní jámy – obj. 1084 a 1104, tj. objekty s rovným dnem, kruhovým až oválným půdorysem a svislými, šikmými nebo esovitými stěnami (Šumberová 1996, 67–68). Obě zásobnice mají oválný půdorys, svislé stěny nebo kombinaci svislých a šikmých stěn a nepravidelně rovná nebo konkávní dna. Délka se pohybuje od 146 (nedokopáno) do 212 cm, šířka od 152 do 176 cm a hloubka od 54 do 96 cm. Objekt 1084 obsahoval 51 zlomků keramiky (bez drobných fragmentů) a 78 ostatních artefaktů a objekt 1104 celkem 42 zlomků keramiky (bez drobných fragmentů) a 32 ostatních artefaktů.

K hliníkům lze bezpečně přiřadit objekty 1098, 1106 a 1134. U objektu 1120 se nepodařilo identifikovat jeho jasný tvar a určit rozměry. Podle profilu prozkoumané sondy by však také mohl náležet k hliníkům. Délka, šířka a hloubka tří bezpečně určených hliníků se pohybuje v intervalech 644–1283 cm, 410–958 cm a 106–144 cm. Půdorysy jsou nepravidelné, stěny všech typů (tj. nepravidelné) a konkávní, výplně vrstvenaté a dna samozřejmě nerovná. Nálezově nejbohatší soubor o 926 zlomcích keramiky a 530 ostatních artefaktech obsahoval největší objekt 1098.

U zbývajících sedmi jam oválného nebo kruhového půdorysu se nepodařilo jejich primární funkci určit. Délka, šířka a hloubka se pohybuje v intervalech 126–380 cm, 126–232 cm a 30–96 cm. Stěny a dna mají převážně konkávní a mísovitě a výplně jsou homogenní, přirozeně vrstvenaté nebo vrstvenaté. Počty keramických zlomků kolísají mezi 28 až 165 kusy.

Při určení sekundární funkce sledujeme v každém objektu následující kritéria: celkové množství nálezů v jednotlivých kategoriích, četnost nálezů v jednotlivých kategoriích na 1 m³ prozkoumané výplně a u keramiky větší zloмок a množství fragmentů přiřazených k jednotlivým jedincům. Na základě těchto kritérií sloužily sekundárně k ukládání keramického odpadu zřejmě jámy č. 1083, 1086, 1090, 1098, 1104 a 1108 a k tomu objekt 1083 ještě k ukládání mazanice. V objektu 1098, popřípadě v jeho těsné blízkosti, docházelo ke zpracovávání štípané industrie.

Problematika obytné architektury

Na zkoumané ploše se nedochovaly zřetelné stopy domů. Kromě sídlištních objektů bylo evidováno pouze malé množství nedatovaných kúlových jam. Z tohoto důvodu se budeme věnovat podrobněji možné přítomnosti či absenci obytných staveb. Terén má v místě výzkumu mírný sklon okolo 2–3°, proto by zde nemělo docházet k intenzivní erozi, která by odstranila jejich pozůstatky. Rovněž poměrně velká hloubka všech neolitických objektů 0,3–1,44 m (průměr 0,85 m a medián 0,84 m, bez hlubokých hliníků průměr 0,67 m a medián 0,54 m) svědčí proti výrazné erozní činnosti v tomto prostoru. Na ne-

daleké ploše PI-7 s četnými půdorysy domů jsou hloubky v intervalu 0,1 až po 1,45 m s mediánem hodnot 0,4 m a průměrem 0,5 m (Končelová 2013, 39; Končelová –Květina 2015, Tab. 2 a 3). Všechny tyto poznatky spolu s nepatrným množstvím mazanice z konstrukcí staveb v jednotlivých objektech tvoří indicie pro předpokládanou absenci obytných struktur na zkoumané ploše.

Naopak velké množství keramických nálezů v objektech 1083, 1086, 1090, 1098, 1104 a 1108 by naznačovalo existenci domů v jejich těsné blízkosti. Rovněž při záchranném výzkumu v Kněževsi na ploše cca 120 × 100 m, s podobnou hloubkou objektů (0,2–0,98 m, průměr 0,45 m a medián 0,4 m; Řídký – Smejtek 2007, 27) jako na neolitickém sídlišti z obchvatu Kolína z plochy PI-7 s půdorysy domů, nebyly identifikovány zřetelné půdorysy dlouhých domů, i když se v tomto prostoru musely bezpochyby nacházet. Tyto náznaky by spíše svědčily o možné přítomnosti obytných staveb na skryté ploše.

Na základě výše uvedených poznatků tedy nejsme schopni potvrdit ani vyloučit existenci obytných staveb na zkoumané ploše, i když se spíše přikláníme k jejich přítomnosti. Z období StK rovněž disponujeme, proti předcházejícímu období LnK, výrazně menším množstvím půdorysů dlouhých domů při podobném počtu lokalit. To by mohlo naznačovat, že konstrukce nosných kúlů nebo stěn dlouhých domů StK nebylo nutné pokaždé zakládat hluboko do podloží jako v předcházejícím období LnK.

Rozbor mazanice

Z objektů bylo celkem získáno 480 ks mazanice (tab. 3). Větší množství mazanice pochází pouze z objektů 1083 (202 ks) a 1098 (140 ks).

Mazanici lze rozdělit na dva základní typy podle jejího původního umístění – ze staveb nebo z výmazu den pecí/ohnišť. V našem souboru jasně dominují fragmenty mazanice z den pecí/ohnišť (399 ks) nad zlomky z konstrukcí staveb (47 ks) a neurčitelnými zlomky (34 ks).

Mazanice z ploten z pecí/ohnišť je ve větším množství zastoupena u sousedních objektů 1083 a 1084 a hliníku 1098. V blízkosti těchto objektů se tedy rozkládala nejméně jedna pec či ohniště (spíše ale více otopných zařízení).

Objekt	Typ	Celkem mazanice	Typ mazanice		
			Ohniště/pec	Neurčeno	Stavební konstrukce
1016		10	3	1	6
1083		202	196	4	2
1084	zásobní jáma	69	59	7	3
1086		2			2
1090		16	1	13	2
1092	zásobní jáma	6			6
1093		3	3		
1098	hliník	140	116	9	15
1104	zásobní jáma	13	13		
1106	hliník	14	7		7
1107		3			3
1108					
1120	hliník?				
1134	hliník	2	1		1

Tab. 3. Kolín-Štítary. Počty mazanice v objektech a její základní typy

Mazanici z konstrukcí staveb (popřípadě nadzemních koplů pecí?) s organickou příměsí náleží pouze 47 kusů. Samostatná úprava povrchu byla zjištěna na jednom zlomku z objektu 1098. Otisky konstrukčních prvků byly identifikovány pouze na třech fragmentech – na dvou zlomcích nezřetelný otisk prutu či tyče a na jednom zlomku trojúhelníkovitá výplň spáry mezi dvěma dřevěnými prvky. Velice nízké zastoupení může být zapříčiněno dvěma důvody: 1. v prozkoumané části sídliště a nejbližším okolí nedošlo k žádnému (nebo jen ojedinělému) požáru domu. 2. domy byly umístěny ve větší vzdálenosti od těchto objektů. Za současného stavu znalostí nelze rozhodnout, která odpověď je správná.

Rozbor keramiky

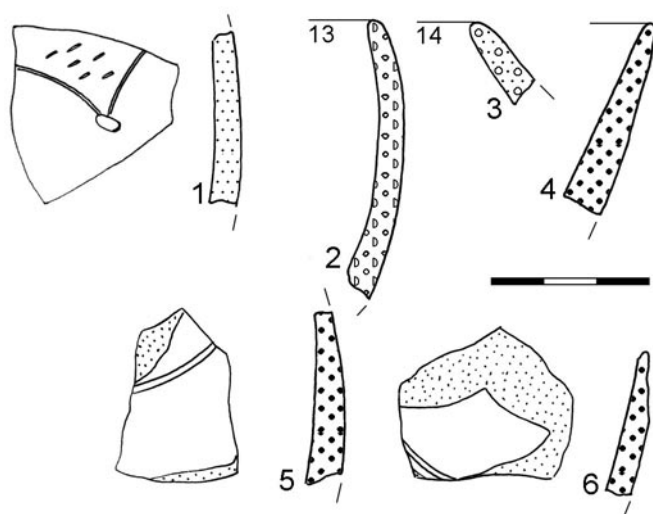
Intruze kultury s lineární keramikou

V objektech 1084, 1090, 1098 a 1134 máme doloženou intruzi keramických zlomků kultury s lineární keramikou (tab. 4). Při předběžné dataci objektů z této plochy pro účely nálezkové zprávy (Malyková 2014) však nebyly žádné objekty této kultury identifikovány. Při stavbě silničního obchvatu bylo nejbližší sídliště LnK na sousední ploše PIV. Intruze se sem tedy mohly dostat ze sídliště na ploše PIV (popřípadě na ploše PI) nebo ze sídliště doloženého na jihozápadě od zkoumaného prostoru, o kterém byla zmínka v kapitole Osídlení kultury s vypíchanou keramikou v mikroregionu Štítarského potoka. Naposledy zde byly objekty LnK prozkoumány J. Stanovskou v roce 2008 (viz Archeologická databáze Čech).

Podle přítomnosti plaveného (dvakrát se silnou organickou příměsí) a neplaveného materiálu i absence bahnitého těsta, tvarového spektra (kulovité tvary bez náznaku hrdla) a výzdoby v podobě ryté

Objekt	Zlomků keramiky		Materiál							Fragmenty				Tvary			Výzdoba				Typy LO výzdoby			
		Celkem jedinců	Plavený jemný	Plavený hrubý	Plavený s kamínky	Plavený písčité	Neplavený hrubý	Neplavený s kamínky	Neplavený písčité	Stěny	Dna	Okraje	Části nádob	Kulovité tvary	Miska	Nádob na nožce	LO	PO	TO	TZ	Prostá linie	Vyplňovaná páska	Noty	Noty a vyplňovaná p.
1084	12	11	5	2		1	2		1	6		4		2 (2)	2 (2)		1							1
1090	3	1							1	1				1							1			
1098	14	13	7	5		1				9	1	3		2 (2)		1				1	2			
1134	1	1	1							1														

Tab. 4. Kolín-Štítary. Základní charakteristika keramiky kultury s lineární keramikou. Výzdoba: LO – lineární výzdoba, PO – plastický ornament, TO – technický ornament, TZ – technické zařízení (pupy a ucha)

Obr. 13. Kolín-Štítary. Keramické intruze kultury s lineární keramikou z objektů 1084 (1–3), 1098 (4–6)

linie (obr. 13:5–6, 21:4) či vyplňované pásky ohraničené linií s notou na průsečících (obr. 13:1) lze datovat většinu zlomků do II. či na počátek III. stupně kultury s lineární keramikou. Výjimečný nález představuje nádoba na nožce (obr. 25:1)

Na závěr bychom chtěli poznamenat, že se mezi omlétými zlomky z plaveného těsta, které jsme přiřadili ke keramice StK, pravděpodobně mohou skrývat ještě další nezdobené zlomky keramiky LnK.

Ostatní intruze

Dva zlomky stěn z objektu 1083 nepatří pravděpodobně do neolitu. U sáčku s př. č. 14692/08 z objektu 1086, který obsahoval sedm zlomků pravěké keramiky, došlo na výzkumu nebo při laboratorním zpracování k zaměnění jeho obsahu s jiným objektem, neboť všechny zlomky náležejí bezpečně

podle těsta, barvy a ostré hrany u jediného dna do odlišného období. V objektu 1090 byl identifikován jeden raně středověký zlomek. V objektu 1134 byl zjištěn zesílený okraj (doba halštatská?) a jeden šikmo vyklopený okraj náležející bezpochyby do jiného časového úseku.

Nejvíce intruzí v celkovém počtu 18 kusů bylo zjištěno v hliníku 1098, a to především v sektoru 26. Zde bylo rozlišeno cca 14 drobných omlétých fragmentů snad naznačující mladší zásah nebo depresi, k jejímž zaplnění sedimenty spolu s omlétými zlomky z mladšího pravěkého osídlení došlo v určitém časovém odstupu od ukončení funkce hliníku.

Mladší narušení

Při výzkumu sektoru 8 a 14 hliníku 1098 bylo identifikováno mladší porušení, které bylo označeno jako objekt 1144. Nám se při zpracování keramického materiálu z těchto sektorů a objektu 1144 podařilo rozlišit mezi převládající keramikou StK nejméně 27 většinou větších zlomků s ostrými lomy a hlazeným povrchem. Z nich fragment jednoduchého, ven vyhnutého okraje s podhrdlím s kruhovým, zploštělým výčnělkem a zlomek výdutě s dvěma sousedními kruhovými, zploštělým výčnělkem z téže nádoby, jednoduchý, ven vyhnutý okraj a velké ucho amfory bezpečně patří do kultury nálevkovitých pohárů. V této době tedy došlo k vyhloubení objektu 1144 (za pomoc s datací děkujeme M. Dobešovi a M. Zápotockému).

V sektoru 14 bylo ještě vyděleno 12 zlomků z jedné nádoby se sendvičovým výpalem a příměsí drobných kamínků v těstě, u kterých nedokážeme rozhodnout, ke kterému období náleží.

Keramiky kultury s vypíchanou keramikou

Způsob zpracování

Základním cílem zpracování keramiky byla datace jednotlivých objektů podle standardně používaného třídění vypíchané keramiky vypracovaného M. Zápotockou (*Steklá 1959; Zápotocká 1970; 1998*). Zpracování vychází z prací M. Zápotocké (*Zápotocká 1978; 1998; 2001*) a nejnověji J. Řídkého (*Řídký 2011*). Metoda spočívá ve vyhodnocení dochovalosti nádob, tvarů a jejich velikosti (hlavně průměr okrajů), výzdoby a technologických vlastností (materiál a úprava povrchu).

Kritéria sloužící k poznání způsobu zaplňování sídlištních objektů, nakládání s keramickým odpadem a k poznání postdepozičních procesů na lokalitě a podobně (velikost, síla, tvar a váha zlomků, otřelost okrajů, S/W index atd.) nebyly sledovány kvůli odlišnému zaměření naší studie.

Zastavme se nyní poněkud podrobněji u způsobu zpracování. Prvním krokem bylo sečtení fragmentů (zlomky rozbité při výzkumu byly posuzovány jako jeden fragment) a jejich přiřazení na základě makroskopického posouzení charakteru výzdoby, materiálu i úpravy povrchu do jednotek tzv. jedinců. Jedinec je zde chápán jako původní nádoba, která se zachovala nejčastěji v podobě fragmentů nebo výjimečně v celistvosti. Aby fragmenty mohly být přiřazeny ke stejnému jedinci, nemuselo se jednat o tzv. slepky (tj. spojitelné střepy), ale musely vykazovat stejný charakter materiálu a úpravy povrchu (popřípadě výzdoby). Toto určení neprobíhalo v keramické laboratoři specializovanými konzervátory, ale na jednom z pracovišť autorů příspěvku. Z tohoto důvodu by při možném budoucím laboratorním keramickém zpracování pravděpodobně došlo k přesnějšímu určení původního počtu jedinců. U jemného zboží je na základě časté výzdoby a drobného množství nejrůznějších příměsí určení jedinců poměrně přesné. U hrubého zboží byl původní počet jedinců zcela jistě nižší, neboť většina zlomků má podobné těsto, barvu, tloušťku a úpravu povrchu.

Dále exkavace při záchranném výzkumu objektů probíhala velmi pečlivě. Každý objekt tak obsahuje desítky až stovky drobných úlomků zhruba do velikosti 2,5–3 cm (náleží sem i většina zlomků špatně vypálených fragmentů, které se při laboratorním ošetření i následném zpracování rozpadly na menší části), které mají ale málo diagnostických znaků, abychom je mohli zařadit k určitému jedinci. Z tohoto důvodu došlo pouze k jejich sečtení a zařazení mezi jemné nebo hrubé zboží.

Jemné a hrubé keramické zboží vykazuje zřetelně odlišné těsto, tvary, výzdobu i materiál. Z tohoto důvodu jsme provedli rozdělení sledovaných kritérií zvlášť pro jemnou a zvlášť pro hrubou keramiku. Kvůli srovnání s ostatními soubory jsme vypracovali i souhrnné statistiky (*tab. 5–7*).

Keramiky se zbrošenými hranami, sekundárními otvory a černými nátěry

V objektu 1016 (*obr. 14:1*) a 1106 (*obr. 33:23*) byly dva oválné zlomky se zbrošenými hranami. Keramické fragmenty se zbrošenými hranami se obvykle interpretují jako keramická hladítka. V úvahu připadají ale i další funkce (hlazení dalších materiálů, hračka apod.). Na sedmi zlomcích z objektů 1083 (*obr. 14:9*), 1086 (*obr. 18:5*), 1098 (*obr. 23:5; 26:10–11; 27:5*) a 1106 (*obr. 33:3*) byly zjištěny sekundárně provedené otvory. Z vnější strany vytvořený V-otvor o průměru 3 a 7 mm na zdobené misce (*obr. 18:5*) velice pravděpodobně sloužil k reparaci prasklé nádoby. Podobnou funkci asi měl z vnitřní strany zhotovený V-otvor o průměru 3 a 8 mm na nezdobené misce (*obr. 27:5*) a nad i z vnějšku vrtaný V-otvor o průměru 3 a 7 mm na zdobeném zlomku (*obr. 14:9*) či z vnějšku udělaný V-otvor o průměru 4 a 7 mm na zdobeném fragmentu (*obr. 23:5*). Funkce většího otvoru o průměru 10, 8 a 10 mm umístěného pod okrajem (*obr. 33:3*) není jasná. Snad mohl sloužit k zavěšení nádoby. Menší oválný zlomek s otvorem o průměru 8, 4 a 9 mm (*obr. 26:10*), vytvořeným z obou stran, evokuje funkci přívěsku. A konečně na vnitřní straně misky (*obr. 26:11*) byl zjištěn nedokončený otvor o největším průměru 5 mm.

Po celé delší hraně a při přilehlém vnějším okraji části nádoby z objektu 1098 (*obr. 23:2*) se nacházel černý nátěr (smola či lepidlo) sloužící k reparaci prasklé nádoby.

Poznámky k jednotlivým objektům

Objekty 1083 a 1084 obsahovaly několik stejných jedinců, proto k jejich zaplňování muselo docházet ve shodnou dobu. Totožný případ představují i objekty 1107 a 1108 (např. *obr. 35:5–8 a 37:9; 36:1 a 37:10*). Nejméně jeden společný jedinec se nacházel v objektu 1106 a 1108 (*obr. 33:4 a 36:6*), 1108 a 1134 (*obr. 37:11 a 39:2,5*) a 1104 a 1108 (*obr. 32:2 a 37:1–6*). V objektech 1098 a 1104 byly zjištěny ve spojitelných zlomcích dvě velké části jedné misky (*obr. 24:1 a 32:1*).

Objekt 1086 obsahoval početnější soubor větších zlomků náležejících několika nádobám. V objektech 1106 a 1134 byly získány převážně jen drobné zlomky keramiky (většinou o velikosti do 4 cm), které náležely velkému množství jedinců.

Analýza

Celkem bylo získáno ze 14 objektů 2668 ks neolitické keramiky. Základní charakteristika keramiky z jednotlivých objektů je představena na *tab. 5-7*.

K následnému zpracování bylo použito 1892 zlomků z maximálně 751 jedinců (bez objektu 1092). Mezi keramickým materiálem je nejhojněji zastoupen neplavený písčité (43,1 %) a plavený jemný (42,9 %). Již jen v malém nebo nepatrném množství registrujeme plavený hrubý (11,2 %), plavený písčité (2,1 %) a plavený s kamínky (0,4 %) a neplavený hrubý materiál (0,4 %; *tab. 5*). Celkově tedy převažuje jemné těsto (424 ks – 56,5 %) nad hrubým (327 ks – 43,5 %). Mezi fragmenty nacházíme nejčastěji stěny (69,8 %), pak okraje (16 %), nespojitelné okraje a stěny (7,4 %), dna (2,9 %) a části nádob (2,9 %; sem počítáme části dochované v celku nebo ve zlomcích z nejméně 10–15 %). V marginálním množství se objevují ostatní kombinace (nespojitelné stěny a dna nebo nespojitelné okraje, stěny a dna; *tab. 5*). Dna jsou zaoblená nebo zploštělá.

Dále se budeme věnovat zvlášť jemnému a hrubému zboží. Do kategorie hrubé zboží bylo zařazeno maximálně 327 jedinců. Podle tvarů a především okrajů máme mezi nimi zastoupeny misky, misky a kotlovité tvary tří typů. Misky jsou polokulovité (např. *obr. 27:5; 34:1,2*), kónické (např. *obr. 27:7*) nebo oble rozevřené (např. *obr. 36:2*). Jejich průměry se pohybují mezi 14 a 32 cm s největším koncentrací mezi 19 a 26 cm. Ojedinelé se vyskytnou i drobné mističky (*obr. 23:4*). Nejsou zdobené a nemají plastické výčnělky a pásy. Mezi hrubým zbožím tvoří podle zastoupení okrajů 30–40 % souboru.

Kotlovité nádoby představují cca 60–70 % hrubé keramiky a můžeme je rozdělit do tří základních typů: kotle s hruškovitým či vakovitým tělem zdobené pupíky či oušky, velké kotle s plastickou páskou a kotle s okraji vzhůru vytaženými a provrtanými laloky. Jednoznačně dominují kotle s hruškovitým či vakovitým tělem s rovnými, vyklopenými (např. *obr. 19:2*) nebo zataženými stěnami (např. *obr. 16:1; 22:7*) či prohnutými stěnami (např. *obr. 16:2; 17:1; 29:3; 36:3*). Okraje mohou být lehce šikmo zatažené, kolmé nebo lehce vyhnuté či vyklopené (např. *obr. 16:1–2; 17:1; 19:2; 26:16–18; 29:3,5,7,11; 30:3,9*). Na horním okraji a někdy i na výduti se často nacházejí polokulovité, kuželovité nebo oválné pupky (*obr. 16:1–2; 19:2; 21:4; 24:6; 27:1; 29:3; 30:9; 36:3*), jež mohou být někdy ve dvojici (*obr. 30:3*). Objevují se i kotle s ouškou na podhrdlí (*obr. 17:1; 22:7*). Průměry jejich okrajů se pohybují mezi 12 a 34 cm (výjimečně i přes 40 cm) s koncentrací mezi 15 a 26 cm. Velká část těchto tvarů (především s profilovanými stěnami a profilovaným okrajem) má přesné analogie např. v Chrástanech (*Zápotocká 1993, Abb. 2 a 7*), Černém Volu (*Řídký – Stolz – Zápotocká 2009, obr. 26 a 28*) a Olomouci-Slavoníně (*Kazdová – Peška – Matejciucová 1999, 87*). Na základě těchto analogií je můžeme zařadit do fáze IVa. To potvrzuje i absence většiny zjištěných tvarů v objektech III. fáze ve Mšeně (*Lička 2016, 101*) a v bohatém objektu fáze IVb v Loděnicích (*Zápotocká 2001, 48*).

V několika kusech se objevily i velké kotle s plastickou promáčkávanou lištou na podhrdlí o průměru ústí okolo 50 cm (*obr. 15:4; 22:1–2,4; 24:5*). Ty představují poměrně typický znak hrubé keramiky fáze IVa a podle M. Zápotocké ještě přesněji podfáze IVa2 (*Zápotocká – Motyl – Vencl 1997, 602*). V jednom exempláři máme nakonec zastoupenou kotlovitou nádobu s vzhůru vytaženými a provrtanými laloky (*obr. 28:7*). Analogie pro ni jsme našli mezi jemným zbožím v kostrových hrobech v Miskovicích (*Zápotocká 1998, Taf. 49, 52, 56*) datovaných do fáze IVa.

Na závěr deskripce hrubé keramiky se ještě zastavme u netypicky zdobeného zlomku z neurčitelné nádoby z objektu 1098. Na jeho vnější straně se dochovalo prstování, což je charakteristická výzdoba keramiky LnK a v malé míře i staršího stupně StK. Podle neplaveného písčitého materiálu ale zlomek pravděpodobně náleží do našeho souboru StK a nepředstavuje starší intruzi LnK. Znamenalo by to ojedinelé přežívání této výzdoby až na začátek IV. fáze StK.

V jemném zboží bylo zjištěno maximálně 424 jedinců. Máme zde zastoupeny misky, hruškovité nádoby a zvoncovité nádoby. Zvoncovité nádoby se v dochovaném zlomkovitém materiálu poměrně těžko identifikují (pouze na základě větších zlomků okraje nebo velkých fragmentů těla). Naopak podle okrajů, sklonu větších zlomků stěn či přítomnosti pupků se poměrně snadno rozpoznávají hruškovité tvary. S výše uvedenými výhradami jsou v souboru nejhojněji zastoupeny hruškovité nádoby a misky. Zhruba 2/3 (276 ks – 65,1 %) dochované jemné keramiky bylo zdobeno vypíchanou ornamentací. Podle pozorování na větších zlomcích byla zdobena naprostá většina hruškovitých a zvoncovitých nádob (výjimka např. *obr. 26:15; 29:10*). Bez výzdoby byly častěji pouze misky. Mezi výzdobnými prvky zcela dominuje dvojvpich, a to drobný a malý (51,4 %) a střední (43,5 %). Tremolový dvojvpich (1,1 %), trojvpich (0,7 %), tremolový vpich (0,7 %) a čtyřvpich (0,4 %) jsou zastoupeny již jen ojedinelé.

Podle okrajů nebo vnitřní výzdoby bylo identifikováno nejméně 57 misek. Mají polokulovitý (např. *obr. 18:5; 26:1*) až oble rozevřený tvar (např. *obr. 23:1; 24:1*). Málo se objevují i profilované misky (*obr. 26:11; 30:1*). Průměr jejich ústí se pohybuje od 9 do 29 cm s koncentrací mezi 15 a 26 cm. Podle větších

zlomků soudíme, že nejméně 14 jedinců bylo bez výzdoby. Na zdobených kusech se objevují nejrůznější typy výzdoby nejčastěji v podobě svíslého (někdy přerušovaného) pásu (*obr. 14:13; 18:5; 21:1; 23:1; 26:1; 28:5*), dále šikmého pásu (*obr. 28:14*), cik-cak pásu (*obr. 30:1*), pokrytí celého povrchu výzdobou (*obr. 25:6; 30:4?,10?*), trojúhelníků uvnitř (*obr. 18:5*), snad šachovnicového motivu (*obr. 26:4*), kombinace různých motivů (*obr. 18:1; 25:2*) a přesněji neurčené (*obr. 20:5; 28:12*). Motiv krokvice nebyl identifikován ani v jednom případě. Okrajový pás byl zjištěn u deseti z 18 zdobených okrajových zlomků (*obr. 18:3; 21:1; 23:1; 25:2; 26:1; 28:2,14; 30:1; 32:5*). Někdy je proveden poměrně ledabyle (*obr. 28:14; 30:1*). Nejméně u devíti jedinců máme zachycenou vnitřní výzdobu (*obr. 18:5; 20:3; 23:1; 25:6; 26:4; 30:4,10; 32:5; 39:1*).

Chronologicky významným prvkem v tomto souboru jsou profilované misky, které byly identifikovány nejméně ve dvou případech (*obr. 26:11; 30:1*). Tento prvek se objevuje ve fázi IVa (*Paolů – Zápotocká 2007, 43*). S různými typy hlavního výzdobného motivu se na mísách setkáváme v III. i IV. fázi s tím, že ale v typických souborech III. fáze jasně dominují nezdobené mísy (*Lička 2016, 100*).

Dalším velmi hojným tvarem mezi jemnou keramikou jsou hruškovité nádoby, které byly identifikovány v nejméně 54 případech. Většinou byly menších rozměrů (např. *obr. 21:2; 37:1,8*). Výjimečně máme doloženy i větší (např. *obr. 15:1–3; 24:4; 32:3*) nebo širší tvary (např. *obr. 34:4*). Celé nebo téměř celé profilace se podařilo identifikovat u několika jedinců (*obr. 18:4; 31:2; 36:1; 37:1,8*). Objevují se typy s širším ústím a slabou profilací (*obr. 37:1*), „vyšší“ s užším ústím a slabou profilací (*obr. 21:2; 37:8*) nebo výraznější profilací (*obr. 38:3–4*) a další typy (*obr. 18:4*). Ojedinele se jejich tvar již výrazně přibližuje pohárům s měkkou profilací z mladšího stupně (*obr. 36:1*). Průměry jejich ústí se pohybují od 7 do 16 cm s hlavní koncentrací mezi 9 a 11 cm. Výduť bývá oblá nebo oble lomená (celkem 21 ks). Ostře lomenou výduť jsme evidovali pouze u tří jedinců (*obr. 38:14*). Na přechodu výdutě a spodku mají někdy (evidováno 12×) polokulovité, oválné a špičaté pupky (*obr. 15:1; 22:6; 24:4; 26:8,9; 28:9; 31:1,4; 38:6*) nebo rohaté výčnělky (*obr. 17:5; 25:8; 36:9,10*). Chronologicky cit-

Objekt	Zlomků keramiky		Celkem jedinců		Drobné zlomky		Materiál						Tvary				Okraje		Průměr				Dna	Výdutě		Povrch				Výzdoba						
	Plavený jemný	Plavený hrubý	Plavený s kamínky	Plavený písčité	Nepřevyšený hrubý	Nepřevyšený písčité	Stěny	Okraje	Dna	Okraje a stěny	Ostatní kombinace	Části nádob	Misky	Zvonovité	Hruškovité	Kotlovité	Určitelny sklon	Neurčitelny sklon	5–10	11–15	16–20	21–30		přes 30	Oblá, oble lomená	Lomená	Leštěný	Hlazený	Hrubě hlazený	Znižený	Vpichy	MO	PO	TO	TZ	NO
1016	32	25	15	3	2	5	20	5	2	1	1	1	2	2	4	1	4	1	1	1	1	1	1	1	5	17	2	1	8							17
1083	119	31	84	13	1	14	20	4	2	4	1	2	1	2	3	8			1	2	2	1	2		7	20	3	1	12			1			2	16
1084	51	28	10	10		18	21	3	1	2	1	3	1	1	1	6			2	1	1				3	23	1	1	5						2	22
1086	56	16	3	9		6	8	3			5	5	2	2	1	8			1	4	3				9	7			8						1	7
1090	162	36	22	10	2	22	24	7	1	1	2	4	1	1	5	9			3	1		1			8	16	11	1	10			2			4	20
1092	6	3		2		1	2	1										1							1	2			2						1	
1093	28	14		5		9	7	2	2	2	1		1	2	3	2									2	10	1		4			1			1	7
1098	926	393	457	136	61	185	279	62	9	31	4	8	47	5	20	20	89	12	10	13	10	4	13	7	43	220	85	45	127			1	1	23	248	
1104	42	19	13	6	2	11	16	1	1	1	1	2	3	3		2			1	1	1			2	4	13	1	1	5						14	
1106	200	105	76	62	11	29	74	18	4	8	1	10	2	6		26	1		4	4	4	2	5	2	14	64	14	13	55						50	
1107	58	18	20	8		9	10	4	2	2		1	2	1	6				1	1	1	1		2	5	11	2		4						2	12
1108	143	23	53	15	2	7	13	4		3	3	1	10	1	9				5		1		4		9	9	5		14						3	9
1120	3	2		1		1	1				1	1	1	1					1	1				1	1	1	1		1						1	1
1134	72	41	17	32	1	8	31	7	3			4	1	3	1	10			1	2	2	1	1	1	21	14	3	3	23						1	18

Tab. 6. Kolín-Štítary. Základní charakteristika keramiky kultury s vypíchanou keramikou

pro náš soubor dosti typický. Podařilo se ho zjistit v deseti případech. Ojediněle se vyskytl i výzdobný prvek na spodním hrotu krokvice (*obr. 33:16, 36:1*). Krokvice byla většinou vytvořena z hustě kladených řad dvojpichů, obvykle o třech až pěti řadách. Poměrně málo se objevují krokvice z oddělených řad dvojpichů (např. *obr. 18:4; 26:8; 28:4*) nebo střídání nepřerušovaných a přerušovaných řad (*obr. 35:1, 37:1*). Z vnějšku byla také několikrát lemována dvojicí až čtveřicí vpichů (*obr. 24:4; 35:1*). Dělicí motiv byl u krokvic identifikován na 23 jedincích (*tab. 7*). Může se skládat z jednoho až dvou souvislých pásů dvojpichů (kód 11–12; *obr. 31:1*), jednoho až tří přerušovaných pásů dvojpichů (kód 24–27; 17:3,5; 18:4; 28:11; 38:5), souvislého pásu dvojpichů s dvojicí až šesticí řídkce nebo hustě kladených vpichů na okraji (kód 31–34; 28:1; 32:4; 33:17,23; 34:5, 36:1; 37:8; 38:3) a dalších, již jen ojedinělých typů (*obr. 41; tab. 7*).

Diskutované nádoby zdobené krokvicemi i ostatními výzdobnými motivy mají vždy zdobený okraj. Nejčastěji je tvořen jednou až čtyřmi souvislými nebo občas přerušovanými řadami dvojpichů (kód 11–14; např. *obr. 14:11; 23:2–3*) a řadami dvojpichů s jednotlivými vpichy (či krátkými řadami) na dolním okraji výzdoby (kód 54; např. *obr. 20:4; 24:2; 25:3,5*). Další typy se objevují poměrně vzácně (*obr. 41; tab. 7*).

Doplňkový motiv se podařilo identifikovat na dvanácti nádobách v různých variantách (*obr. 14:11; 26:8,9, 31:3; 35:4; 37:1; 39:5*).

Na závěr rozboru výzdoby u hruškovitých a zvoncovitých nádob můžeme konstatovat, že naprosto dominantní krokvicovitá výzdoba spolu s okrajovými pásy má přesné paralely v objektech ze staršího horizontu ve Mšeně (*Lička 2013, 103–106*). Zdejší soubor má pouze výrazně větší zastoupení doplňkového motivu oproti jeho téměř úplné absenci ve Mšeně (*Lička 2013, 103*). U typických souborů z fáze IVa můžeme naopak vidět mnohem častější zastoupení ostatních výzdobných motivů (*Zápotocká 2001, 56*).

Nakonec máme zastoupeno několik zvláštních a ojedinělých tvarů: zdobené prohnutě kuželovité tělo větší nádoby (velké hruškovité nádoby?; *obr. 20:1*) a zdobené prohnutě válcovité tělo drobné nádobky (*obr. 34:3*).

Lengyelská keramika

V objektu 1093 byl nalezen tenkostěnný zlomek výdutě (asi z poháru) z jemného těsta se zbytky červené malby (*obr. 22:5*) a v objektu 1098 část výdutě, spodku a dna (lehce vypouklého) z jemného těsta, pravděpodobně z poháru (*obr. 28:13*). Strukturou i barvou se oba zlomky jednoznačně odlišují od místní keramické produkce kultury s vypíchanou keramikou a naopak se podobají keramice lengyelské kultury. Můžeme o nich tedy uvažovat jako o importu z jihovýchodního prostoru. Oba zlomky nemají dostatek signifikantních znaků pro přesnější chronologické zařazení. Můžeme je však datovat na základě ostatního keramického materiálu z obou objektů, které náleží na samý počátek IV. fáze StK. Chronologicky se tak tento nález řadí někam mezi protolengyelský nález z Prahy-Dejvic (*Zápotocká 1967*) a časně lengyelské importy z Horních Počapel (*Zápotocká – Pecinovská – Vašínová 2015*), které autoři článku řadí do raně lengyelského horizontu Svodín-Friebritz-Zengövárkony (*Pavúk 2007*).

Další importy protolengyelské (popřípadě lengyelské) keramiky byly zjištěny na stavbě kolínského silničního obchvatu jen o několik kilometrů jihovýchodněji, v Kolíně-Štáralce (*Dufek 2014, 82; Dufek et al. 2016, 943*).

DATA OBJEKTŮ

Bezpečněji lze datovat pouze šest objektů s početnější vypíchanou výzdobou (1083, 1090, 1098, 1106, 1108 a 1134; *tab. 7*). Podobná tvarová náplň (*tab. 5*) a stejné druhy výzdoby i výzdobných motivů (*tab. 7*) ve většině objektů nám ale naznačují podobné stáří celého souboru. Další argument pro tuto hypotézu představují spojitelné zlomky keramiky u několika objektů (*obr. 40*). Svědčí proto i rozmístění keramických prvků typických pro IV. fázi StK na většině plochy s osídlením této kultury (*obr. 40*). V neposlední řadě žádný objekt neposkytl soubor s početnějšími znaky předcházející nebo následující fáze StK.

Nálezy ze všech objektů tak můžeme hodnotit jako jeden celek. Podle důkladného vyhodnocení jednotlivých druhů keramiky a výzdoby zde máme soubor s počínajícími znaky IV. fáze: hrubé zboží – profilované vakovité a hruškovité kotle, kotlovité nádoby s plastickou lištou, nádobu s vytaženými a provrtanými laloky; jemné zboží – zvoncovité tvary, ojediněle mísy s profilovaným tělem, rohatá ucha, ojedinělý čtyřvpich a tremolový vpich, hojně zdobené misky a častá aplikace doplňkové výzdoby. Především v jemné keramice se ale ještě výrazně udržují znaky III. fáze: převládající zastoupení hruškovitých nádob s dominantní krokvicovitou výzdobou a využití téměř jen malého (i drobného) a středního dvojpichu. V hrubém zboží jsou znaky této fáze málo patrné: asi jen neprofilované kotle s přímým, lehce zataženým nebo vykloněným tělem a okrajem.

Celý soubor tak můžeme datovat na samý začátek fáze IVa.

ZÁVĚR

Při záchranném výzkumu na stavbě silničního obchvatu Kolína bylo na ploše PIII prozkoumáno 13 objektů kultury s vypíchanou keramikou. Na základě výzdoby a tvarového spektra keramiky náleží všechny objekty na samý začátek fáze IVa. Dva objekty můžeme interpretovat jako zásobní jámy, čtyři jako hliníky a u sedmi jam se jejich původní funkci nepodařilo určit. Překvapivě nebyly nalezeny žádné půdorysy dlouhých domů. Chudé nálezy mazanice měly jen nízkou vypovídací hodnotu. Poměrně početný soubor keramiky ukázal, které progresivní znaky IV. fáze se na keramice uplatňují nejdříve: v hrubém zboží – profilované vakovité a hruškovité kotle, kotlovité nádoby s plastickou lištou, nádoby s vytaženými a provrtanými laloky; v jemném zboží – zvoncovité tvary, mísy s profilovaným tělem, rohatá ucha, čtyřpich a tremolový vpich. Mezi keramickými zlomky se také podařilo identifikovat dva importy keramiky z (proto) lengyelského prostředí (*obr. 22:5; 28:13*).

Zpracování velkého souboru štípané industrie, ostatní kamenné industrie i zvířecích kostí a celkové vyhodnocení lokality bude předmětem další studie.

LITERATURA

- Burgert, P. – Končelová, M. – Květina, P. 2014: Neolitický dům, cesta k poznání sociální identity. In: Popelka, M. – Šmidtová, R. (eds.), Neolitizace aneb setkání generací. Praha, 29–57.
- Dufek, J. 2014: Kolín-Štítárek, poloha U císařské silnice a opevněná sídlíště předrondelového horizontu na počátku 5. tisíciletí př. Kr. In: Popelka, M. – Šmidtová, R. (eds.), Neolitizace aneb setkání generací. Praha, 59–105.
- Dufek, J. – Malyková, D. – Popelka, M. – Přichystal, A. 2016: Stopy dálkových kontaktů na neolitickém sídlíšti v Kolíně-Štítárci, *Archeologie ve středních Čechách* 20, 935–957.
- Dvořák, F. 1936: Pravěk Kolínska a Kouřimska. Soupis archeologických památek Kolínska a Kouřimska. Kolín.
- Chlupáč, I. – Brzobohatý, R. – Kovanda, J. – Stráník, Z. 2002: Geologická minulost České republiky. Praha.
- Lička, M. 2016: Osídlení ze starší etapy vývoje kultury s vypíchanou keramikou ve Mšeně, *Fontes Archaeologici Pragenses* 43. Pragae.
- Kazdová, E. – Peška, J. – Matejciucová, I. 1999: Olomouc-Slavonín (I). Sídlíště kultury s vypíchanou keramikou. Olomouc.
- Končelová, M. 2013: Neolitická sídelní aglomerace v prostoru dnešního Kolína. Nepublikovaná disertační práce. FF UK Praha.
- Končelová, M. – Květina, P. 2015: Neolithic longhouse seen as a witness of cultural change in the Post-LBK, *Anthropologie* 53, 431–446.
- Malyková, D. 2014: Nálezová zpráva o záchranném archeologickém výzkumu I/38, obchvat Kolín, okr. Kolín, Plocha PIII. Archiv ArÚ AV ČR, Praha, TX-2014-5254.
- Malyková, D. – Lutovský, M. 2016: Raně středověké sídlíště v trase dálničního obchvatu v Kolíně-Štítarech, *Archeologie ve středních Čechách* 20, 343–415.
- Neuhäuslová, Z. a kol. 1998: Mapa potenciální přirozené vegetace České republiky. Praha.
- Pavůl, I. – Zápotocká, M. 1979: Současný stav a úkoly studia neolitu v Čechách, *Památky archeologické* 70, 281–318.
- Pavůl, I. – Zápotocká, M. 1983: Bylany – Katalog sekce A. Praha.
- Pavůl, I. ed. – Zápotocká, M. 2007: Archeologie pravěkých Čech 3. Neolit. Praha.
- Pavúk, J. 1981: Súčasný stav štúdia lengyelskej kultury na Slovensku, *Památky archeologické* 72, 255–299.
- Pavúk, J. 2007: Zur Frage Entstehung und Verbreitung der Lengyel Kultur. In: Kozłowski, J.-K. – Ráczky, P. (eds.), *The Lengyel, Polgár and related cultures in the Middle/late Neolithic in Central Europe*. Kraków, 11–28.
- Rulf, J. 1983: Přírodní prostředí a kultury českého neolitu a eneolitu, *Památky archeologické* 74, 35–95.
- Řídký, J. 2008: Rondely a struktura sídelních areálů v mladoneolitickém období. Disertační práce. FF UK Praha.
- Řídký, J. 2011: Rondely a struktura sídelních areálů v mladoneolitickém období. *Dissertationes Archaeologicae Brunenses/Pragensesque* 10. Praha–Brno.
- Řídký, J. – Smejtek, L. 2007: Neolitické objekty z výzkumu u Kněžívky (okr. Praha-západ), *Archeologie ve středních Čechách* 11, 21–69.
- Řídký, J. – Stolz, D. – Zápotocká, M. 2009: Neolitické osídlení v Černém Vole (Praha-západ). *Formy objektů, keramika a štípaná industrie z výzkumů 1975–77 a 1974*, *Praehistorica* 28, 177–236.

- Secláček, Z. 1978: Štítary, Výzkumy v Čechách 1975, 88.
- Steklá, M. 1959: Třídění vypíchané keramiky, Archeologické rozhledy 11, 211–260.
- Šumberová, R. 1996: Neolithic Underground Storage Features, Památky archeologické 87, 61–103.
- Šumberová, R. a kol. 2012: Cesta napříč časem a krajinou. Katalog k výstavě nálezů ze záchranného archeologického výzkumu v trase obchvatu Kolína 2008–2010. Praha.
- Šumberová, R. – Malyková, D. – Vepřeková, J. – Pecinová, M. 2010: Sídlní aglomerace v prostoru dnešního Kolína. Záchranný výzkum v trase obchvatu města, Archeologické rozhledy 62, 661–679.
- Tordík, R. 2003: Štítary, Výzkumy v Čechách 2000, 273.
- Zápotocká, M. 1967: Das Skelettgrab von Praha-Dejvice, Archeologické rozhledy 19, 64–87.
- Zápotocká, M. 1970: Die Stichbandkeramik in Böhmen und in Mitteleuropa. Die Anfänge des Neolithikums vom Orient bis Nordeuropa. Fundamenta. Reihe A 3. Köln–Wien, 1–66.
- Zápotocká, M. 1993: Chrástany, Bez. Rakovník. Ein Beitrag zum chronologischen Verhältnis der Stichbandkeramik zur Grossgartacher und Oberlauterbacher Keramik, Archeologické rozhledy 45, 436–458, 537–538.
- Zápotocká, M. 1998: Bestattungsritus des böhmischen Neolithikums (5500–4200 B.C.). Gräber und Bestattungen der Kultur mit Linear-, Stichband- und Lengyelkeramik. Praha.
- Zápotocká, M. 2001: Loděnice, okr. Beroun. Objekty z doby kultury s vypíchanou keramikou a začátek fáze StKIVb, Archeologie ve středních Čechách 5, 41–105.
- Zápotocká, M. – Motyl, J. – Vencl, S. 1997: Nálezy kultury s keramikou vypíchanou z Prahy 5 – Stodůlek, Archeologické rozhledy 49, 588–608, 645.
- Zápotocká, M. – Pecinová, M. – Vašíňová, M. 2015: Horní Počaply: První soubor keramiky rané fáze lengyelské kultury v Čechách, Archeologie ve středních Čechách 19, 115–147.

A settlement of the Stroked pottery culture along the route of the bypass road in Kolín-Štítary. Analysis of features and pottery

During the rescue excavation along the route of the Kolín city bypass road (Šumberová et al. 2010; Šumberová a kol. 2012), there were, among others, also discovered several sites with rich and intensive settlement from the whole Neolithic. This study deals with scarce features of the Stroked pottery culture identified in area PIII. A total of 14 Neolithic features were identified there, on the basis of a dominant representation of Neolithic pottery in the fills of individual features. However, storage pit 1092, due to the shape of its sides and significant depth, does not correspond to known Neolithic storage features (cf. Šumberová 1996).

Regarding the primary function, the features also included two so-called storage pits (features 1084 and 1104), i.e. flat-bottomed features with a round to oval-shaped ground plan and perpendicular, slanted or S-shaped sides (Šumberová 1996, 67–68). Features 1098, 1106 and 1134 can surely be classified as clay pits. It was not possible to determine the shape and dimensions of feature 1120. According to the profile of the excavated test pit, it might have also belonged into the category "clay pits." It was not possible to determine the primary function of the remaining seven pits with an oval or round ground plan.

The features yielded a total of 480 daub fragments. More abundant assemblages of daub only come from features 1083 (202 pcs) and 1098 (140 pcs). The collection mainly includes daub fragments from bottoms of ovens/fireplaces (399 pcs), then fragments of structural elements (47 pcs) and indeterminable fragments (34 pcs). Daub from plates forming parts of ovens/fireplaces is abundantly represented in adjacent features 1083 and 1084 and in clay pit 1098. Thus there was at least one oven or fireplace in the vicinity of these features (but more likely more heating facilities).

Apart from the above-mentioned features, also a small number of undated post holes were documented, so the existence of residential architecture in the excavated area can neither be confirmed nor ruled out.

The main goal of pottery analysis was to date individual features based on the standardly used classification of the Stroked pottery. There were a total of 14 features which yielded more than 1900 fragments of Neolithic pottery from fewer than 800 specimens. Fine floated and unfloated sandy materials are most abundantly represented among the ceramic material. Fine mass prevails over the coarse one at a ratio of ca. 3:2. Among the identified shapes, pear-shaped ones prevail over bowl-shaped and cauldron-shaped ones. The other shapes could only seldom be identified. Stroked decoration was observed on fewer than three hundred specimens. It was always applied on fine ware. Double stroke completely dominates among decorative elements, namely the tiny one, small one and middle-sized one. Tremolo double stroke, triple stroke and tremolo stroke are only rarely represented. The main decorative motif was identified on ca. 100 specimens where chevrons clearly prevail over horizontal, vertical and broad bands and other motifs.

On the basis of decoration and shape range, all features belong at the very beginning of phase STK IVa.

The material inventory contains a standard range of finds (pottery, daub, chipped and polished stone industries, quern stones and hammer stones) which prove common settlement activities. The large number of chipped stone industry which shall be evaluated in a separate paper is also worth mentioning.

(English by Jan Machula)

Fig. 1. Kolín city bypass road with area III and Neolithic components marked

Fig. 2. Kolín-Štítary. Section of a map showing the excavation site

Fig. 3. Aerial view of excavated area III

Fig. 4. Plan of the area with all excavated features

Fig. 5. Plan of the area with only STK features highlighted

Fig. 6.–12. Ground plans and cross-sections of features

Fig. 13. Ceramic intrusions of the Linear Pottery culture

Fig. 14–39. Ceramic finds from the features

Fig. 40. Relationships between features on the basis of fragments from one vessel (bold line – several identical individuals; thin line – one identical individual) and chronologically important elements of the late phase of the STK in individual features (PL – embossed band; VL – raised lobe; RV – horned protrusion, TR – tremolo stroke; ČV – quadruple stroke; LG – Lengyel pottery)

Fig. 41. Types of bands beneath the rim (left) and types of dividing elements (right)

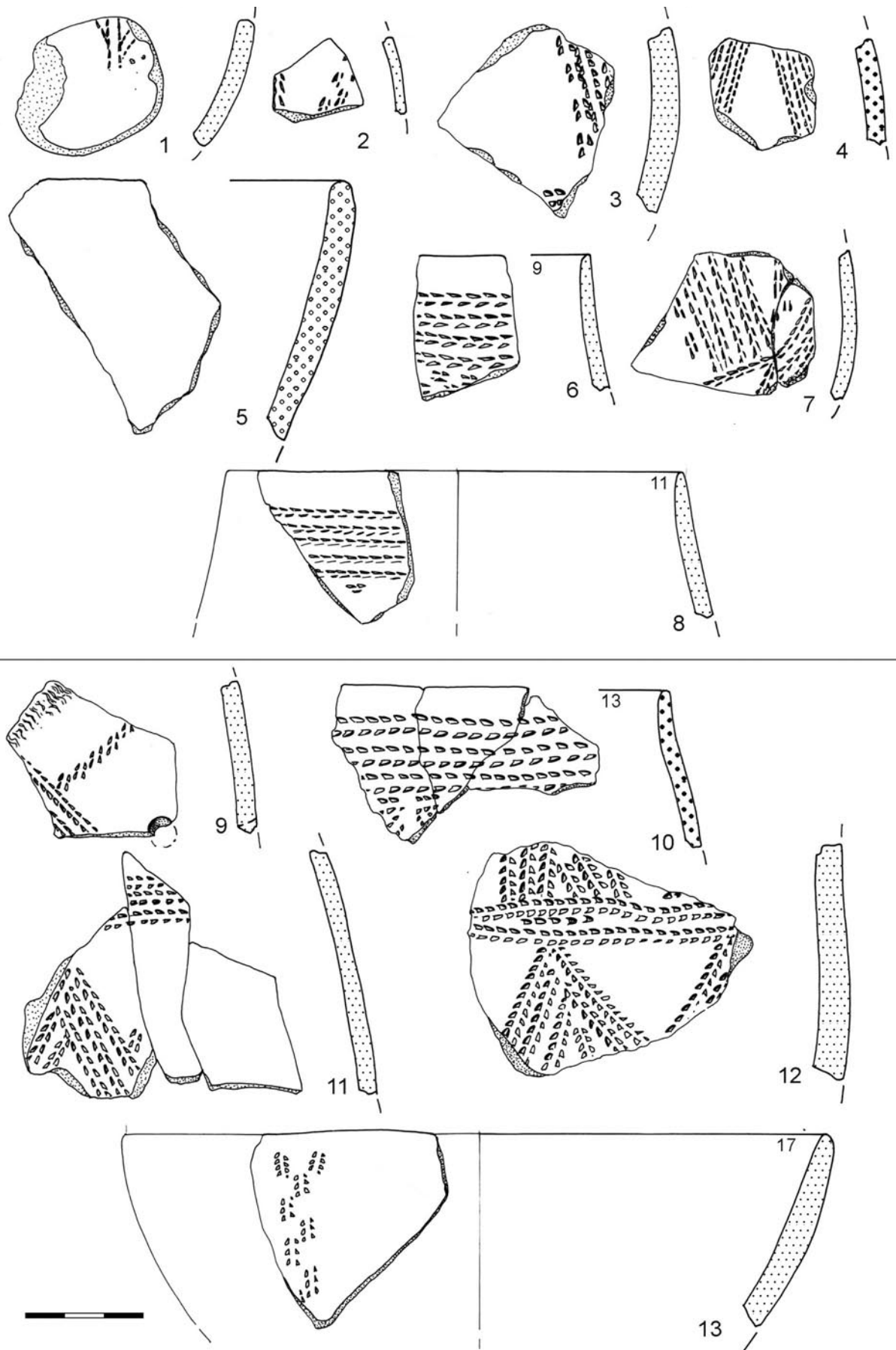
Table 1. Kolín-Štítary. Total numbers of all finds in the features

Table 2. Kolín-Štítary. Basic characteristics of the features

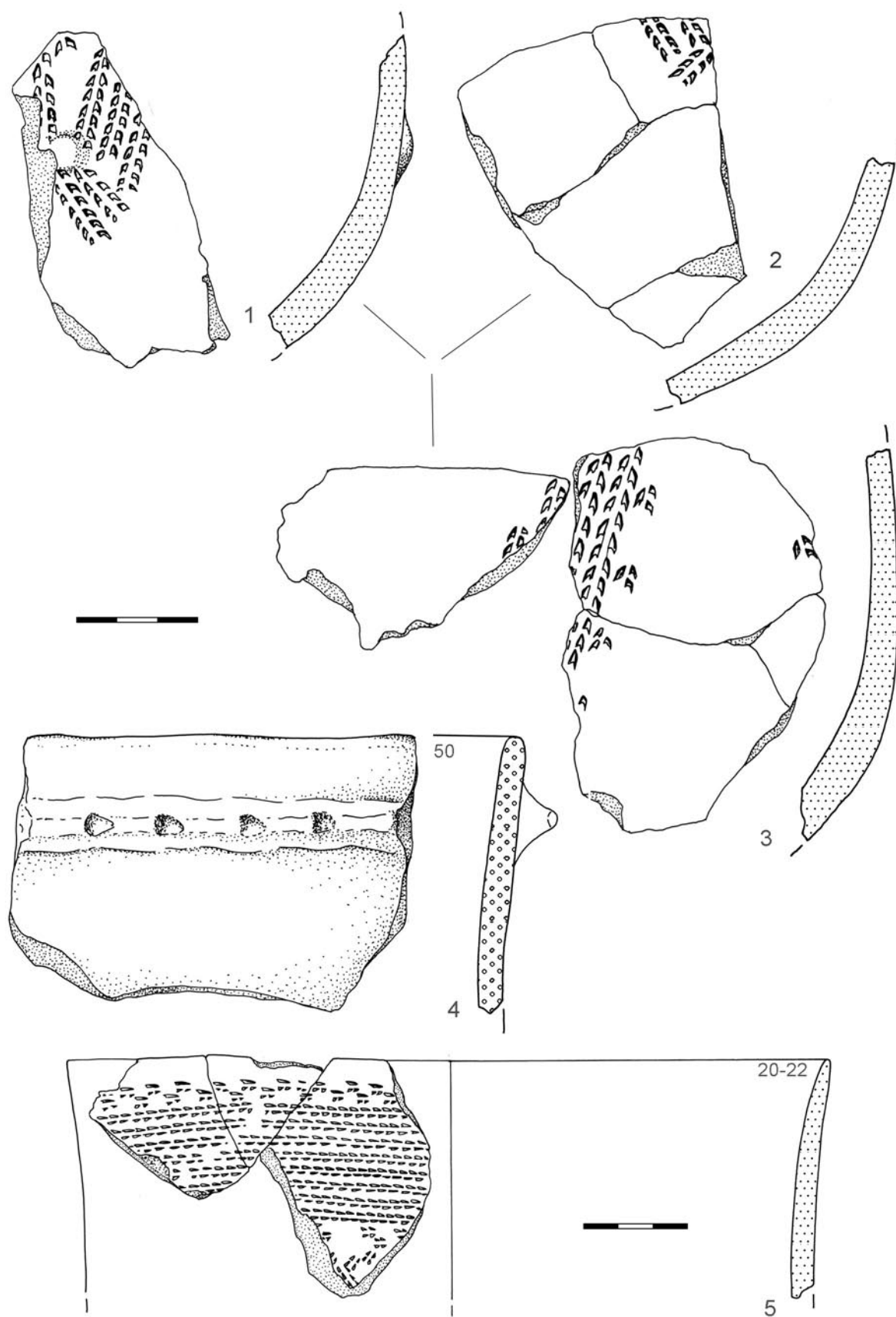
Table 3. Kolín-Štítary. Numbers of daub fragments in the features and their basic types

Table 4. Kolín-Štítary. Number of fragments, number of individuals, material, type of fragments, rim diameters, types of bottoms and bulges and the preserved surface treatment

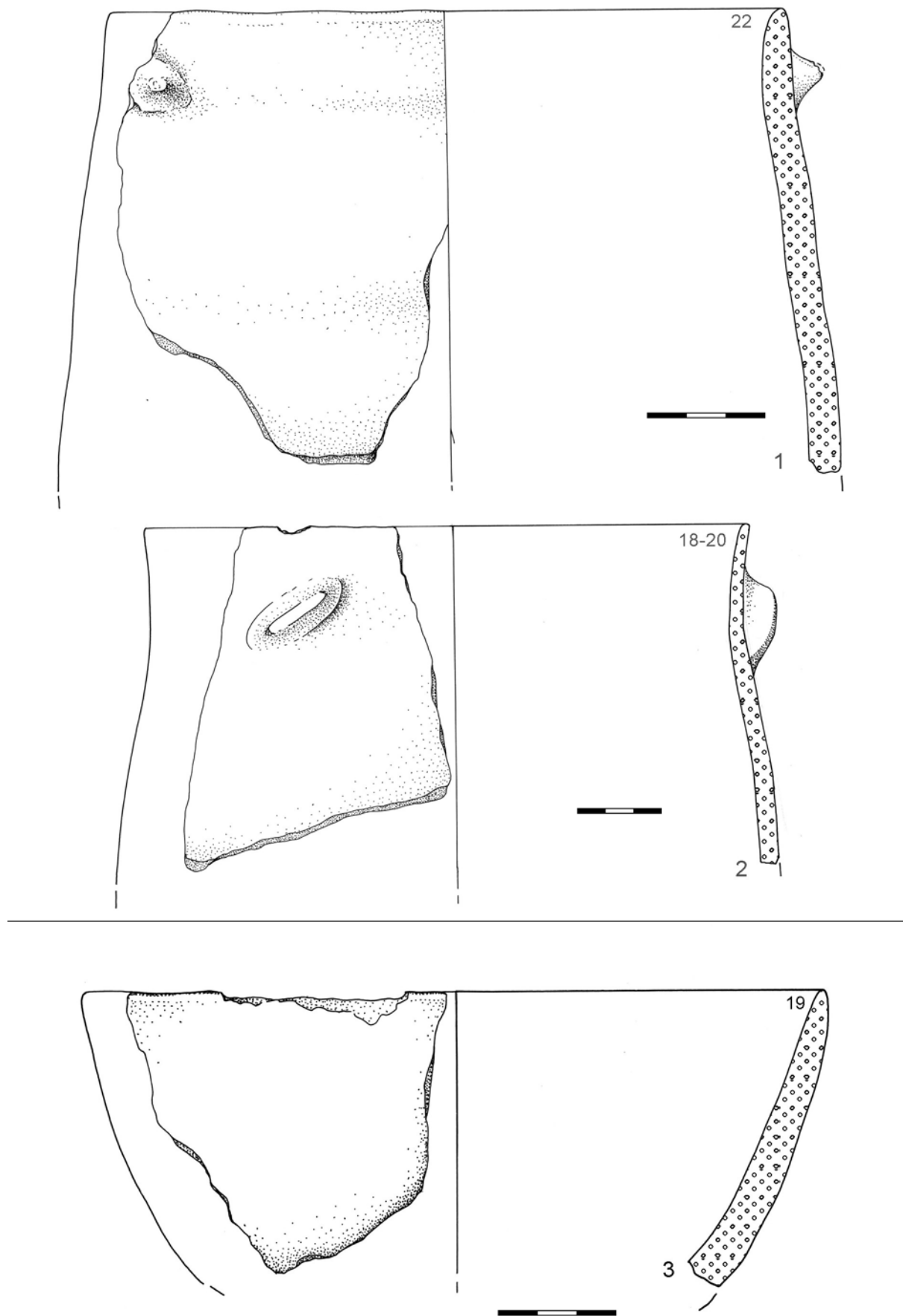
Table 5. Kolín-Štítary. Decoration, technique of the stroke, main decorative motifs, edge bands, dividing and complementary motifs. Used abbreviations: VO – stroked decoration, PO – embossed ornament, TO – technical ornament, TZ – technical elements (knobs and handles)

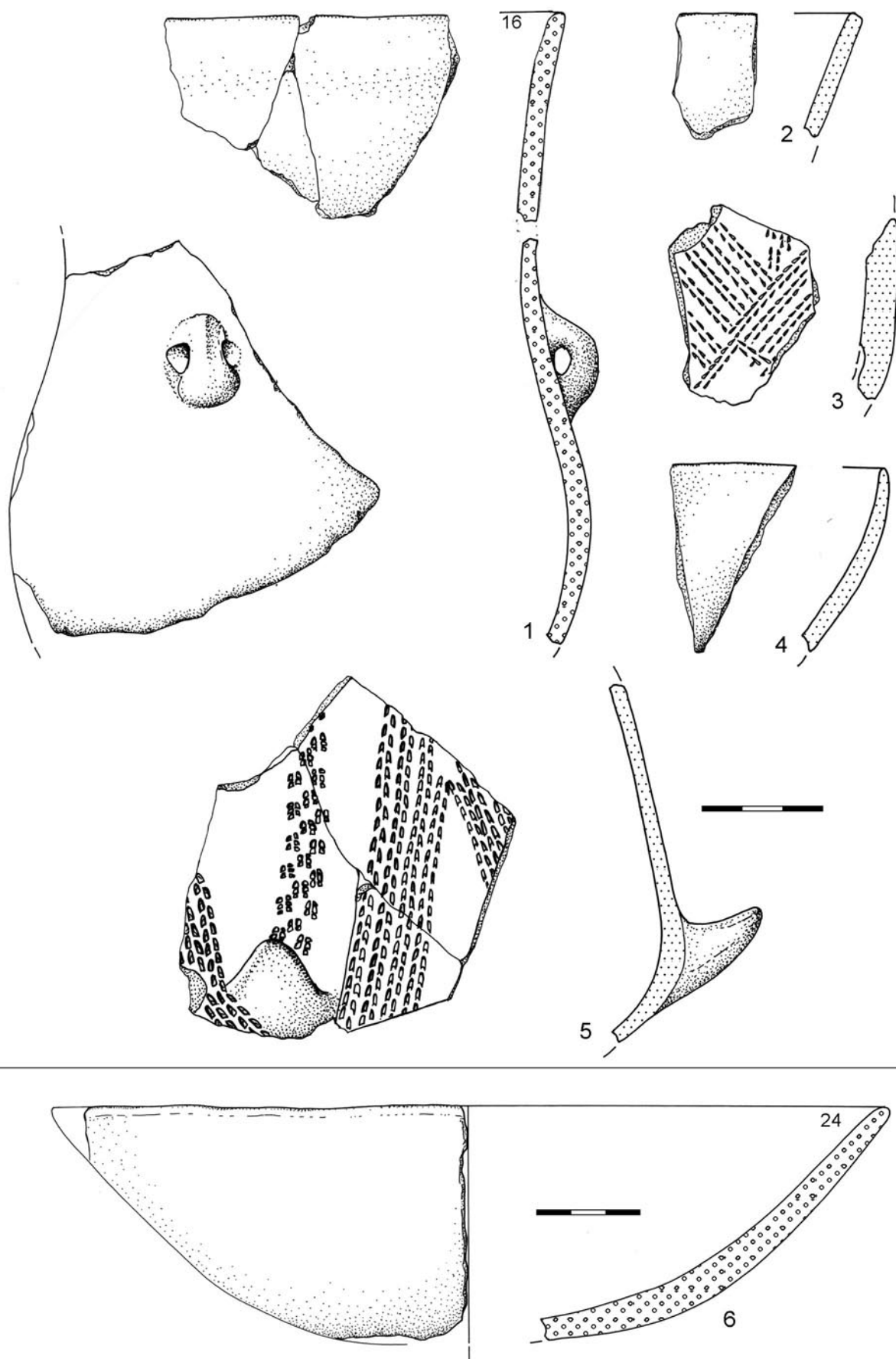
Obr. 14. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektů 1016 (1–8) a 1083 (9–13)

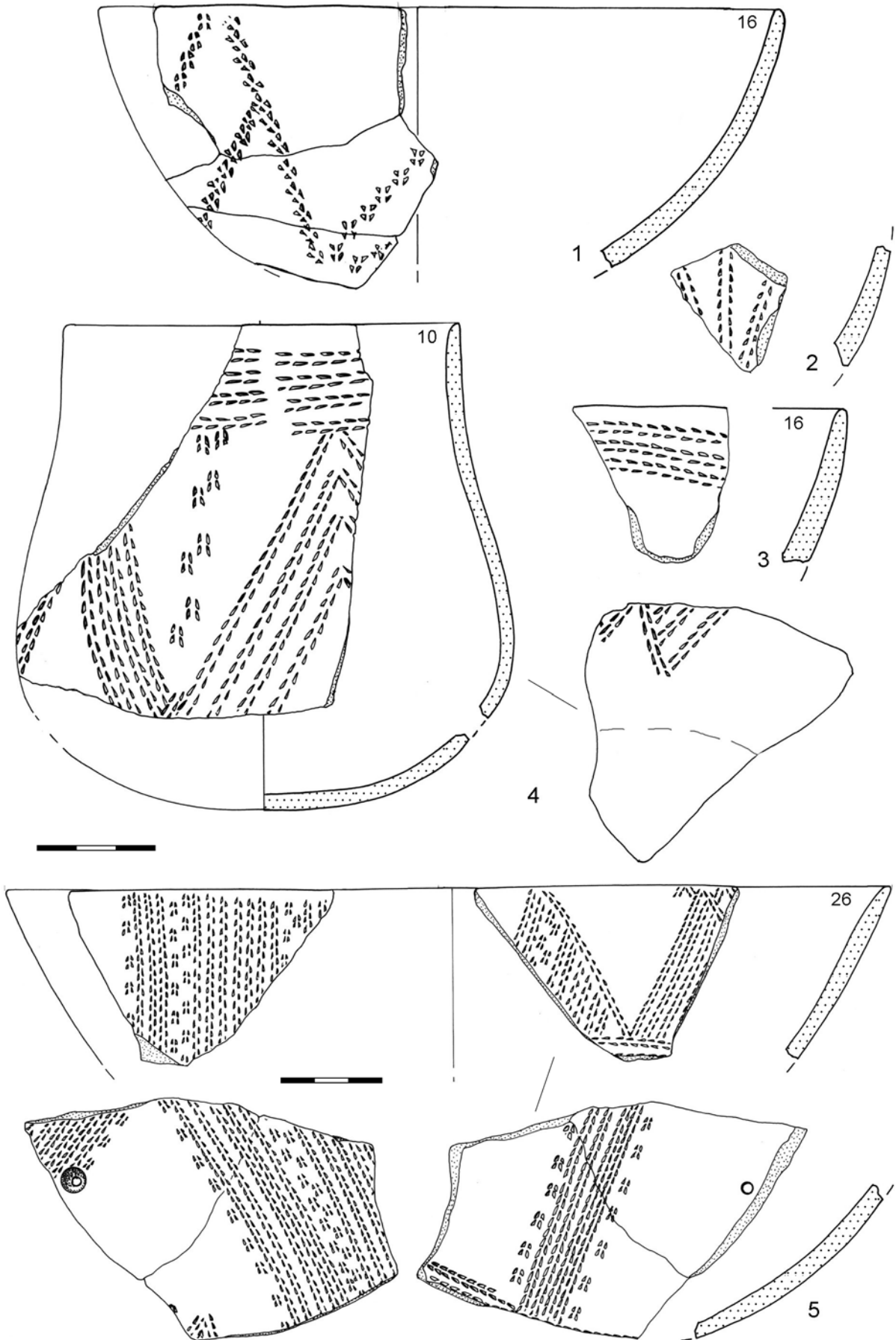
Obr. 15. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1083. Zlomky 1–3 z jedné nádoby

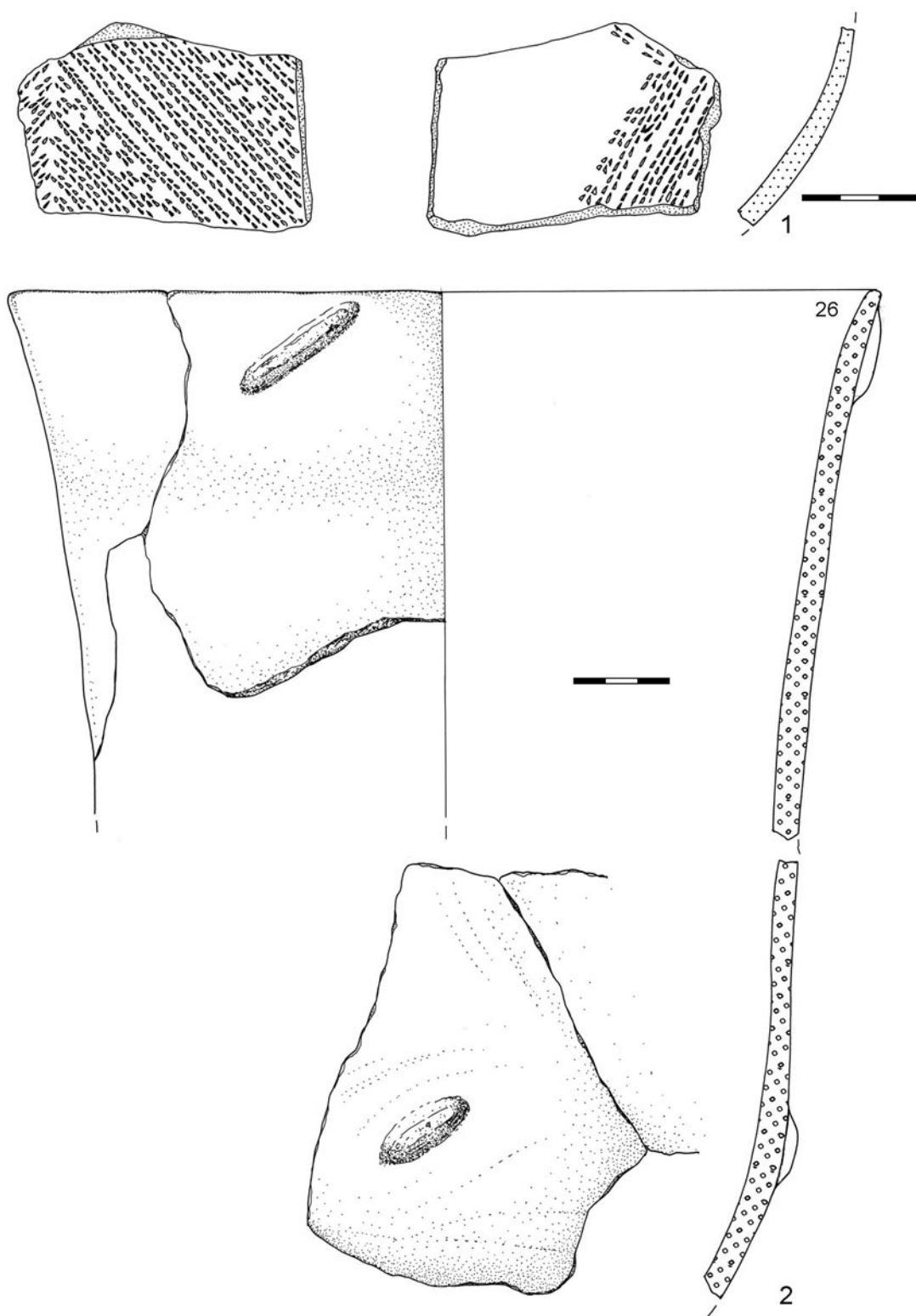
Obr. 16. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektů 1083 (1–2) a 1084 (3)

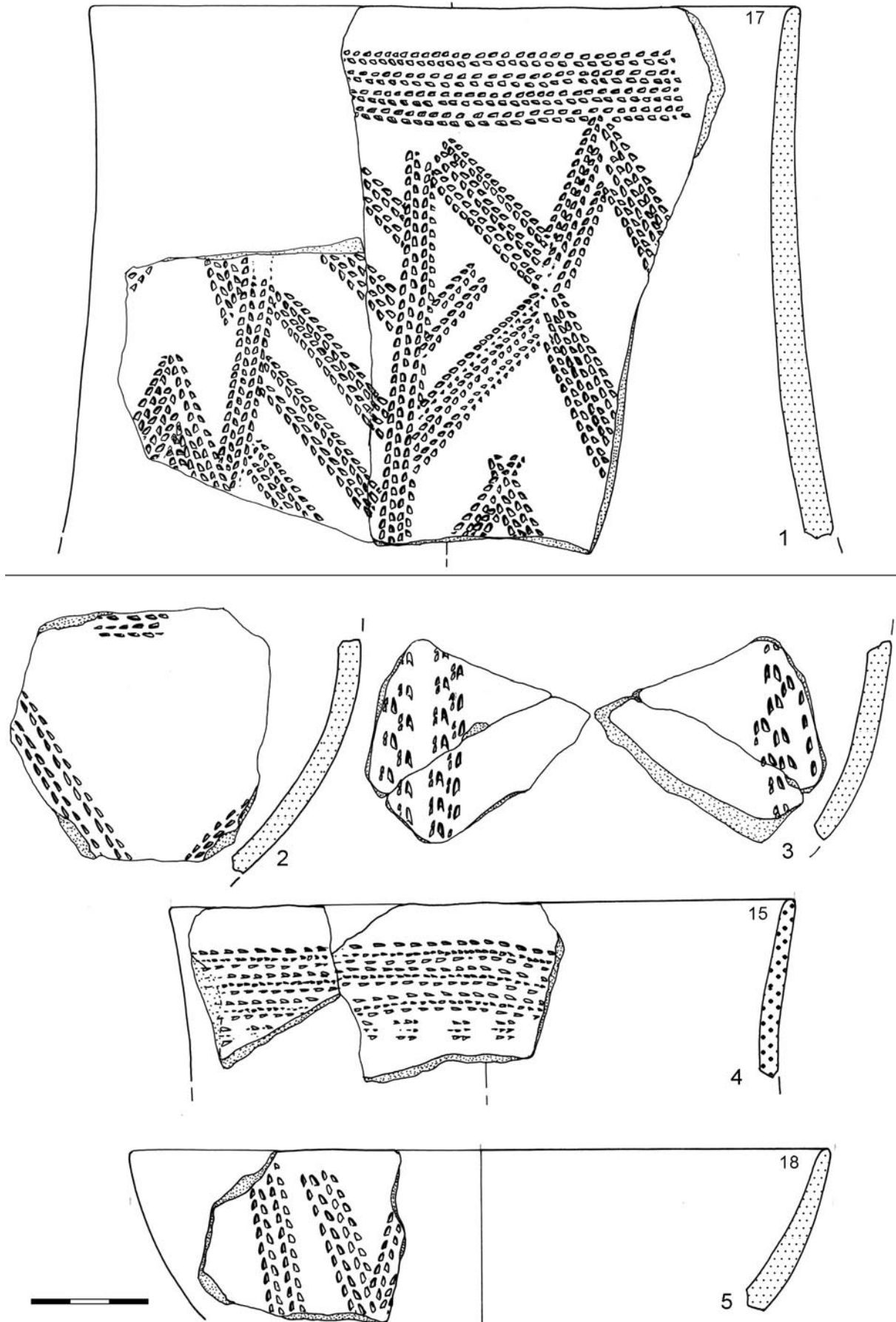
Obr. 17. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektů 1084 (1–5) a 1086 (6)

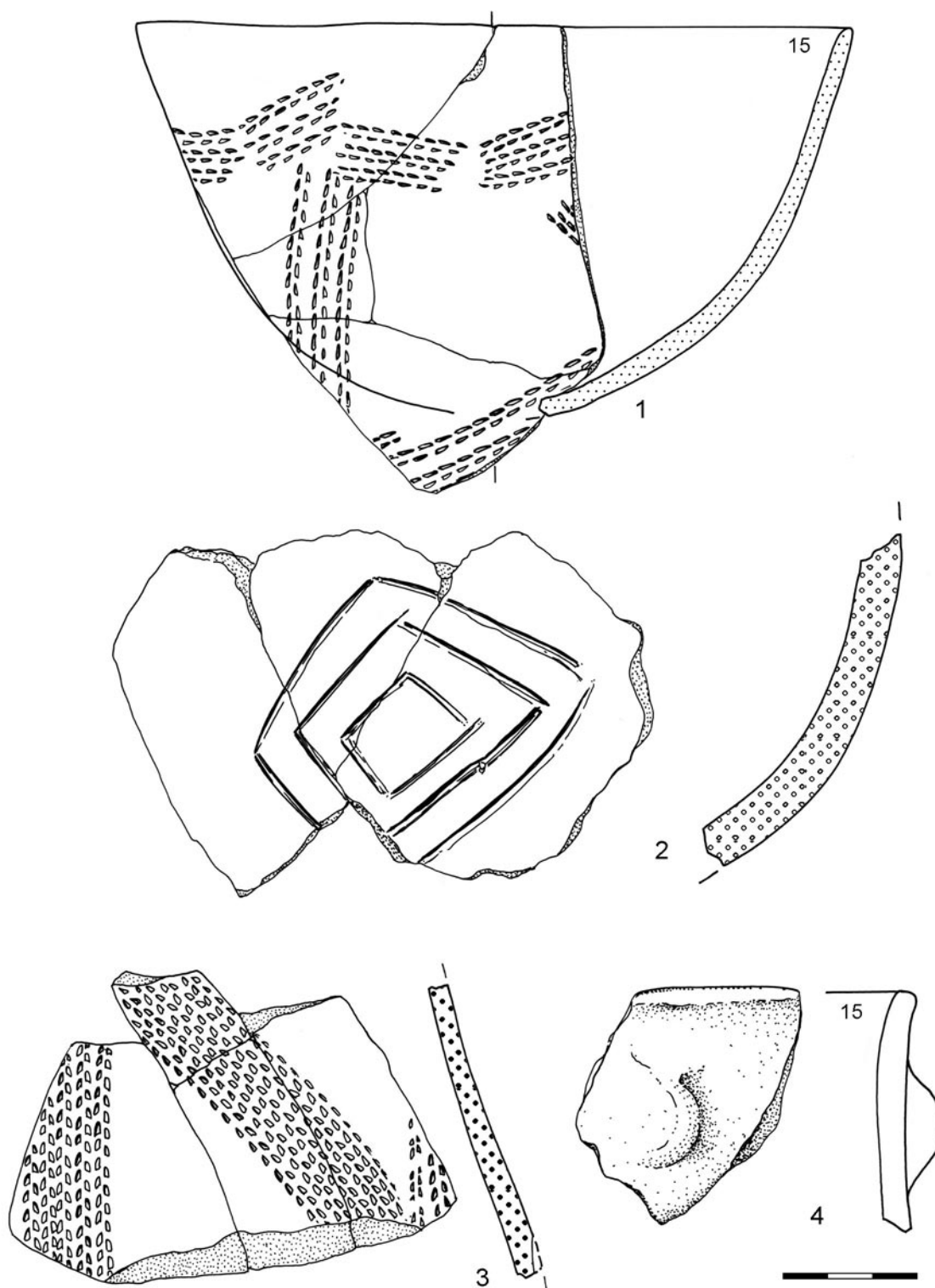
Obr. 18. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1086. Zlomky 18:5 a 19:1 z jedné nádoby

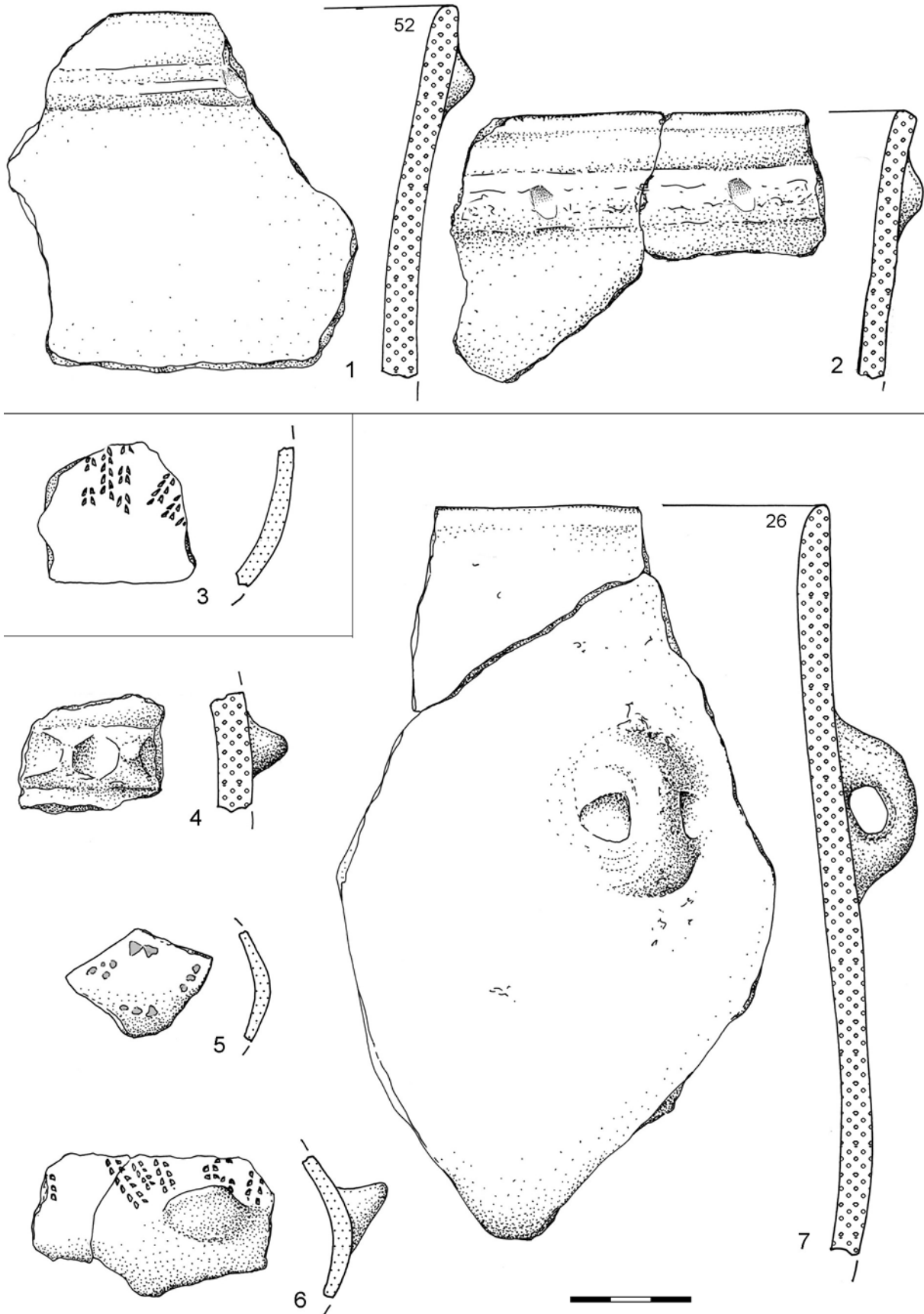
Obr. 19. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1086

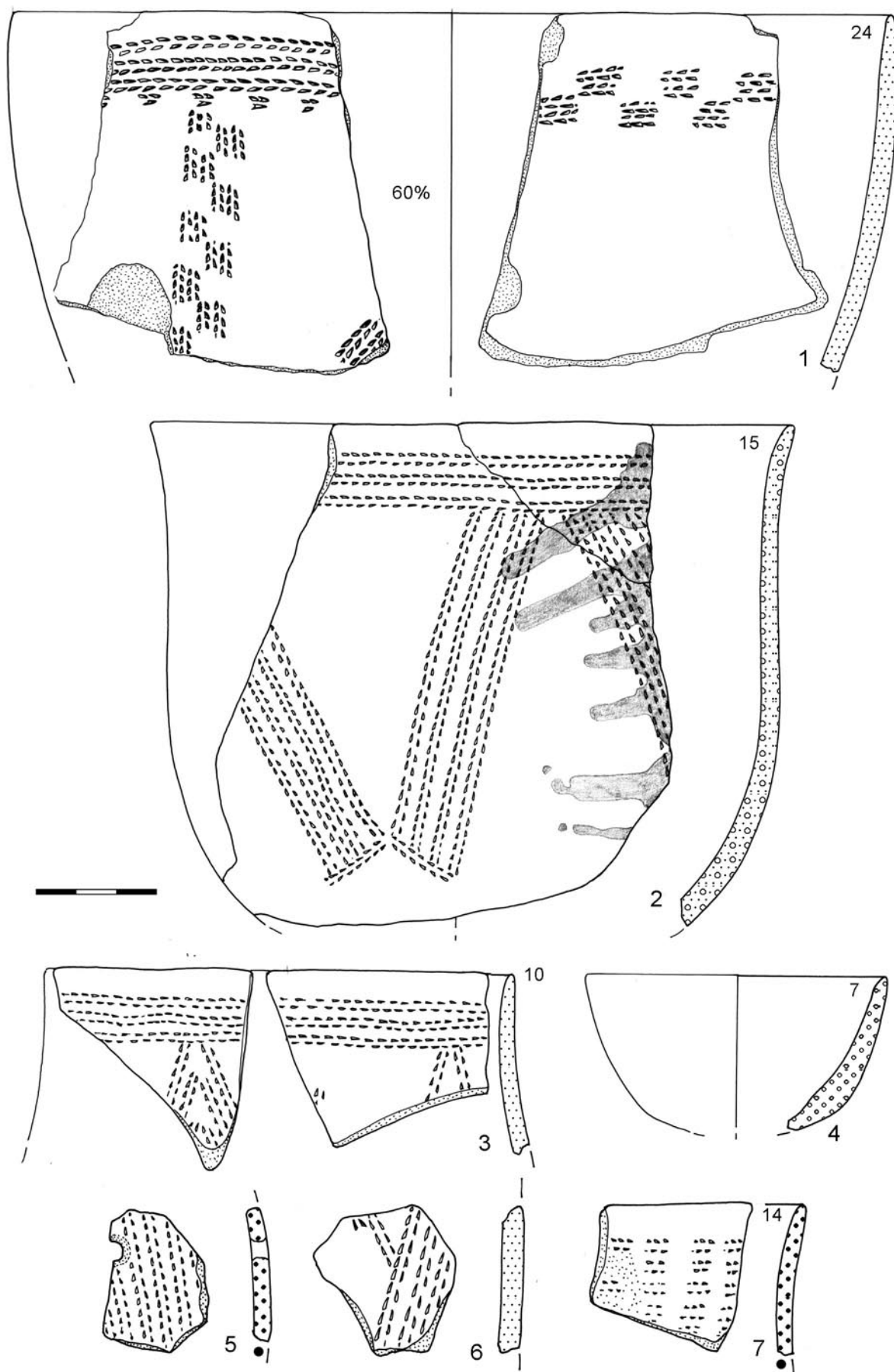
Obr. 20. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektů 1086 (1) a 1090 (2–5). Zlomky 20:2 a 21:1 z jedné nádoby

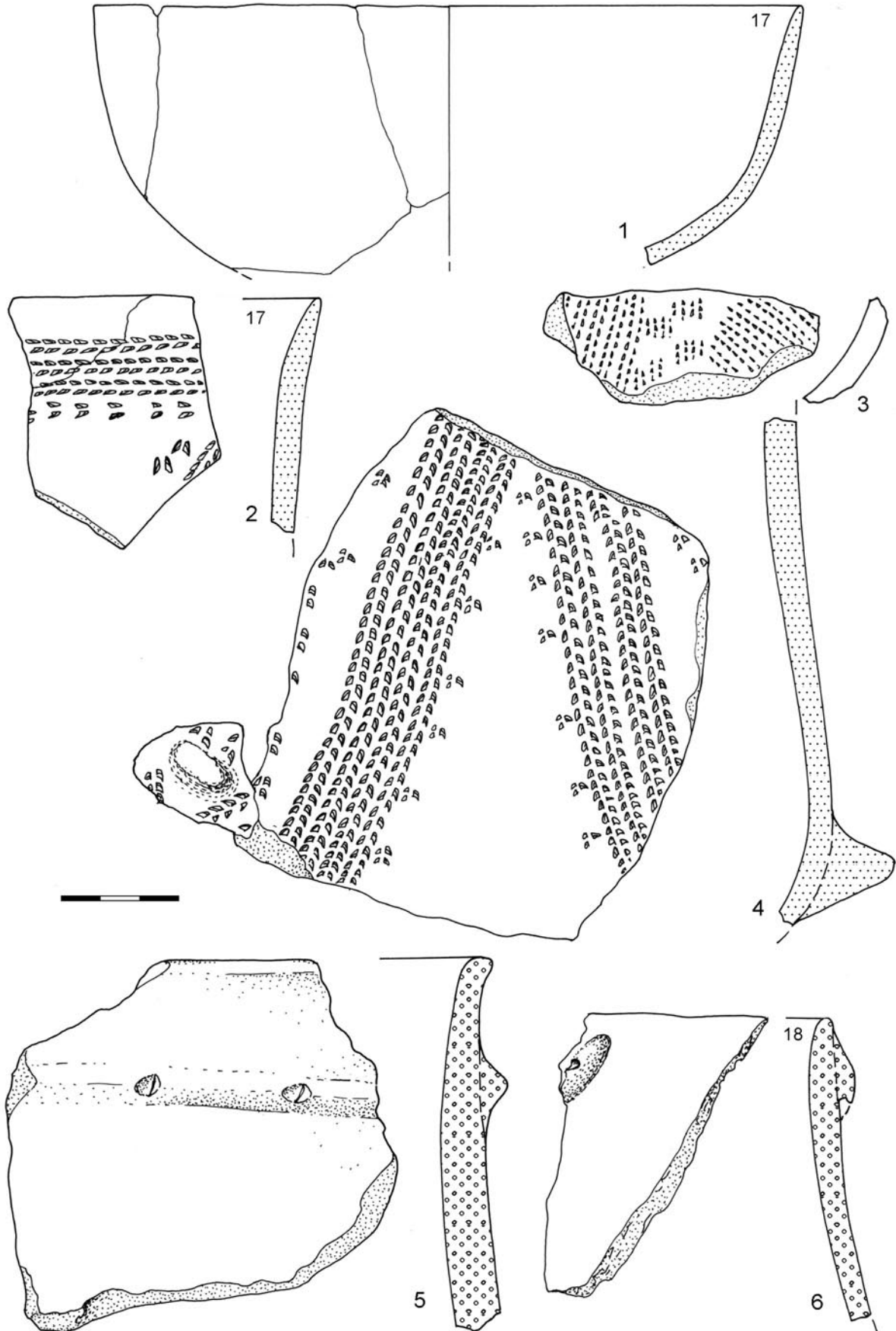
Obr. 21. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1090 (1 a 3–4) a intruze keramiky LnK (2).
Zlomky 21:1 a 20:2 z jedné nádoby

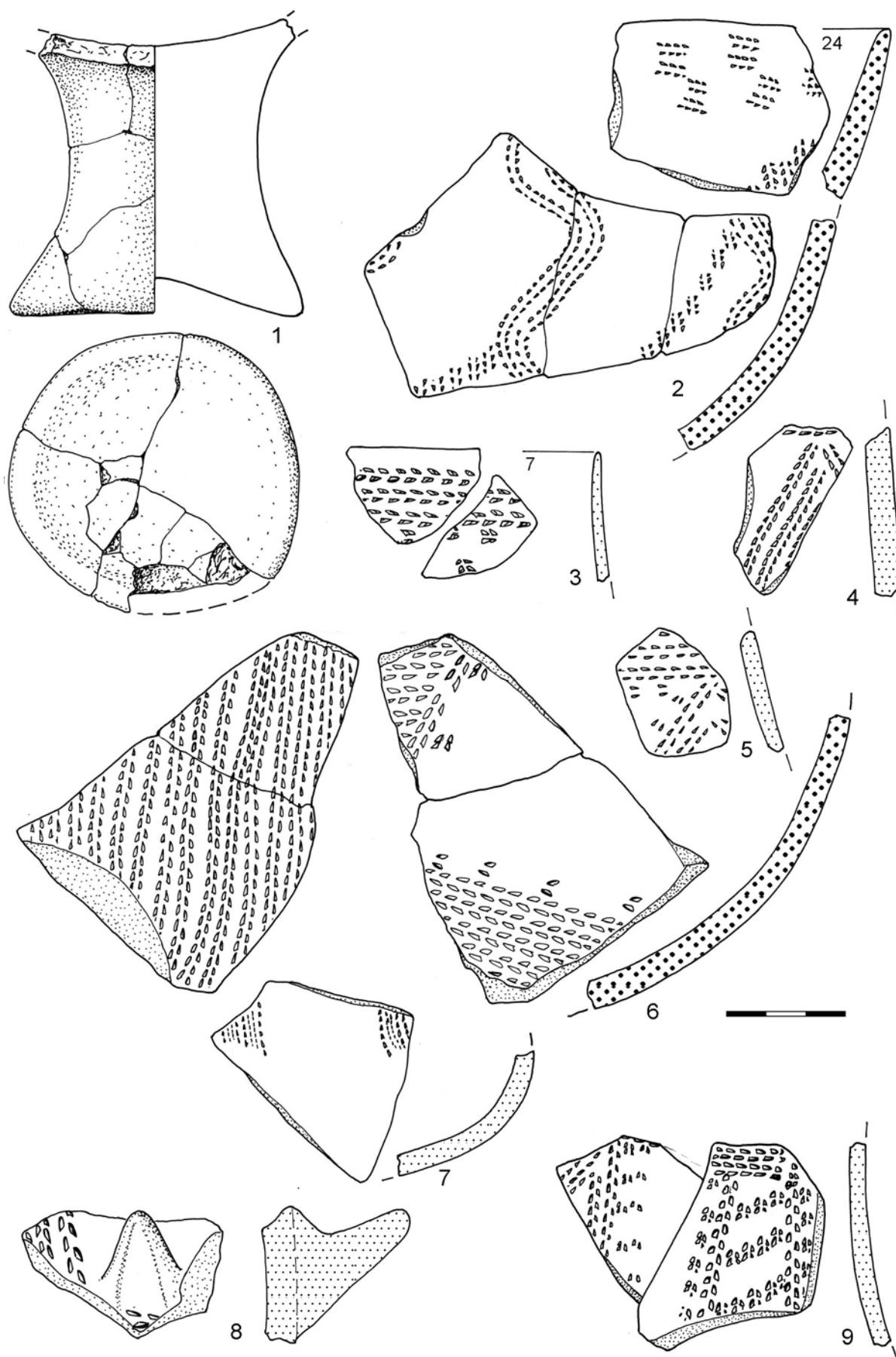
Obr. 22. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektů 1090 (1–2), 1092 (3) a 1093 (4–7). Keramika lengyelské kultury (5)

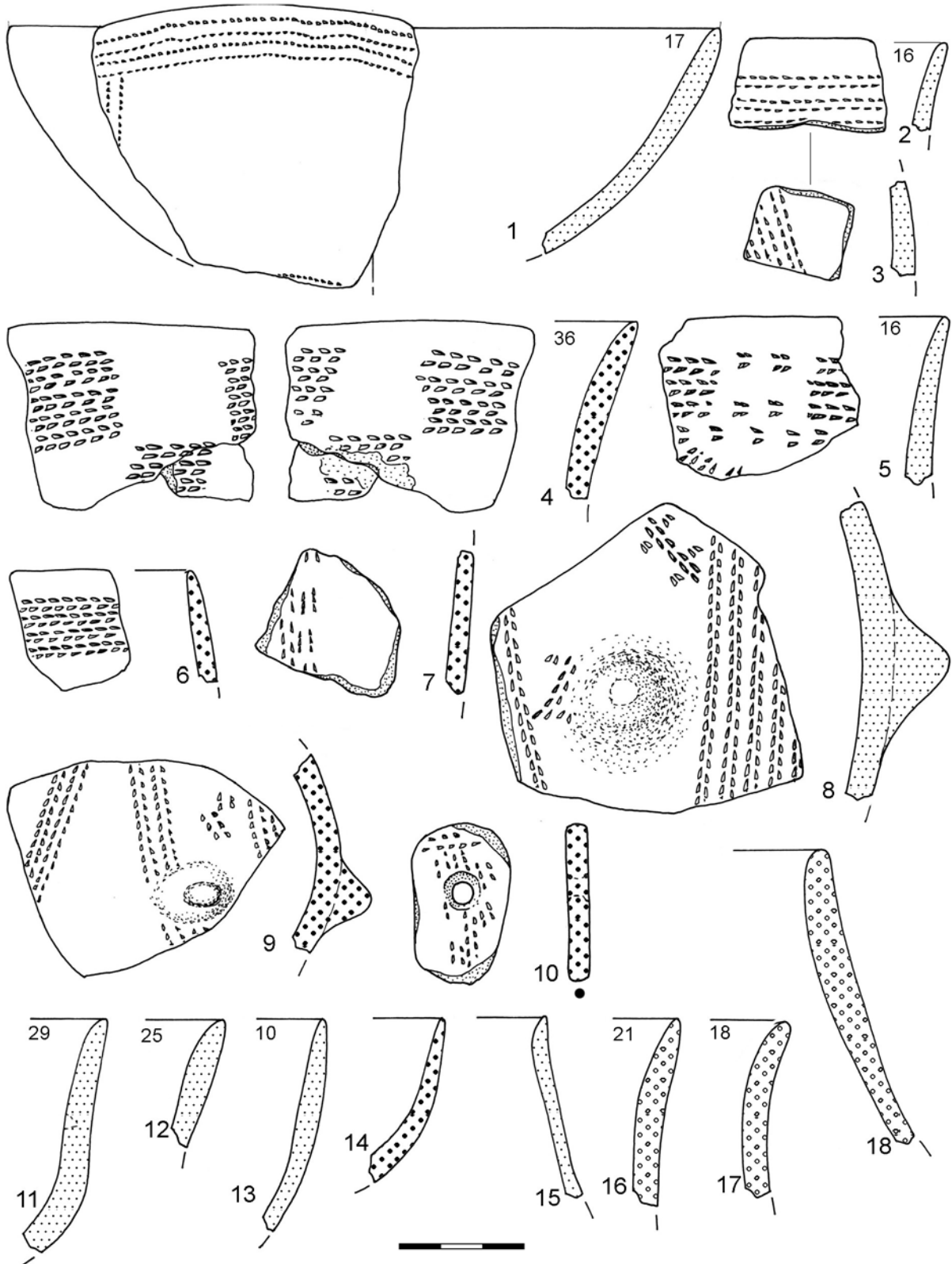
Obr. 23. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1098 – segment 8. Zlomky 23:2 a 30:7 z jedné nádoby

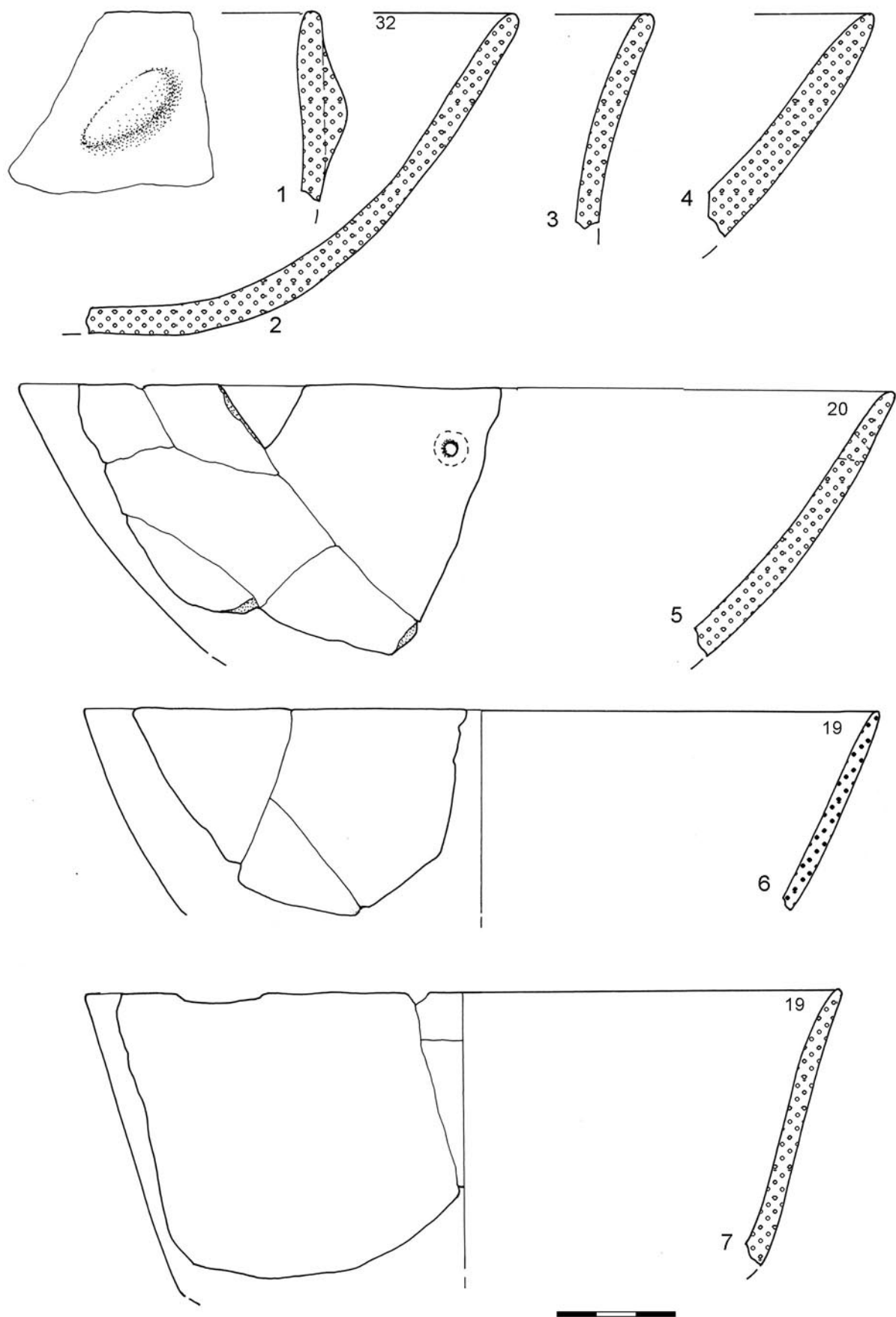
Obr. 24. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1098 – segment 8. Zlomky 24:2 a 26:5 z jedné nádoby. Zlomky 24:1 a 32:1 (obj. 1104) z jedné nádoby

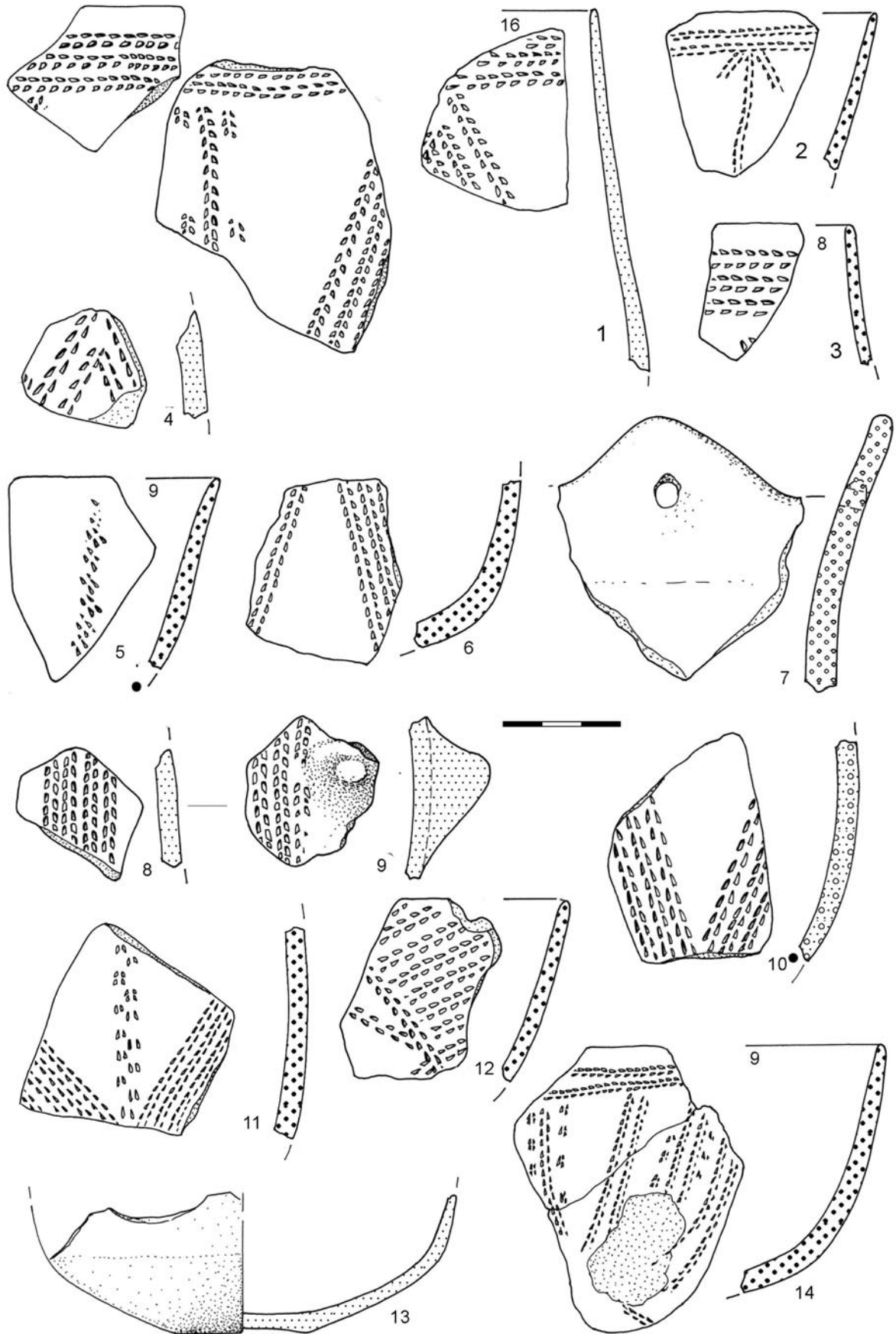
Obr. 25. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1098 – segment 8. Zlomek 1 náleží LnK

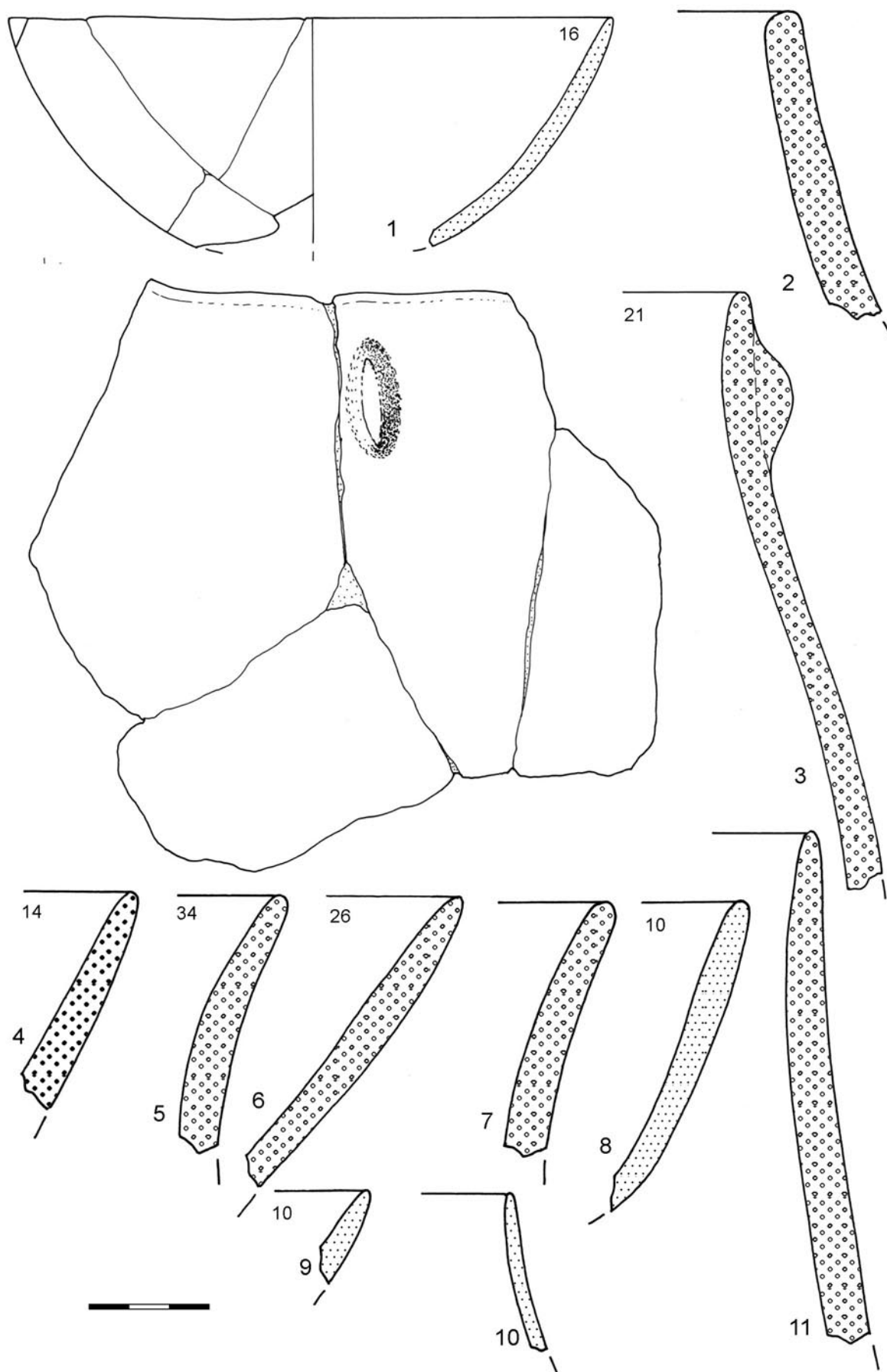
Obr. 26. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1098 – segment 14. Zlomky 2 a 3 z jedné nádoby a zlomky 26:5 a 24:2 z jedné nádoby

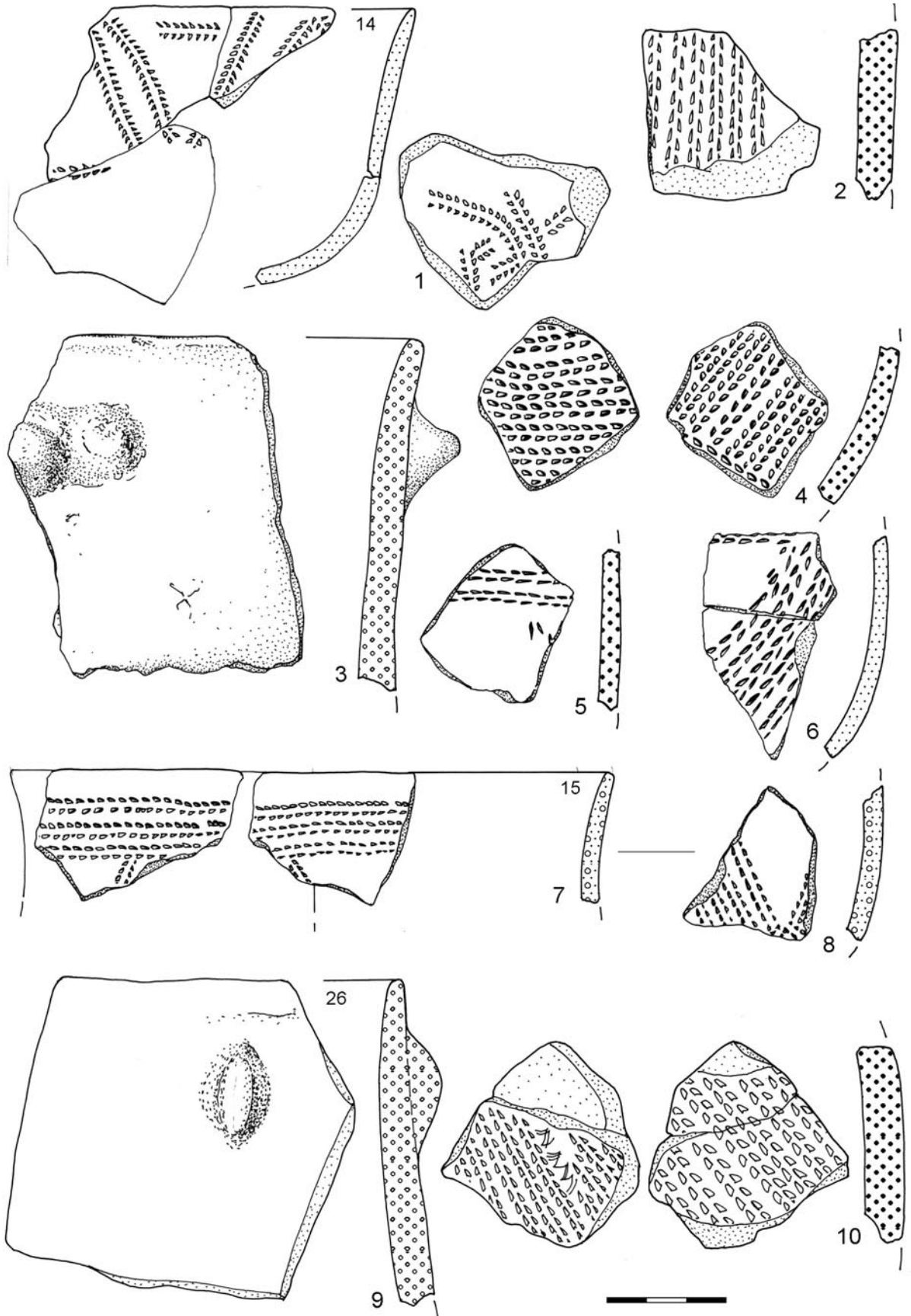
Obr. 27. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1098 – segment 14 (1–4) a segment 16 (5–7)

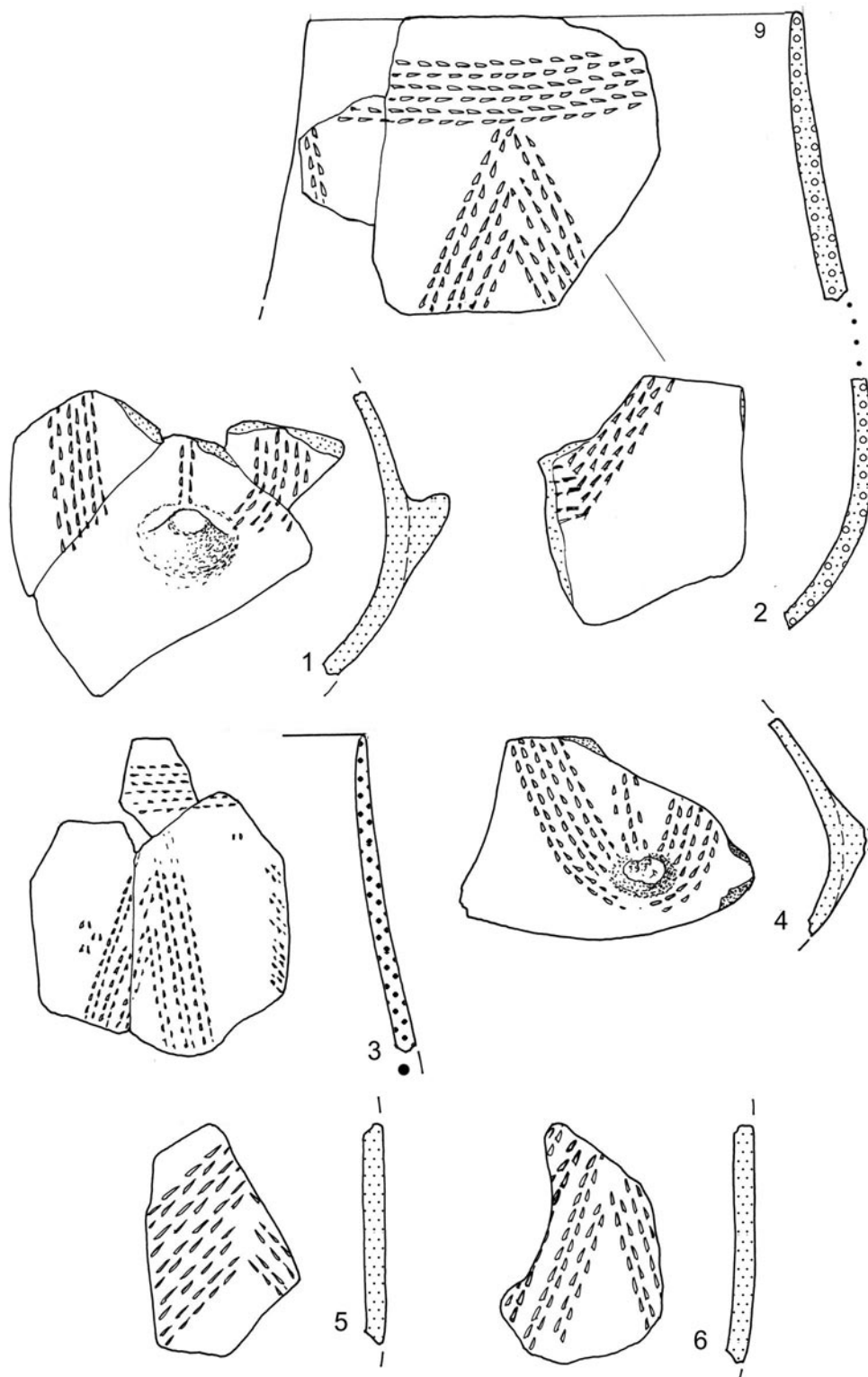
Obr. 28. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1098 – segment 16. Zlomky 8 a 9 z jedné nádoby a zlomky 28:10 a 31:2 z jedné nádoby. Keramika lengyelské kultury (13)

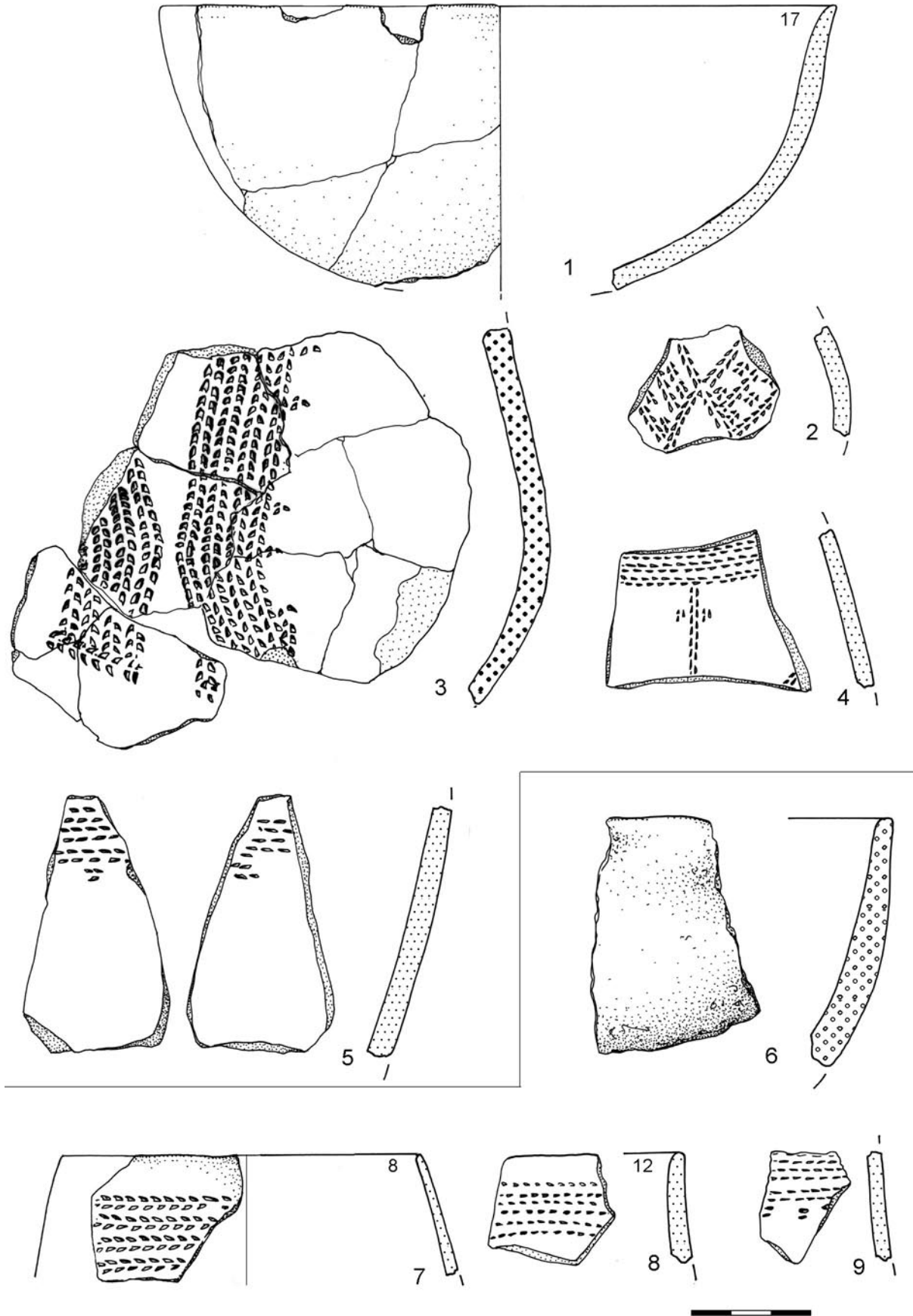
Obr. 29. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1098 – segment 16

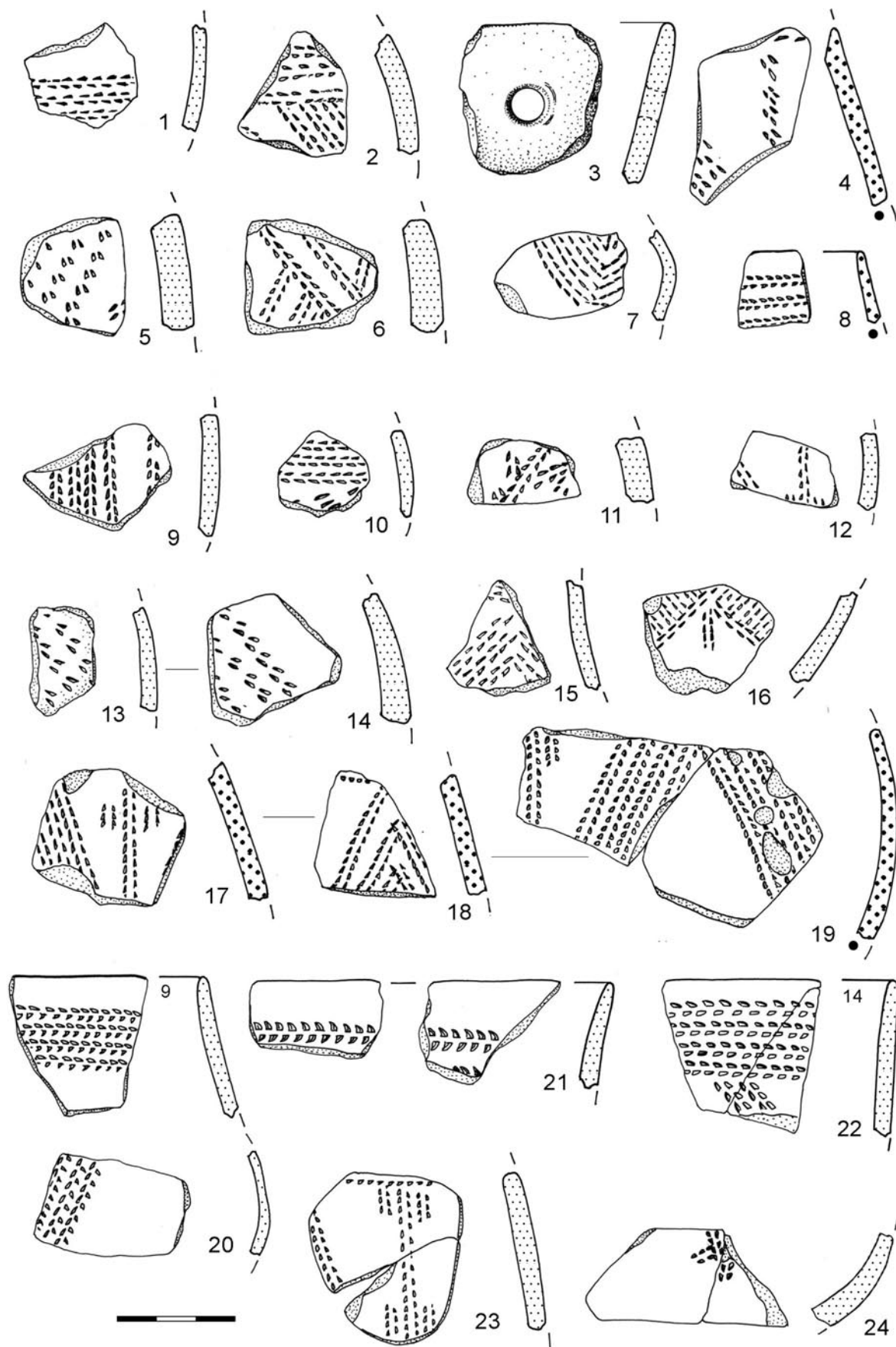
Obr. 30. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1098 – segment 12 (1–2), segment 20 (10), segment 22 (9), obj. 1144 – segment 8 a 14 (7), segment 13 (3–6), segment 14 (8). Zlomky 7 a 8 z jedné nádoby. Zlomky 30:7 a 23:2 z jedné nádoby

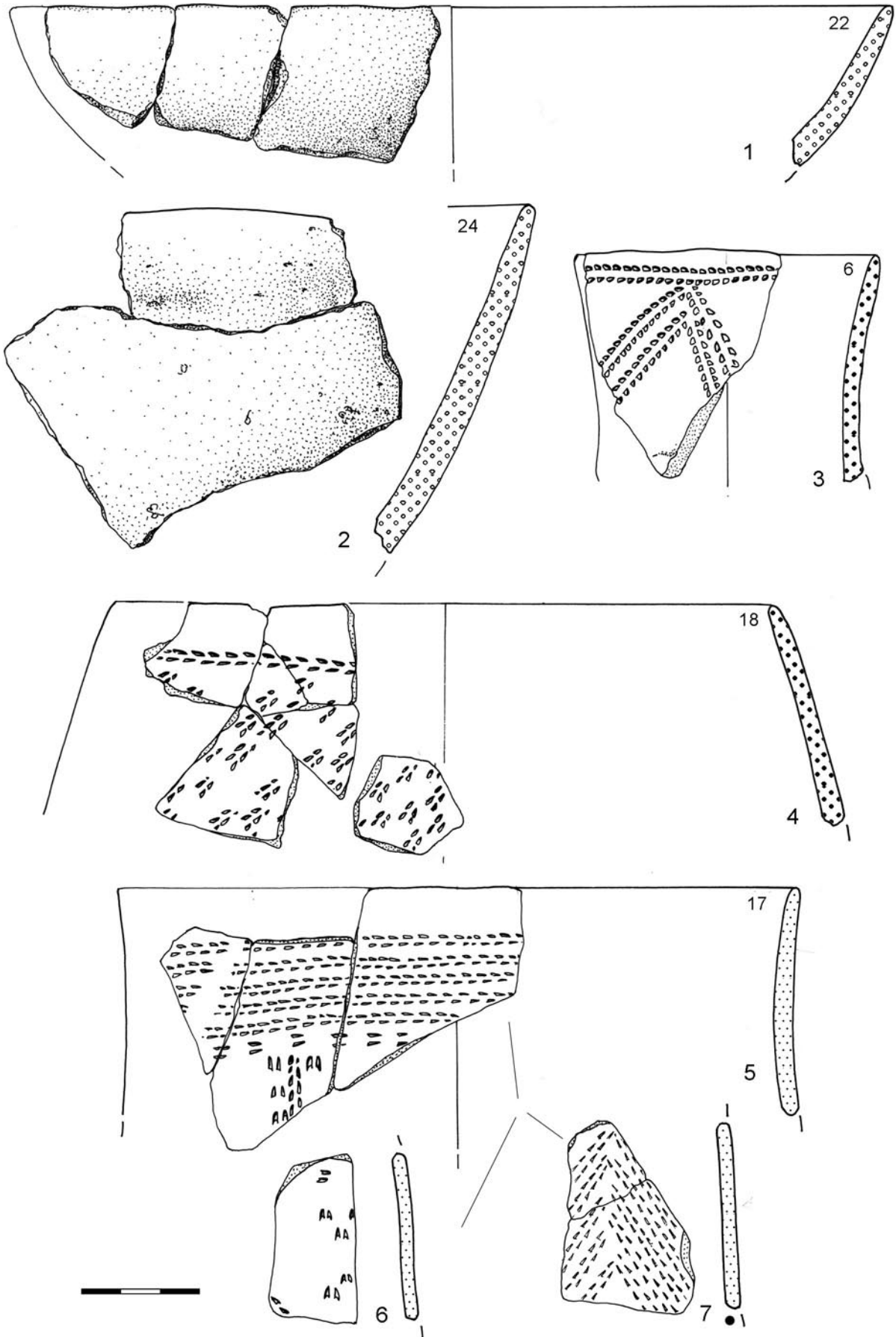
Obr. 31. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1098 – segment 21 (2–4), segment 26 (1 a 5–6). Zlomky 31:2 a 28:10 z jedné nádoby

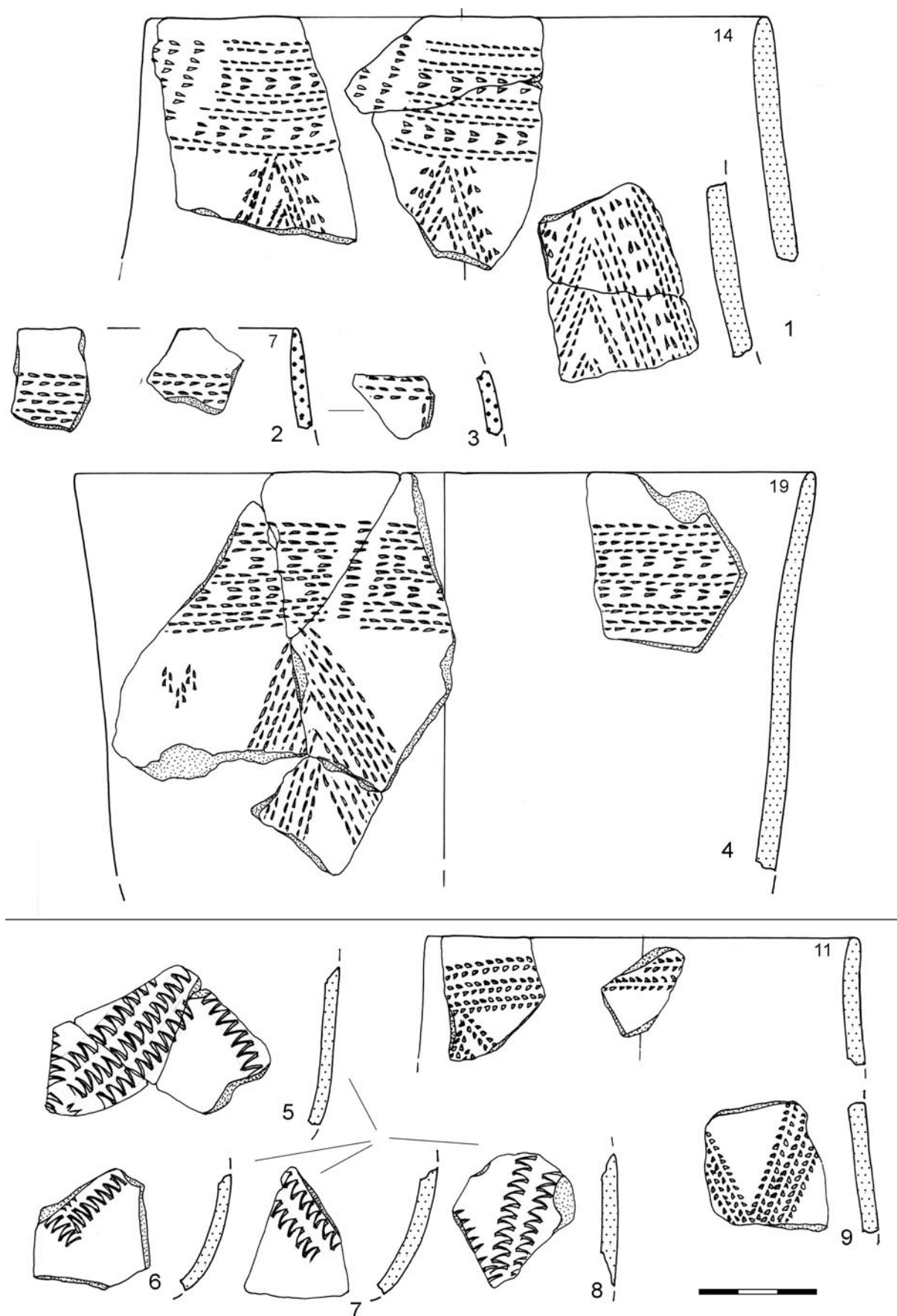
Obr. 32. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1104 (1–5) a 1106 (6–9). Zlomky 32:1 a 24:1 (obj. 1098) z jedné nádoby, zlomky 32:2 a 37:1–6 a (obj. 1108) z jedné nádoby

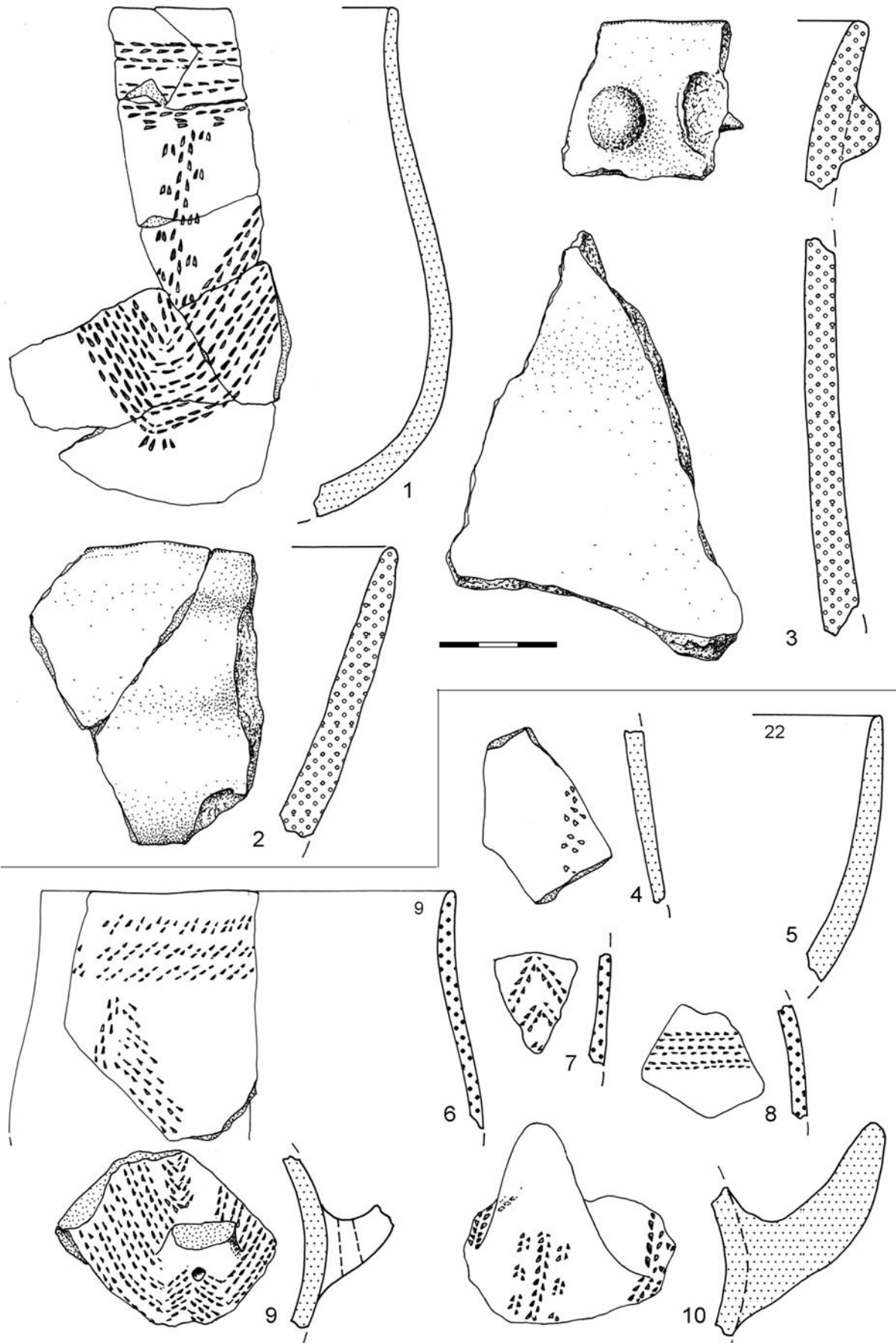
Obr. 33. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1106. Zlomky 13 a 14 z jedné nádoby, zlomky 17–19 z jedné nádoby a zlomky 33:4 a 36:6 (obj. 1108) z jedné nádoby

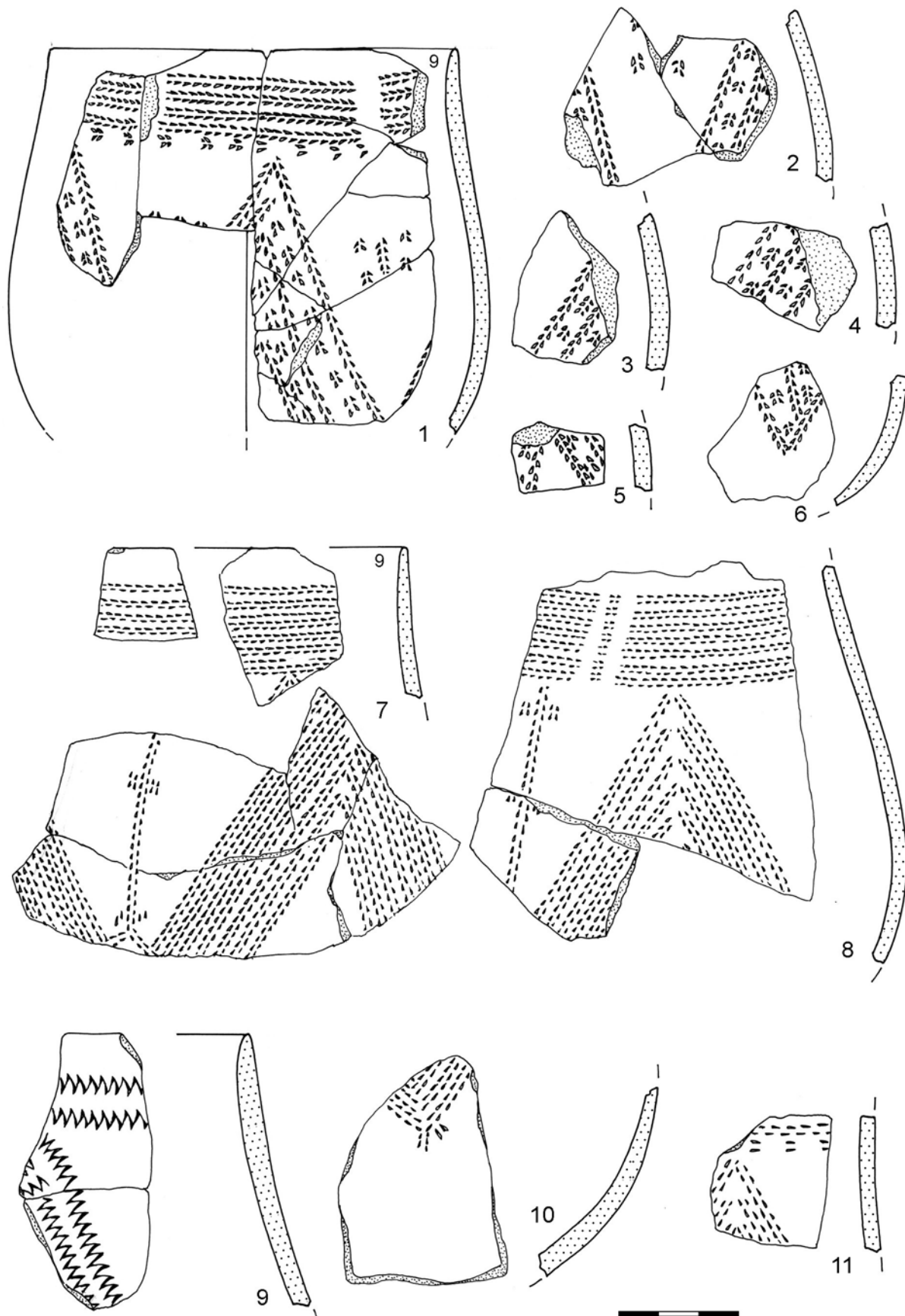
Obr. 34. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1106. Zlomky 5–7 z jedné nádoby

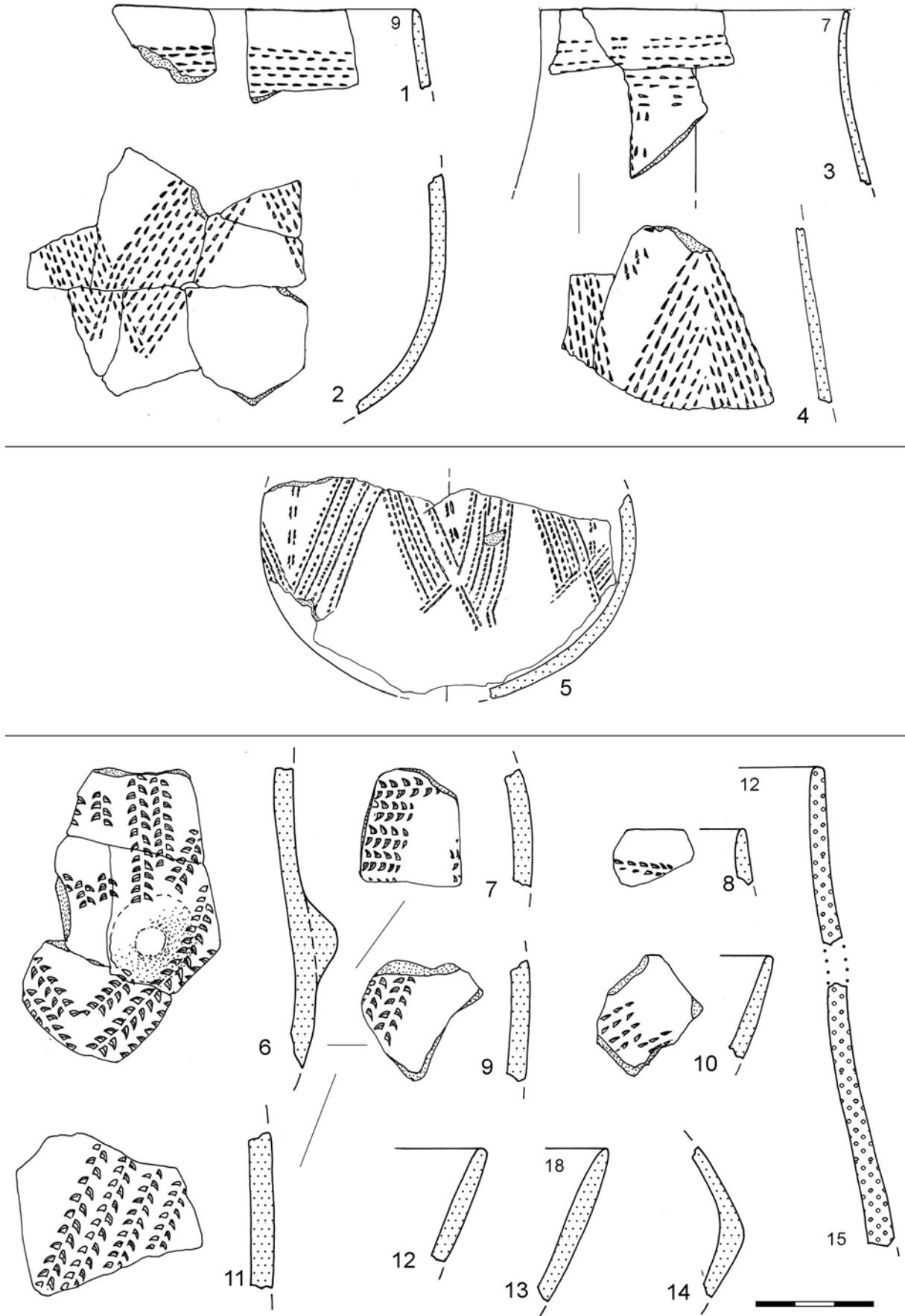
Obr. 35. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1106 (1–4) a 1107 (5–9). Zlomky 2 a 3 z jedné nádoby, zlomky 5–8 a 37:9 (obj. 1108) z jedné nádoby

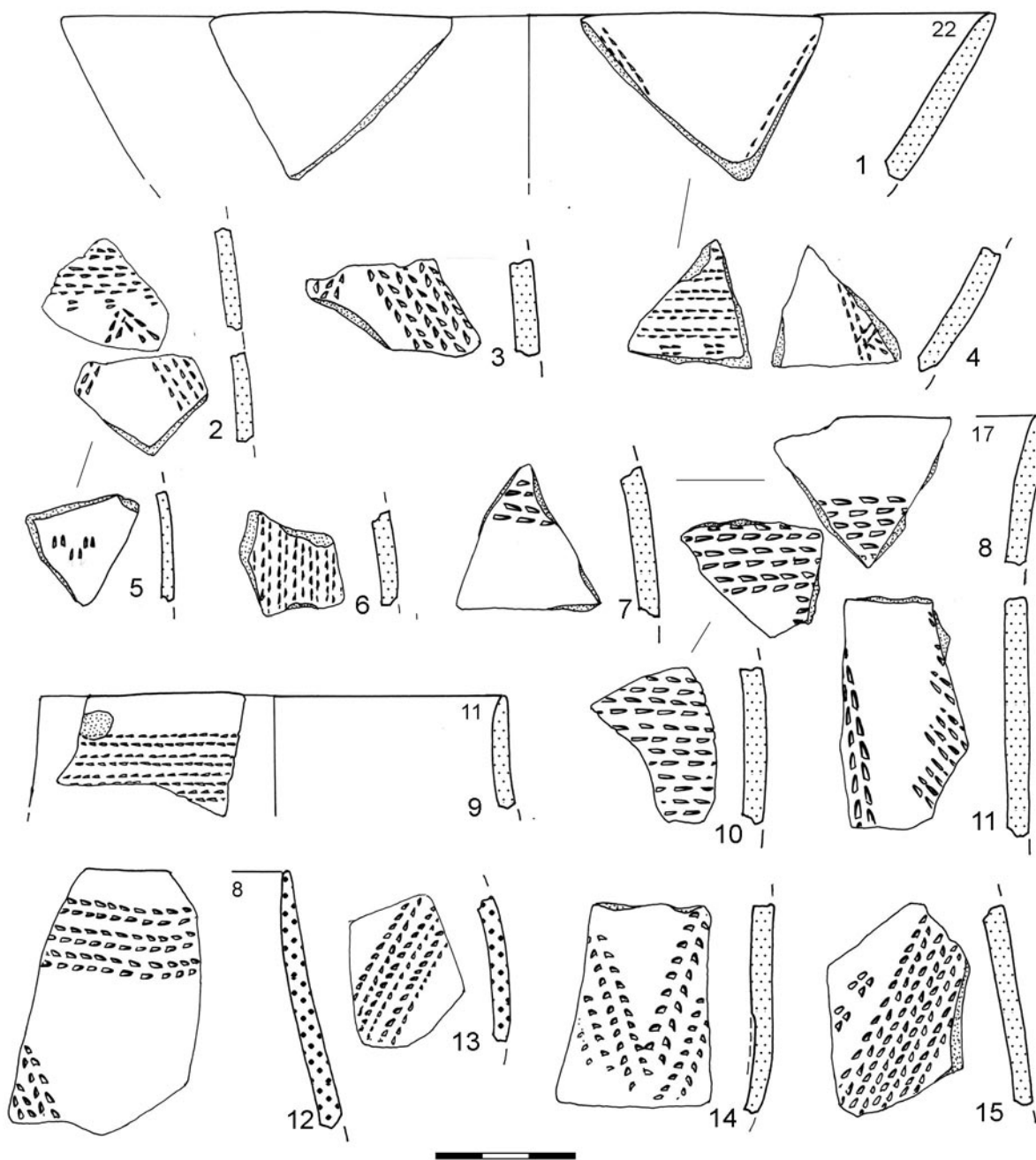
Obr. 36. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1107 (1–3) a 1108 (4–10). Zlomky 36:1 a 37:10 (obj. 1108) z jedné nádoby a zlomky 36:6 a 33:4 (obj. 1106) z jedné nádoby

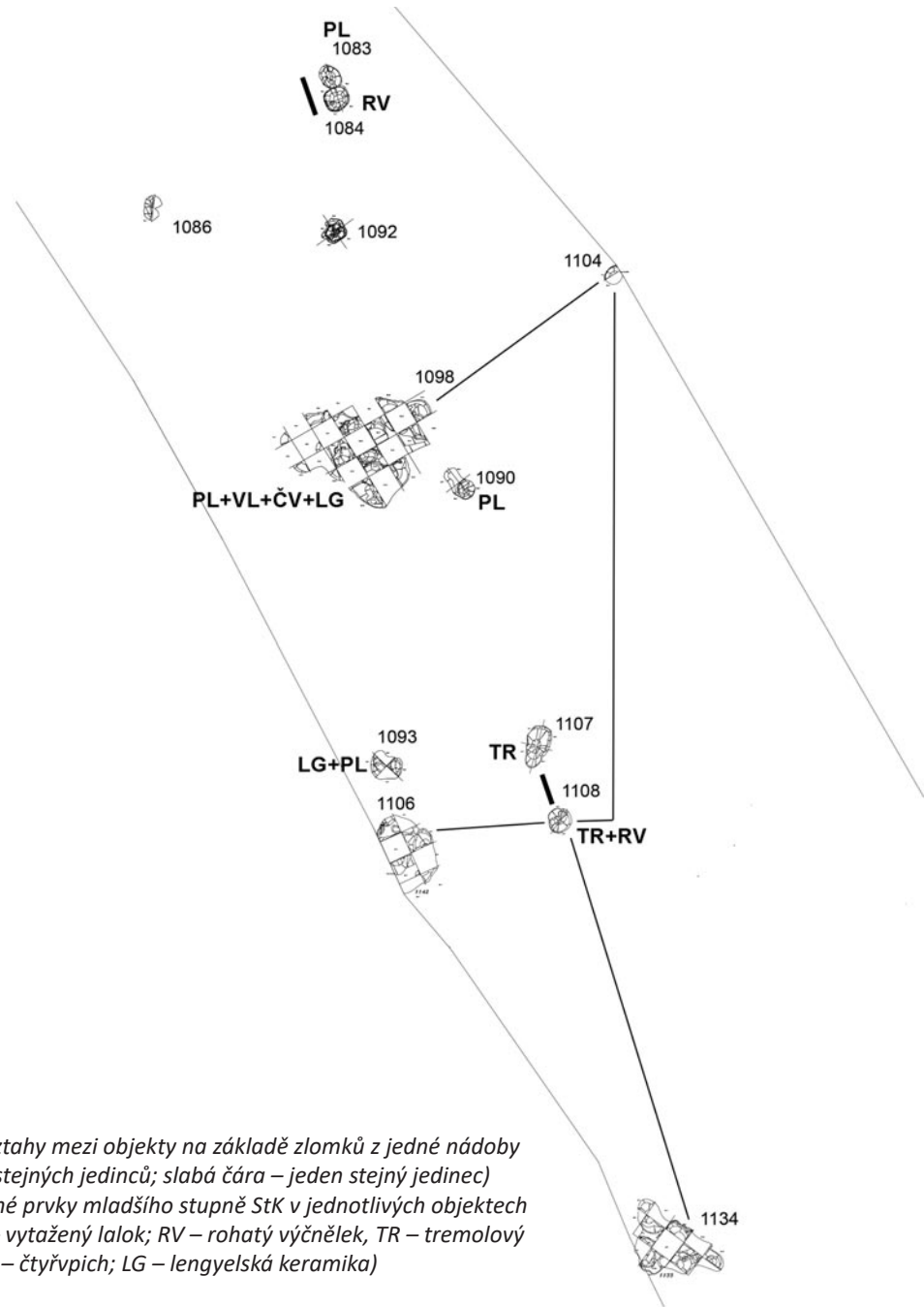
Obr. 37. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1108. Zlomky 1–6 z jedné nádoby, zlomky 7 a 8 z jedné nádoby, zlomky 37:1–6 a 32:2 (obj. 1104) z jedné nádoby, zlomky 37:9 a 35:5–8 (obj. 1107) z jedné nádoby, zlomky 37:10 a 36:1 (obj. 1107) z jedné nádoby a zlomky 37:11 a 39:2, 39:5 (obj. 1134) z jedné nádoby

Obr. 38. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1108 (1–4), 1120 (5) a 1134 (6–15). Zlomky 1 a 2 z jedné nádoby, zlomky 3 a 4 z jedné nádoby a zlomky 6, 7, 9 a 11 z jedné nádoby

Obr. 39. Kolín-Štítary. Keramické nálezy z objektu 1134. Zlomky 1 a 4 z jedné nádoby, zlomky 2 a 5 z jedné nádoby, zlomky 7, 8, 10 a 11 z jedné nádoby a zlomky 39:2, 39:5 a 37:11 (obj. 1108) z jedné nádoby. Tečka pod profilem značí silně otřelý povrch. Všechny kresby I. Vajgllová

Obr. 40. Kolín-Štítary. Vztahy mezi objekty na základě zlomků z jedné nádoby (silná čára – několik stejných jedinců; slabá čára – jeden stejný jedinec) a chronologicky významné prvky mladšího stupně StK v jednotlivých objektech (PL – plastická lišta; VL – vytažený lalok; RV – rohatý výčnělek, TR – tremolový vpich; ČV – čtyřvpich; LG – lengyelská keramika)

11	34	11	24	27	34
12	53	12	25	31	80
13	54	12	25	32	80
14	70	21	26	33	
15					

Obr. 41. Kolín-Štítary. Typy pásů pod okrajem (vlevo) a dělicích prvků (vpravo). Upraveno a doplněno podle M. Zápotocké 1998, Abb. 31. U obou typů výzdobného motivu může být tvořen krátký vpich na spodě nebo stranách souvislé řady vpichů samotným dvojpichem (tj. dvěma vpichy) nebo i krátkou řadou dvojpichů (tj. většinou 3–6 vpichů)